

**UNIVERZA V LJUBLJANI
FAKULTETA ZA DRUŽBENE VEDE**

Mihael Drozg

Ideologija in medijski diskurz

Televizijske novice in poročanje o
slovensko-hrvaških odnosih

Diplomsko delo

Ljubljana, 2005

**UNIVERZA V LJUBLJANI
FAKULTETA ZA DRUŽBENE VEDE**

Mihael Drozg

Mentorica: izr. prof. dr. Breda Luthar

Ideologija in medijski diskurz

Televizijske novice in poročanje o
slovensko-hrvaških odnosih

Diplomsko delo

Ljubljana, 2005

KAZALO

1. Uvod.....	4
2. Izključna ekonomska cona (EEZ) in ekološko-ribolovna cona (ERC).....	6
3. Ofenzivne obrambe slovenskih morskih mitov – televizijsko poročanje o hrvaški razglasitvi ERC.....	9
3.1 MEDIJSKI DISKURZ – VZDRŽEVANJE DRUŽBE V ČASU	9
3.1.1 Televizijske novice – »And that's the way it is.«.....	20
3.2 REPREZENTACIJA IN KONSTRUKCIJA REALNOSTI	28
3.2.1 Načini delovanja ideologije v TV novicah	31
3.2.2 Lingvistična reprezentacija in konstrukcija realnosti v televizijskih tekstih	39
3.2.3 Vizualna reprezentacija in konstrukcija realnosti v televizijskih tekstih.....	49
4. Analiza primerov.....	53
4.1 POROČANJE POP TV IN TV SLOVENIJA O SLOVENSKO-HRVAŠKIH ODNOSIH	60
4.1.1 Vizija resnice.....	61
4.1.2 Reprezentacija v povedih in besedah	63
4.2 DRUŽBENI ODNOSI IN IDENTITETE V POROČANJU O SLOVENSKO-HRVAŠKIH ODNOSIH	67
4.2.1 Tolmači realnosti	68
4.2.2 V imenu občinstva	69
4.2.3 Eden za vse	69
4.2.4 V skladu z realnostjo	70
4.2.5 Možno, zaželeno, potrebno	71
4.2.6 Slovenski glas seže v deveto vas.....	71
4.2.7 Evropa proti Hrvaški	73
5. Zaključek.....	76
6. Literatura in viri.....	78

1. Uvod

»Tako je danes televizijski ekran postal nekakšno Narcisovo ogledalo, kraj, namenjen narcisoidnemu razkazovanju.«

(Bourdieu, 2001: 12)

V scenosled dnevnoinformativnih oddaj slovenskih televizij se vsako poletje znova – pogosteje kot ponavadi – vpletejo tudi odnosi med Republiko Slovenijo in Republiko Hrvaško. V prvi vrsti predvsem zaradi domnevnih ribiških incidentov in sporov. Prav zaradi njih pa vsakič na plan privrejo tudi druga, odprta vprašanja med državama: od nerešenega mejnega sporazuma, razdelitve Piranskega zaliva, gneče na mejnih prehodih, neprimerne vedenja obmejnih policij, pa vse do hrvaških varčevalcev Ljubljanske banke, Nuklearne elektrarne Krško in vstopa v Evropsko unijo.

V diplomskem delu analiziramo poročanje slovenskih televizij o hrvaški razglasitvi ekološko-ribolovne cone. Z analizo prispevkov TV Slovenija in POP TV, temelječo predvsem na teoretskih predpostavkah medijske reprezentacije in konstrukcije realnosti, naturalizacije, bojev za pomena ter praktične diskurzivne analize, želimo ugotoviti vpetost ideologije v medijski diskurz. Obenem ugotavljamo, kako poročanje o določeni temi kroji naš svet, pogojuje njegovo razumevanje ter ustvarja navidezni skupnostni konsenz. V analizi skušamo osvetliti probleme ideološkega predstavljanja določene »politične« teme in ugotoviti, zakaj in v kolikšni meri je v slovensko poročanje o slovensko-hrvaških odnosih vpeta ideologija. Zavedamo se, da lahko pomen žanra TV novic razumemo le znotraj družbenega konteksta, v katerem je produciran in reproduciran. Zato izpostavljamo tudi same organizacijske, komercialne, politične in kulturne značilnosti novinarskega polja. Predpostavljamo, da televizijski žanri, tudi zato ker niso zgolj tekstualna oblika z lastnimi strukturalnimi lastnostmi, temveč predvsem produkt družbenih praks, predstavljajo ritualni, estetski in ideološki instrument družbenega nadzora.

Z diplomskim delom želimo dokazati, da mediji širijo poglede t. i. zdravega razuma, jih naturalizirajo ter obenem razvijajo posebno nacionalistično logiko, katere glavna značilnost so pozitivne samopredstave in negativna (re)prezentacija drugih. Navidezna spontanost, neposredna prepoznavnost in neskončna kakovost, ki daje občutek, da je zdrav razum zgolj objektivna in zgoščena podlaga modrosti, prepoji dominantne perspektive in interese s popularno silo ter

prispeva k njihovi trajnosti in neizpodbitnosti. Prav ti zdravorazumski pogledi namreč zvenijo tako zelo poznano, naravno in nevtrarno, kot da so del našega lastnega besednjaka. Posledično oblikujejo realnost, ki pri posameznikih sproži občutenje in pripadnost točno določeni nacionalni skupini ali suvereni državi. Sicer predpostavljamo, da novinarji niso zgolj lutke v rokah dominantnega razreda, ki poročajo tako, kot želijo nadrejeni in oblast. Medijsko poročanje je predvsem rezultat novinarske samopodobe, ideala objektivnosti, diskurzivne kulture, ki jo zasedamo vsi. Novinarji so namreč, tako kot drugi subjekti, umeščeni v diskurzivne sisteme in opremljeni z interpretativnim konceptualnim aparatom, s pomočjo katerega aktivno (re)interpretirajo svet. Njihovo izkustvo pa je, tako kot izkustvo občinstva, produkt skup(nost)nih interpretativnih shem.

Diplomsko delo je razdeljeno na dva dela; teoretskega in analizo primerov. Medtem ko se v prvem ukvarjamo s teoretskimi predpostavkami medijskega diskurza, reprezentacije in konstrukcije realnosti, drugi temelji na primerjavi in analizi novinarskih prispevkov TV Dnevnika Televizije Slovenija in 24-ih ur POP TV. Skušali bomo dokazati, da sta obe televiziji pri svojem poročanju sledili enakemu principu. O slovensko-hrvaških odnosih nista poročali kot o tematiki meddržavnih odnosov, temveč kot o problematiki odprtih vprašanj med dvema državama. Samo tematiko odnosov med Slovenijo in Hrvaško ter razglasitve ekološko-ribolovne cone, sta – tudi zaradi neizogibnih in splošno sprejetih značilnosti novinarskega polja – označili kot probleme, ki opredeljuje tako tiste, ki jih vedno znova povzročajo, kot tudi one, ki jih skušajo rešiti. Vsakdanji dogodki, ki so se v luči slovensko-hrvaških odnosov prikradli v dnevnoinformativne oddaje, so vsebovali konkretne politične, etične in druge implikacije. Te pa so sprožale močna, negativna čustva in konstruirale realnost z močnimi mobilizacijskimi družbenimi učinki.

V praktičnem delu diplomske naloge skušamo s kritično diskurzivno analizo dokazati, da je poročanje polno stereotipiziranja, predsodkov, naturalizacije in etnične hegemonizacije, ki niso zgolj rezultat novinarjevih prepričanj in mišljenj. Prav zaradi značilnosti medijskega diskurza in novinarskega polja, ki je skupno vsem novinarjem, profesionalnih, ideoloških in narativnih kodov, selekcije in transformacije ter izvzemanja iz zgodovinskega konteksta predvidevamo, da so bile novinarske zgodbe o slovensko-hrvaških odnosih napisane še preden so novinarji zavrteli prvi telefon, snemalci prižgali kamero in posneli prvo izjavo ter so se prsti novinarjev dotaknili tipkovnic.

2. Izključna ekonomska cona (EEZ) in ekološko-ribolovna cona (ERC)

»Nadaljujemo pa z vročo temo tega avgusta – idejo o izključni gospodarski coni na Jadranskem morju.«

(TV Dnevnik, 12. 8. 2003)

»Diplomatska vojna med Slovenijo in Hrvaško se nadaljuje.«

(24 ur, 2. 9. 2003)

V letu 2001 sta Slovenija in Hrvaška sklenili nekatere sporazume, *»se približali zaprtju vprašanj, ki so ostala odprta kot posledica razpada nekdanje SFRJ.«* (Dnevnik, 3. 1. 2002)

Po desetih letih sta sklenili pogajanja o meji in Nuklearni elektrarni Krško, Slovenija je parafirala sporazum o meji in podpisala sporazum o NEK, državi sta začeli pogajanja o vračanju dolga Ljubljanske banke hrvaškim varčevalcem. Po ratifikaciji maloobmejnega sporazuma (SOPS) v Državnem zboru Republike Slovenije leta 2001 (hrvaški sabor ga je ratificiral leta 1997) sta štiri leta po podpisu sporazuma državi začeli z njegovim izvajanjem. Zataknilo pa se je pri določitvi meje na morju. Z mejnim sporazumom (t. i. sporazumom Drnovšek-Račan), ki ga je parafirala le Republika Slovenija, sta državi prvič po osamosvojitvi določili mejo na morju. Državna meja med Republiko Slovenijo in Republiko Hrvaško je v tem sporazumu določena v okviru meje nekdanje SFRJ. Meja na kopnem naj bi bila razdeljena na 11 sektorjev. Sloveniji bi po tem sporazumu pripadlo tudi 80 odstotkov Piranskega zaliva, od koder naj bi bil z odprtega morja speljan poseben, približno dve morski miljki širok koridor (dimnik) s statusom mednarodnih voda. Vodni steber pod njim pa ne bi mogel biti predmet pridobitve suverenih pravic¹.

¹ Slovenija je v tako imenovanem Memorandumu o Piranskem zalivu sicer zapisala, da je zaradi posebnih okoliščin geografsko prikrajšana država, saj je geografska lega vzrok, da nima izhoda na odprto morje in tako tudi ne možnosti razglasitve izključnih ekonomskih con. Šele leta 2004 je Državni zbor Republike Slovenije sprejel novelo Pomorskega zakonika. 4. členu je dodal nov odstavek in v njem zapisal, da lahko Republika Slovenija izvršuje svoje suverene pravice, jurisdikcijo in nadzor nad morsko površino, morskim vodnim stebrom, morskim dnom in podzemljem tudi onkraj meja državne suverenosti, vendar v skladu z mednarodnim pravom.

Vprašanje Hrvaške razglasitve izključne ekonomsko-ribolovne cone (EEZ) se pojavlja vse od leta 1994, ko je Republika Hrvaška pravico do razglasitve zapisala v hrvaški pomorski zakonik.

Razglasitev izključnih ekonomskih con je kompromis med dvema, v prejšnjem stoletju nasprotujočima si strujama. Prva je zagovarjala čim večjo oblast obalnih držav in je izhajala iz doktrine, ki predvideva, da je morje zgolj podaljšek vsakega zemeljskega teritorija (najbolj znana je Trumanova doktrina). Na drugi strani pa so bile države, ki so poskušale čimbolj omejiti oblast obalnih držav na morju, tako da so se zavzemale za čim krajše teritorialno morje, brez kakršnih koli drugih pasov. Zagovarjale pa so tudi svobodo plovbe, svobodo izkoriščanja naravnih bogastev itd. Kompromis med pristopoma je izključna ekonomsko-ribolovna cona. EEZ je podaljšek teritorialnega morja, ki sega največ 200 milj od temeljnih črt, od katerih se meri širina teritorialnega morja. Te temeljne črte so na obali vsake obalne države. Če pa ima država otoke, se takšne črte potegnejo po zunanjem delu otokov, tako da morje med njimi in kopnim postane del notranjih voda. V primeru Hrvaške bi temeljne črte potekale 188 milj od zunanjih delov otoka, saj je 12 milj teritorialnega morja. Teritorialno morje je, razen z izjemo t. i. pravice do neškodljivega prehoda, označeno z zemeljskim teritorijem države. Izključna ekonomska cona pa pomeni zgolj določene suverene pravice: izkoriščanje živih in neživih bogastev v morju (v t. i. vodnem stolpu), na morskem dnu in morskem podzemlju, raziskovanje morja, pravica postavljati umetne otoke in druge naprave, ki jih lahko država uporablja za izkoriščanje živih in neživih bogastev, ter pravica varovati to območje pred onesnaženjem.

Pravice, ki jih imajo v takšni coni tretje države, so identične tistim, ki jih imajo države na odprtem morju. Torej pravica do svobodne plovbe, svobodnega preleta čez ozemlje oz. čez EEZ, svobodno polaganje pomorskih kablov in cevovodov itd. Toda država, ki razglasi EEZ, lahko sprejme tudi določene ukrepe, s katerimi zaščiti ali realizira svoje suverene pravice. Lahko sprejme stroge ribolovne, ekološke ali kakršne koli druge predpise. Ima pravico izvajati določene ukrepe: ustavljanje ladij, inšpekcijski nadzor, izrekanje določenih kazni za prekrške, ki jih ladja naredi. Ima torej veliko diskrecijsko pravico.

Izključne ribolovne in druge cone (ekološko-ribolovno cono (ERC) je Hrvaška razglasila 4. 10. 2003) pa so nekaj vmesnega in se delno ali v celoti prekrivajo z izključno ekonomsko cono. Običajno gre za območja, ki imajo ožje pravice; na primer pravico do ribolova, do določenega

nadzora obalne države zaradi ekološke zaščite itd. So bolj fleksibilna območja, kot EEZ, in ne posegajo v tolikšni meri v komunikacijske svobode.²

² Del poglavja o izključni ekonomski in ekološko-ribolovni coni je povzet po: Majda Vukelić: Otoki nejasnosti v morju pravil. Sobotna priloga Dela, 6. september 2003, str. 8-9.

3. Ofenzivne obrambe slovenskih morskih mitov – televizijsko poročanje o hrvaški razglasitvi ERC

V prvem delu tretjega poglavja diplomske naloge predstavljamo teoretske koncepte medijskega diskurza, reprezentacije realnosti, naturalizacije, glavne značilnosti žanra televizijskih novic ter osnove lingvistične in intertekstualne diskurzivne analize. Zavedamo se, da je za takšno analizo pomembna tudi dimenzija družbenokulturnih praks, proces tekstualne produkcije in tekstualne potrošnje. Poudarek diplomskega dela je sicer na lingvistični analizi tekstov, vendar pa osvetlimo tudi intertekstualno in selektivno družbenokulturno analizo. S pomočjo intertekstualne analize, ki tekst poprime s perspektive diskurzivne prakse in v njem išče sledi diskurza, skušamo povezati in razložiti posamezne diskurzivne prakse v televizijskem novinarstvu.

3.1 Medijski diskurz – vzdrževanje družbe v času

»Diskurz je tisto, za kar se borimo, oblast, ki se je želimo polastiti.«

(Luthar, 2001: 208)

» ... discourse is not the majestically unfolding manifestation of a thinking, knowing, speaking subject, but, on contrary, a totality, in which the dispersion of the subject and his discontinuity with himself may be determined.«

(Foucault v Fairclough, 1989: 104)

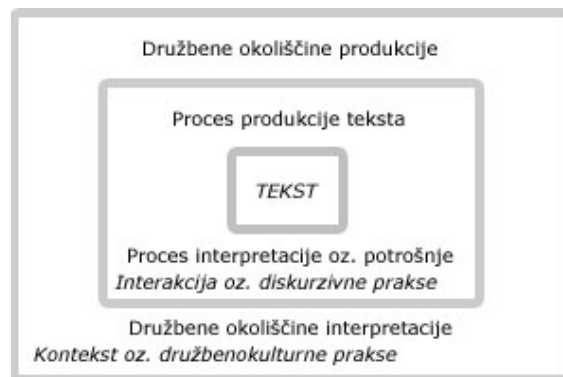
Televizijsko sporočanje ima določene lastnosti (zdajšnjost, segmentacija, ponavljanje, selekcija, kategorizacija, kombinacija, narativizacija), ki jih podrobneje razlagamo v nadaljevanju. Prav zaradi teh lastnosti, ki jih lahko delno pripišemo naravi tehnologij novinarske televizijske produkcije, se razlikuje od drugih oblik medijskega sporočanja oziroma medijskih žanrov. Za razumevanje analize televizijskega sporočanja so pomembne predvsem prakse produkcije medijskih tekstov v televizijskem novinarskem polju. Pri analizi medijskega diskurza pa skušamo

upoštevati tudi širši družbenokulturni kontekst sporočanja množičnih medijev, družbene in kulturne strukture, odnose, prakse in vrednote, ki ograjujejo in oblikujejo množične medije ter obenem vplivajo na njihovo sporočanje.

Diskurzi so družbeni procesi, ki jih lahko označimo in opredelimo kot *družbene okoliščine produkcije* in *družbene okoliščine interpretacije*. Oboji so povezani s tremi različnimi ravni družbene organizacije: družbene lege (ali neposrednega družbenega okolja, kjer se določen diskurz pojavi), družbene institucije (ki utemeljuje širšo matrico diskurza) ter družbe kot celote. Diskurz lahko tako na eni strani identificiramo kot družbena dejanja in interakcije, na drugi pa kot družbeno konstrukcijo realnosti, obliko znanj in vedenj. Prvi se tesno povezuje s medosebno funkcijo jezika in koncepti žanrov, drugi z mišljenjsko funkcijo jezika znotraj intertekstualne analize tekstov. Pri naši analizi medijskega poročanja vključujemo oba pomena diskurza: analize teksta namreč ne obravnavamo ločeno od analize diskurzivnih in družbenokulturnih praks. Toda ker je jedro predmeta obravnave diplomske naloge zasnovano na medijskem, natančneje televizijskem jeziku, se bolj osredotočimo na analizo samega teksta in njegove lingvistične vidike, in ne toliko na analizo družbenih in kulturnih praks. (Fairclough, 1989: 18-25)

Fairclough (1989: 109) identificira tri elemente diskurza: tekst, interakcijo in družbeni kontekst. Razlikuje med tremi stopnjami kritične analize diskurza; med *opisom* teksta (*description of text*), *interpretacijo* odnosa med tekstem in interakcijo (*interpretation of the relationship between text and interaction*) ter *razlago* odnosa med interakcijo in družbenim kontekstom (*explanation of the relationship between interaction and social context*).

Shema 1: Diskurz kot tekst, interakcija in kontekst

vir: Ferguson, 1998: 25 in Fairclough, 1995: 59

Fiske (v Butler, 2002: 7) diskurz razume kot družbeni jezik, katerega namen je ustvariti in širiti povezan niz pomenov o pomembnih temah. Ti pomeni služijo interesom tistega člana družbe, iz katerega izhajajo in ki se ideološko trudi naturalizirati prav te pomene v zdrav razum (common sense).

Ali zemljevidi pomenov, ki jih s poročanjem o slovensko-hrvaških odnosih ustvarjajo novinarji, služijo zgolj interesom vladajočih politikov, ki si z narcisoidnim prikazovanjem – kot pojavljanje na televizijskem ekranu imenuje Bourdieu (2001: 12) – nabirajo politične točke? Ali medijski teksti s svojim diskurzom določajo tudi občutljiv barometer družbenokulturnih sprememb in jih je zato treba obravnavati kot dragocen material za raziskovanje takšnih premikov?

»Diskurz je torej družbeno dejanje, ki lahko pospešuje ali zavira dominantno ideologijo, prav zato pa ga velikokrat označujemo kot diskurzivno prakso. Vsak diskurz oziroma diskurzivna praksa mora vključevati svojo predmetno površino, družben izvor in svoje ideološko delo. Zato ne smemo razmišljati o diskurzu ekonomije, spola, temveč o kapitalističnem (ali socialističnem) diskurzu ekonomije, ali patriarhalnem (ali feminističnem) diskurzu spolov. Takšen diskurz je pogosto institucionaliziran; to storijo predvsem medijske industrije, z družbeno proizvedenimi nizi konvencij, ki jih molče sprejema tako industrija kot potrošniki. V tem smislu lahko torej govorimo tudi o diskurzu novic ali diskurzu oglaševanja.«

(Fiske, 1987: 14-15)

Foucault (1991) diskurz razume kot proizvodnjo vednosti prek jezika. Diskurz konstruira temo, definira in proizvaja objekte našega vedenja, obvladuje načine, na katere smo o določeni temi sposobni (s)miselno govoriti in razmišljati. Vpliva na to, kako ideje uresničujemo v praksi in jih uporabljamo za uravnavanje vedenja drugih. Uvaja določene načine, na katere lahko o temi govorimo, opredeli sprejemljiv in razumljiv način govorjenja, pisanja in obnašanja ter obenem izloči in omeji druge načine govorjenja in obnašanja v zvezi z določeno temo ter načine konstruiranja vednosti o njej.

V tem diplomskem delu se pri definiciji medijskega diskurza opiramo na teze Faircloughja, ki je prepričan, da moramo medijske tekste sicer analizirati kot diskurz, vendar mora biti jezikovna medijska analiza del diskurzivne medijske analize. Ta se ne osredotoči zgolj na novinarsko besedilo, temveč tudi na diskurzivne in družbenokulturne (situacijske, institucionalne, societalne) prakse. Diskurzivno analizo zato razumemo kot sistematične

povezave med besedili ter diskurzivnimi in družbenokulturnimi praksami. (Fairclough, 1995: 16-17)

V večini medijev je medijski diskurz sicer grajen okoli že obstoječih interpretativnih repertoarjev – družbeno proizvedenih nizov konvencij, ki jih vsi sprejemamo in ki obenem predstavljajo tudi sredstva, s pomočjo katerih smo konstruirani (kot) subjekti.

Predpostavljamo, da je poročanje slovenskih televizij o slovensko-hrvaških odnosih na določen (slovenski) način proizvedlo objekte vedenja slovenskih gledalcev. V drugi polovici leta 2003 sta namreč televiziji s poročanjem o slovensko-hrvaških odnosih vzpostavljali in izpostavljali ideje ter poglede, da je Hrvaška namera razglasitve EEZ oziroma ERC enostransko dejanje, ki je v nasprotju z mednarodnim pravom in pravom Evropske unije, ter da takšna odločitev pomeni konec ribolova slovenskih ribičev v dobršnem delu Jadranskega morja in torej njihov propad. Poročanje je v glavnem temeljilo na povzemanju in objavljanju izjav slovenskih politikov, nobena televizija pa ni podrobneje razložila pomorskega prava, protiustavnosti hrvaške odločitve ter utemeljila predpostavke, zakaj je dostop do odprtega morja slovenska »naravna pravica«.

»Zunanji minister Dimitrij Rupel se je odzval na zadnje izjave hrvaškega kolega Tonina Picule, ki je med drugim dejal, da Hrvaška ne priznava, da ima Slovenija stik z odprtim morjem. Za slovensko diplomacijo so izjave hrvaškega zunanjega ministra nesprejemljive in bi lahko povzročile resno poslabšanje odnosov med državama.«

(24 ur, 1. 9. 2003)

»Menim, da umik slovenskega veleposlanika omejuje možnosti, da se o resnih vprašanjih pogovarjamo po diplomatski poti. Zato mi je tudi žal, da se je to zgodilo. Glede morebitne hrvaške razglasitve izključne gospodarske cone pa naj povem, da bomo to urejali v skladu z domačim in mednarodnim pravom.«

(Tonino Picula, minister za zunanje zadeve R Hrvaške, TV Dnevnik, 1. 9. 2003)

Ker predpostavljamo, da so le redki slovenski gledalci spremljali osrednje dnevnoinformativne oddaje hrvaških televizij, so torej dobili interpretacijo domnevnih nesoglasij med državama zgolj z ene strani. Predvidevamo, da bi bilo poročanje hrvaških televizij diametralno nasprotno poročanju slovenskih televizij. Kot samoumevno in naravno bi razlagali hrvaško pravico, da razglasi izključno ekonomsko-ribolovno cono ter »ubrani« svoje morske

interese. To pa bi seveda prikazali v skladu z mednarodnim pravom, hrvaškim pomorskim zakonikom itd.

Tako slovenski kot hrvaški novinarji, posledično pa tudi gledalci, so torej različno definirali in pojmovali osnovne probleme v meddržavnih odnosih. Skušali bomo dokazati, da so zemljevidi pomenov, ki so jih s poročanjem ustvarjali novinarji ene strani, vplivali na dojetje o tem, kakšne so odločitve, stališča, interesi, vrednote in ocene druge strani. In ker so bili ti pomeni zasnovani na interpretaciji ene strani, so bili nepopolni. Kljub temu pa je, zaradi značilnosti novinarskega polja, ta nepopolnost vendarle služila kot prikaz celovitega razumevanja meddržavnih slovensko-hrvaških odnosov.

Kot je prepričana Lutharjeva (2001: 204), pomen teksta v večini primerov vendarle ne izhaja (zgolj) iz zasebnega motiva pisca, temveč je vedno izraz širšega diskurza, ki ga ljudje zasedamo. Podobno ugotavlja Bourdieu: novinarji zaradi vzgibov, ki izhajajo tako iz njihovega poklica, videnja sveta, izobrazbe in nagnjenj, kot tudi iz logike poklica, s svojimi zaznavnimi kategorijami izberejo določen, čisto partikularen vidik.

»Stvari, ki jih novinarji poročajo, so instance diskurzov, manifestacija enega ali več diskurzov, ali trenutki, ko imajo posebni diskurzi možnost konstruirati nek dogodek na tak način in en na drugačen. Pomen tega, kar je izrečeno, je torej odvisen od splošnega konceptualnega okvira, znotraj katerega je nekaj upovedano. Diskurz je tako neke vrste referenčni okvir za pripovedovanje o politiki, prebežnikih, nasilju nad ženskami, romantični ljubezni. Mnenje ni manifestacija notranjih značilnosti pisca, temveč manifestacija konceptualnega okvira in rezultat reprezentacij dogodkov, ljudi.«

(Luthar, 2001: 204)

Za razumevanje poročanja o slovensko-hrvaških odnosih se nam zdijo ključni predvsem konceptualni okviri novinarjev, ki jih vzpostavljajo sami novičarski faktorji in v katere so vpeti prav zaradi lastnosti novinarskega polja. Zato domnevamo, da poročanje slovenskih televizij o razglasitvi ERC ni temeljilo na vzgibu posameznih novinarjev, na njihovih domnevah in prepričanjih, temveč predvsem na vpetosti v širši konceptualni okvir samega novinarskega polja in družbenih mitologij, ki so novicam podlaga; na *»časovnosti, ki nas sili, da mislimo in živimo iz dneva v dan, da vrednotimo informacijo glede na njeno aktualnost«* (Bourdieu, 2001: 65). Vsak novinar je namreč sopojav novinarskega polja, znotraj katerega deluje. To ugotavlja tudi Fiske (2004, 148): zaradi poklicnih novinarskih standardov in konvencij upovedovanja – seveda pa tudi

ekonomskih in političnih razmerij produkcije – novice pišejo novinarje in ne novinarji novic. Tudi zaradi »lansiranja zelo nevarnih informacij zgolj zato, da bi premagali tekmeca, čeprav tega ne bo nihče opazil« in specifične moči posamezne televizije v slovenskem medijskem prostoru – tržnega deleža, ekonomske in simbolne teže – pa je to pripeljalo tudi do diskriminacije, nacionalizma, diskurza razlikovanja, stereotipiziranja itd.

»Diskriminacija na različnih ravneh družbenega življenja, ki jo pogosto uspešno spodbujajo in uveljavljajo tudi množična občila, je povezana z vnaprejšnjimi prepričanji, s predsodki oziroma stereotipi. Kot ugotavlja Lippmann, večinoma ni tako, da bi najprej videli in se potem opredelili, ampak se najprej opredelimo in šele potem vidimo.«

(Poler, 1997: 210)

Diskriminatorne diskurzivne prakse v postmoderni se ne legitimizirajo z biološkimi, temveč s kulturnimi komponentami. Venomer se namreč ponavlja, da smo sicer vsi enaki, toda kulturne razlike med nami so vendarle prevelike, da bi lahko sobivali. Te kulturne razlike pa posledično proizvedejo navidezno ogroženost avtohtonega prebivalstva. Slovenci smo bili tako zaradi hrvaškega ekološko-ribolovnega območja na Jadranu prikrajšani za prost dostop do odprtega morja.

Kot je prepričan Velikonja (2002: 498), kulturni nacionalizem oziroma kulturizem označuje občutja kulturne večvrednosti nekaterih Slovencev do tujcev in posledično njihovo izključljivost, ni pa nekaj izrednega. Ni fenomen, ki bi bil specifičen le za Slovence in ki bi bil obenem avtomatično opravičljiv. Seveda je poročanje o meddržavnih odnosih že del tako imenovanega diskurza »mi-oni«. V njem »oni« ali »oneji« ne funkcionirajo kot posamezniki oz. posameznice, kot notranje strukturirana kolektiviteta, temveč predvsem kot množica, določena z lastnostmi, ki so jim jih pripisale »mijevske govornice«. Tako proizvedeni »oneji« sploh ne morejo imeti individualnih in ne kolektivnih potez – v postopku »mijevskega poimenovanja« so namreč razosebljeni in razčlovečeni. Zato se v strogem pomenu besede vprašanje, ki opisuje »oneje«, ne glasi »kdo so«, temveč »kaj so«. (Kuzmanič v Petkovič, 2001: 63)

Pomembna komponenta diskriminativnih diskurzivnih praks pa je tudi namerna transformacija iz *poročanja o tematiki* v *poročanje o problematiki*. Tematiko razglasitve izključne ekološko-ribolovne cone so namreč mediji označili kot problem, ki na eni strani opredeljuje tiste, ki ga povzročajo, in na drugi one, ki ga skušajo rešiti. Dnevne novice, vsakdanji

dogodki in pripetljaji, o katerih sta v luči slovensko-hrvaških odnosov poročala TV Slovenija in POP TV, pa so vsebovali tudi konkretne politične, etične in druge implikacije. Te so sprožale močna, pogosto negativna čustva in so konstruirale realnost z močnimi mobilizacijskimi družbenimi učinki.

»Če želimo razvijati dobrososedske odnose, bi bilo bolj modro, da jih poskušamo graditi brez ultimativ, je dejal Tomčić in dodal, da Hrvaška ne more biti žrtev slovenskih izsiljevanj in obrekovanj. Slovenskemu zunanjemu ministru Dimitriju Ruplu pa je sporočil, da bo sam nosil posledice svojih izjav. Tomčić je ob tem še poudaril, da Slovenija zagotovo ne bo odločala o vstopu Hrvaške v Evropsko unijo.«

(24 ur, 1. 9. 2003)

»Dejstvo je, da je Hrvaška sama sebi največja napota na poti v Evropsko unijo in toliko škode kot si hrvaške politične stranke z razpravo in tudi končnim izidom glasovanja v zvezi z razglasitvijo takšne ali drugačne cone povzročajo same, jim ne more povzročiti nihče.«

(Jelko Kacin, predsednik odbora za zunanjo politiko R Slovenije, TV Dnevnik, 4. 10. 2003)

Kot piše Fiske (v Butler, 2002: 7), je dominantni medijski diskurz tako prodoren, da se pojavi v zdravem razumu – oziroma postane zdrav razum. Ali kot je zapisal Barthes (v Tolson, 1996: 7), *»medijski teksti ne uporabljajo in posredujejo določenega sistema pomenov, temveč ti pomeni postanejo samoumevni, zdravorazumski.«* Postanejo torej mitologije. Tako so tudi podrobnosti, ki so jih v odnosu med Slovenijo in Hrvaško pri poročanju izpostavljali novinarji (in v nekaterih primerih povzemali zgolj komentarje hrvaških medijev), postale nekaj samoumevnega, naravnega, zdravorazumskega. Obenem pa tudi domnevni odraz Hrvatov na eni in Slovencev na drugi strani.

»Zunanji minister Tonino Picula je v novem intervjuju za Vijesnik dejal, da je za zaostrovanje odnosov med državama kriva predvsem Slovenija. Pravi slovenski interesi do Hrvaške so bili vedno radikalni, pravi Picula in dodaja, da ga vse skupaj spominja na figov list, ki je z Ruplovim nastopom odpadel s slovenske diplomacije. / ... / Zato pa je direktor Mednarodne krizne skupine Nicholas Whyte za današnjo Slobodno Dalmacijo pojasnil, da je Slovenija v precej boljšem položaju, ker je njeno članstvo v Uniji potrjeno, medtem ko je Hrvaška še vedno pod strogim nadzorom Evropske komisije.«

(24 ur, 3. 9. 2003)

»Slovenija je Hrvaški že sinoči poslala protestno noto. Izrazila je globoko zaskrbljenost zaradi enostranske odločitve, ki je v izrazitem nasprotju z evropskim načinom dogovarjanja. // Gospod Rop, Hrvaška je storila to, kar si je Slovenija ves čas prizadevala, da se ne bi zgodilo. Tudi z odpoklicem veleposlanika iz Zagreba. Kaj zdaj, kako bo Slovenija zaščitila svoje interese?«

(TV Dnevnik, 4. 9. 2003)

»Včasih me prime, da bi se spravil na vsako besedo, ki jo izgovarjajo televizijski moderatorji, ker pogosto govorijo kar tja v en dan, ne da bi se jim sploh kaj sanjalo o teži in pomenu tistega, kar omenjajo, in o odgovornosti, ki si jo nalagajo, ker te besede izgovarjajo pred tisoči televizijskih gledalcev, ne da bi jih sploh razumeli in ne da bi se zavedali, da jih ne razumejo. Kajti iz teh besed nastanejo stvari, te besede rodijo utvare, strahove, fobije ali pa čisto enostavno napačne predstave.«

(Bourdieu, 2001:17)

Več kot očitno je torej, da novinarsko poročanje kot temeljni del medijskega diskurza ni le posrednik določenih pomenov, ni le ogledalo realnosti. Kot je prepričana Lutharjeva (1992: 17), *»poročanje o aktualnih dogodkih, ta funkcija, ki je najbolj podvržena ideologiji televizijske objektivnosti, ni le posredovanje obstoječe realnosti, temveč njena rekreacija, družbeni proces njene reprezentacije.«*

Novinarske prakse so torej konstruktivne v dveh pomenih: polnijo družbene institucije, norme, rutine in skupnost vrednot s pomeni; obenem pa tudi realnosti, ki jo opisujejo, dajejo pomen (Ekström³). Ali kot piše Rolness⁴: *»Mediji niso ne dobri, ne slabi posredovalci dejstev, temveč prispevajo k določanju tega, kar dojemamo kot realnost. Bolj kot da odsevajo dogodke, jih torej določajo.«* Sicer pa to, še ugotavlja Rolness, velja tudi za druge agente produkcije realnosti, vključno z družbenimi vedami, ki s pomočjo različnih načinov formaliziranih formulacij oblikujejo realnost – izbirajo, urejajo in interpretirajo fenomene.

³ Mats Ekström: Information, storytelling and attractions: TV journalism in three modes of communication; dosegljivo na: www.queensu.ca/politics/pols313/ekstrom.pdf, 21. 3. 2004

⁴ prav tam.

V skladu z modelom hegemonije⁵ skuša televizija organizirati konsenz o uveljavljenem redu. Pri tem seveda vključuje ljudi, ki se podredijo uveljavljenim načinom življenja, vzorcem prepričanj in obnašanj, ter izključuje tiste, ki se ne. V skladu s Foucaultovo tezo (v Kellner, 1990: 18) je model hegemonije medijskega diskurza in moči torej treba analizirati kot vprašanje, kako mediji ustvarjajo identitete, modele vlog in idealov; kako ustvarjajo nove forme diskurzov in izkustev; kako definirajo situacije, postavljajo teme in presejejo opozicijske ideje; ter seveda, kako postavljajo meje in ločnice, onstran katerih politični diskurz ni dovoljen. Mediji so torej aktivne, konstitutivne sile v političnem življenju, ki obenem ustvarjajo dominantne ideje in položaje ter izključujejo opozicijske. (Kellner, 1990: 18)

Pri analizi primerov, ki sledi v drugem delu diplomske naloge, se bomo v skladu z že predstavljeno Faircloughjevo shemo osredotočili na tri osrednja vprašanja:

1. **REPREZENTACIJE**; Kako je predstavljen, reprezentiran svet?
2. **IDENTITETE**; Kako so predstavljeni ljudje (novinarji, občinstvo, strokovnjaki ...), ki so vključeni v program oz. zgodbo? Kakšne so njihove identitete?
3. **ODNOSE**; Kakšni so odnosi med ljudmi (novinarji-občinstvom, strokovnjaki-občinstvom, politiki-občinstvom), ki so vključeni v program oz. zgodbo?

Predpostavljamo torej, da vsak del vsakega teksta obenem reprezentira realnost, oblikuje in vzpostavlja identitete ter odnose med posamezniki in skupinami. Ideološki »del« medijev torej vsebuje točno določene načine reprezentacije sveta, točno določene konstrukcije družbenih identitet ter točno določene, posredovane konstrukcije družbenih odnosov.

Poročanje slovenskih televizij o slovensko-hrvaških odnosih v letu 2003 je vzpostavilo in predstavilo identitete Slovencev kot identitete tistih, ki jim je kršena »naravna pravica« dostopa do odprtega morja, ki bodo izgubili suverene pravice in ki bodo zaradi tega utrpeli velikansko, nepopravljivo škodo. Identiteta Hrvatov je bila predstavljena kot identiteta tistih, ki enostransko

⁵ Hegemonijo razumemo kot koncept, ki ga v svoji misli uporablja Gramsci. Torej kot vladavino različnih frakcij dominantnega razreda preko kombinacije prisile in zagotavljanja strinjanja, brez zatekanja k nasilju ali omejitvam. *»Kot spontano privolitev množic splošnim usmeritvam družbenega življenja dominantne skupine; ta privolitev je zgodovinsko pogojena s prestižem, ki ga uživa dominantna skupina, zaradi svojega položaja in funkcije v svetu produkcije.«* (Gramsci v Ferguson, 1998: 20)

razglašajo za sosednje države škodljive odločitve, ne oziraje se na evropsko pravno normo. Slovenski televiziji sta torej slovenske poglede na hrvaško razglasitev ekološko-ribolovne cone, izjave slovenskih politikov, slovenske identitete itd. predstavljali kot pozitivne. Hrvaške namere, odločitve, izjave itd. pa so bile predstavljene kot negativne. Vendarle pa pri poročanju o slovensko-hrvaških odnosih niso pomembne zgolj reprezentacije identitet, temveč tudi sam medijski diskurz s svojo specifičnostjo in avtonomijo. Televizija namreč mobilizira podobe, forme, stile in ideje ter tako predstavlja ideološke pozicije. Ustvarja in obdeluje družbena izkustva, pri tem pa seveda uporablja znane generične kode in oblike, retorične in prepričevalne naprave ter napeljuje na odobravanje določenih pozicij in praks.

»Toda ti procesi ideološke produkcije in prenosa niso enodimenzionalni procesi indoktrinacije, temveč aktivni procesi pogajanj, ki jih lahko občinstvo tudi zavrne ali preoblikuje v skladu s svojimi cilji in interesi.«

(Kellner, 1990: 18-19)

Da je televizija s svojim diskurzom zgolj neškodljiva zabava, ki nima nobenega stika z izobraževanjem ter prenosom vrednot in ideologij, je popoln mit, meni Kellner (1990: 76). V resnici sta namreč televizija in njeno oddajanje vpeta v precej širše ideološke forme. Televizijski medijski diskurz, uporabljajoč formate konflikta in rešitve, namreč ustvarja vtis, da lahko vse težave tega sveta precej enostavno rešimo v slabi uri informativne oddaje. Obenem pa vzpostavlja tudi modele primernih in neprimernih družbenih obnašanj, nagrajuje določena dejanja in kaznuje druga ter tako krepi dominantna moralna načela. Televizija je, še trdi Kellner, polna mitov, simbolov in vrednot. Kot taka je močna in učinkovita sila, ki formulira vrednote, poglede na svet in obnašanja posameznikov. (Kellner, 1990: 77)

Predstavlja jih kot splošno sprejete in skupne vsem članom neke družbe.

»Najbolj, če temu tako rečem, moralno sporna je izjava kolega Picule, da Hrvaška – citiram – ne priznava, da ima Slovenija stik z odprtim morjem. Status Slovenije kot enakopravne obalne države in njen dostop do mednarodnih voda ni stvar hrvaškega priznanja.«

(Dimitrij Rupel, minister za zunanje zadeve R Slovenije, TV Dnevnik, 1. 9. 2003)

»Predsednik socialdemokratov Janez Janša meni, da izjave hrvaških politikov ne glede na volitve ne bodo ostale brez posledic. Pri tem je spomnil na posledice, ki so jih v odnosih med ZDA in Nemčijo pustile izjave kanclerja Schroederja. Janša je kritiziral tudi uradno politiko, češ da se ni odzvala na opozorila opozicije pred dopusti.

Janez Janša – predsednik SDS: Vlade to seveda ni ganilo. Mirno je odšla na dopust. Večinoma na Hrvaško. In namesto neke ofenzivne politike, ki bi bila pričakovana, smo zdaj v obrambi oziroma defenzivi.«

(24 ur, 1. 9. 2003)

Kot meni Hartley (1992: 11), medijski diskurz s svojimi televizijskim poročanjem proizvaja kategorije kot so razred, narod in spol ter odnos znotraj teh kategorij in med njimi. Mediji tako konstruirajo – s pomočjo tona, splošnim skladiščenjem besed, slik, predstav in zvočnih efektov – konkretne svetove v zgodbe, pripovedke, katerih oblika je že v naprej določena z žanrskimi domnevami medija ter profesionalnimi praksami novinarstva in produkcije. (Hartley, 1992: 16) Fairclough (1995: 14) je prepričan, da ideologije v medijskem diskurzu pripomorejo k produkciji ali reprodukciji neenakih odnosov moči ter dominacije. Implicitno prisotne pa so tudi v naturaliziranih načinih organizacije določenih tipov interakcije (na primer v intervjujih, anketah ...).

Pripovedovanje medijskih zgodb prav zaradi teh predpostavk postane oblikovanje in umerjanje nepoznanih dejstev v gledalcem poznano strukturo televizijskih prispevkov. Dotlej neznane zgodbe zaradi bolj ali manj poznanih televizijskih kodov postanejo znane. Pomembno je torej le, je prepričan Hartley, s katerega zornega kota je zgodba upovedena. Prav te subjektivitete namreč avtomatsko nakazujejo na to, čigava je zgodba. Za gledalce, ki zavzemajo enake pozicije kot novinar, pa to pomeni, da zgodbe ne dojemajo le kot zdrav razum (common sense) ali smisel, skupen vsem nam, temveč kot resnico. Gledalci, ki imajo drugačne družbene in diskurzivne pozicije, pa so tako iz te resnice izključeni in označeni, če ne za lažnivce, pa vsaj za nesposobneže, ki niso zmožni samo-reprezentacije. (Hartley, 1992: 15-16)

3.1.1 Televizijske novice – »And that's the way it is.«

» ... television is the power of speech.«

(Hartley, 1992: 21)

»The system has become so corrupt, that your success as a correspondent is ... measured by how often you get on the air.«

(Paul Friedman, ABC News Executive Producer v Himmelstein, 1994: 248)

Kot pišeta Perovič in Šipek (1998: 82), so televizijske informativne oddaje v večini evropskih držav najbolj gledane oddaje. V času njihovega oddajanja je pred televizijskimi sprejemniki največ gledalcev. Pomembne pa so seveda tudi zato, ker dajejo celotni televizijski postaji odločujoči znak identitete. Televizijske družbe namreč gledajo nanje – kljub temu, da je blago, ki ga je zelo drago izdelovati, zbirati in distribuirati – kot na dokaz svoje družbene odgovornosti.

Fiske (2004: 151) ugotavlja, da morajo biti televizijske novice popularne, da morajo ustvariti svoje občinstvo, kar se seveda v veliki, če ne odločujoči meri, uporablja prav pri merjenju gledanosti. Obenem pa so televizijske novice tudi eden najbolj zapletenih in preučevanih televizijskih žanrov. Hkrati so tudi žanr, ki najlažje mobilizira nekatere ključne značilnosti medija; zdajšnjost, segmentacijo in ponavljanje.

»Novice imajo osrednjo ekonomsko vlogo za televizijsko institucijo. So blagovni znak institucije in pogosto glavni element njene korporativne identitete. Še vedno veljajo za enega osrednjih delov javnega diskurza, zato je preučevanje značilnosti televizijskih novic v določenem kulturnem prostoru hkrati preučevanje značilnosti javnega življenja v tem prostoru.«

(Luthar, 1998: 9)

V diplomski nalogi se osredotočimo zgolj na dnevnoinformativne oddaje – TV novice. To so ponavadi od 20 do 60 minutne oddaje, v katere so uvrščene **najpomembnejše** (poudarki

dodani) novice dneva – ob novinarskih vesteh in poročilih tudi analize, komentarji, izjave ter novice iz sveta umetnosti, kulture, zabave itd.⁶ (Perovič, Šipek, 1998: 84)

Začetek TV novic je tako na POP TV kot TV Slovenija v veliki meri namenjen ključnim dogodkom dneva. Večina televizij tako na začetku svojih TV novic objavi nekaj poročil o dogodkih iz bližnje okolice (odnose s hrvaško uvrščamo v to »kategorijo«), šele nato sledi zunanjepolitični del oddaje. V drugem delu oddaje so poročila, ki jih uredniki razvrščajo v oddajo glede na njihov koncept. Novice se – kot ugotavlja Fiske, predvsem zato, da med občinstvo znova privabijo ženske – končajo z lahkotnejšimi, razvedrilnimi poročili. Na POP TV se oddaja 24 ur zaključi z rubriko POP IN, TV Slovenija Televizijski dnevnik sklene s Trendom. Gledalci 24-ih ur in Televizijskega dnevnika lahko prav zaradi novičarskih faktorjev in posledično zaradi scenosleda informativnih oddaj precej natančno predvidevajo, v kakšnem vrstnem redu bodo sledila poročila. Ko so bili odnosi s Hrvaško »*aktualna zunanjepolitična tema*«, so gledalci lahko s precejšnjo verjetnostjo predvidevali, da bo poročanje o tej temi uvrščeno v prvo polovico informativne oddaje.

Hollandova (1997: 171) je prepričana, da imajo vsake TV novice svoje jasne in razločevalne lastnosti, toda vse navajajo zavezanost profesionalizmu in uveljavljenim novičarskim vrednotam. Robert E. Park (v Himmelstein, 1994: 250) TV novice opisuje kot del našega komuniciranja, ki kliče po spremembah obnašanja in se nanaša na dogodke pomembne za skupnost. Frank Luther Mott pa meni, da so novice točno, nepristransko poročilo o pomembnih dejstvih. Himmelstein (1994: 250) to združi in novice definira kot preskrbo s pomembnimi dejstvi, ki so bistvena za oblikovanje mnenja ali spremembo obnašanja, glede na nekatere sedanje javne zadeve, pomembne za skupnost. Langer (1998: 1) piše, da so TV novice primarno proizvod podjetij, ki jih vodijo tržno usmerjeni poslovneži, katerih glavna naloga je prekositi konkurenco, ne pa novinarska odgovornost ali integriteta. TV novice pa so obenem tudi posel zabave, ki je postavil na stran vrednote profesionalnega novinarstva in v zameno pristal na reprezentacijo brezplačnih spektaklov. TV novice temeljijo predvsem na posnetih podobah, ki ustvarjajo

⁶ Hartley (v Fiske, 2004: 156) TV novice razdeli v naslednje kategorije: politika, gospodarstvo, zunanje zadeve, domače novice, priložnostne zgodbe in šport. Vpelje pa tudi klasifikacijo na težke novice – zgodbe o konfliktih in kriminalu v javni sferi – in lahke novice – sočutne in ganljive zgodbe. Prav te kategorije gledalca nagovarjajo, naj zgodbe razume glede na njihovo podobnost, in ne glede na razlike med njimi. Kategorije pa seveda tudi fragmentirajo – družbeno življenje razdelijo v predalčke (Fiske, 2004: 156-157).

površinskost in pomanjkanje vsebine informacij. Novice pa tudi, zaključuje Langer, barantajo z trivialnostjo in se ukvarjajo z dvomljivim emocionalizmom. Ključnega pomena je, da skušajo televizijske novice s sledenjem estetiki realizma ustvarjati tudi vtis, da prikazujejo zgolj in samo to, kar se je res zgodilo. Da torej govorijo resnico. Kot piše Kellner (1990: 111), tako ustvarjajo realističen efekt. Tako je na primer znan ameriški televizijski voditelj novice zaključil s stavkom: »In tako je – *And that's the way it is.*«

Poklicni novinarji TV novice ločujejo od fikcije in jih umeščajo na informativno stran popularnega. »Predstava, da je televizija okno v svet /.../, je – če sploh kje – še vedno živa v televizijskih deskih« (Fiske, 2004: 152). Toda novinarji se ne zavedajo, meni Fiske, da tekstualno ni posebne razlike med televizijskimi novicami in televizijsko nanizanko.

Seveda ni mogoče poenostavljeno trditi, da TV novice izražajo poglede točno določenega novinarja, direktorja ali producenta. Ideološka analiza se osredotoči na sistematične pomene. Televizija je namreč zaradi konkurenčnosti in boja za gledalce, na kar opozarja tudi Bourdieu (2001: 40), odlično prilagojena mentalnim strukturam občinstva. Novinarji s svojimi prispevki občinstvu sporočajo, kako je treba razmišljati o družbenih problemih, kako jih je treba dojemati in interpretirati. Ker imajo možnost, da nagovorijo širok krog, lahko celotni družbi vsiljujejo tudi svoja načela, pogled na svet, svoja stališča. Televizijsko polje namreč temelji na določenih predpostavkah, ki so skupne in jih sprejemajo vsi novinarji. Poklicna kultura in samopredstava, profesionalne konvencije in standardi upovedovanja vplivajo na interpretacijo realnosti in selekcijo dogodkov. Novinarji namreč prav na podlagi teh tradicionalnih novinarskih standardov izberejo določene dele realnosti in druge izključijo. Zadevam, ki naj bi bile v skladu s profesionalnimi kanoni novinarskega polja pomembne za javnost, dajejo novinarji neulovljivo prednost. Znotraj tega pa tudi uglednim skupinam, ki naj bi imele boljši in celovitejši pogled na celotno problematiko ter tako večjo kredibilnost. Kdo lahko o kakšni stvari govori, je pravzaprav vpisano v samo hierarhijo kredibilnosti. Ker so novinarji že po definiciji bližje institucijam, katerih glasovi so glasnejši (parlament, sodišča, univerze itd.), se glasovom dominantnih skupin rutinsko in v skladu z utrjenimi novinarskimi konvencijami daje prednost.

»Novinarji so pripravljani skoraj na vse, le zato, da bi prvi videli neko stvar in jo prikazali ljudem. In ker se med seboj posnemajo, da bi bili pred drugimi, da bi stvar naredili prej ali drugače kot drugi, se stvar konča tako, da na koncu vsi počnejo isto. Prizadevanje za ekskluzivnost, ki na drugih področjih pripelje do originalnosti, vodi tukaj v uniformizacijo in banalizacijo«

(Bourdieu, 2001: 18)

O slovensko-hrvaških odnosih so na TV Slovenija in POP TV, tudi zaradi brezkompromisnega boja za gledalce, poročali precej podobno. Sklepanje: moramo objaviti to, česar »konkurenca« ne bo, je pripeljalo do tega, da so na koncu vsi počeli enako. Oddaji so začenjale s podobnimi poročili, v prispevkih so povzemali podobne izjave slovenskih in hrvaških politikov ter strokovnjakov (fast-thinkers), pred kamere so vabili enake goste, dejanja ene in druge strani so komentirali enaki specialisti za ideje itd.

»Dober večer in lepo pozdravljeni. Po kratkem zatišju se kot kaže spet odpira slovensko-hrvaška diplomatska fronta. Hrvaško zunanje ministrstvo se je ostro odzvalo na včeraj sprejeto spremembo slovenskega pomorskega zakonika. V diplomatski noti, ki so jo v Ljubljano poslali že včeraj popoldne, med drugim menijo, da spremembe niso v skladu z mednarodnim pomorskim pravom, niti s sklepi nedavne beneške pomorske konference o morskem ribištvu.«

(TV Dnevnik, 20. 12. 2003)

»Lepo pozdravljeni! Dober večer! Hrvaško-slovenski odnosi so zopet napeti. Po včerajšnji potrditvi dopolnil pomorskega zakonika v državnem zboru, ki daje Sloveniji pravno podlago za razglasitev morskih con, se je uradni Zagreb nemudoma odzval. V ostri hrvaški protestni noti piše, da je poteza Slovenije v nasprotju z mednarodnim pravom in načeli sodelovanja sredozemskih držav.«

(24 ur, 20. 12. 2003)

Teza, da je hrvaška razglasitev ekološko-ribolovne cone v nasprotju z mednarodnim pravom in da ima tudi Slovenija prost dostop do odprtega morja, pa je sicer temeljila zgolj na utemeljitvi dveh slovenskih pravnih strokovnjakov – dr. Mihe Pogačnika in dr. Marka Pavlihe.

Načini določene poznane pripovedne vizualne ali generične strukture (v našem primeru žanra televizijskega poročila, ali kot bi rekel Fiske (v Luthar, 1992: 34), vrste prepoznavnih paradigmatiskih lastnosti, znotraj katerih je klasificiran celoten output določenega medija) usmerjajo naše razumevanje tega, kar vidimo, in naturalizirajo dogodke ter zgodbe na televiziji.

(White, 1987: 146-147) Televizijske novice so simboličen konstrukt, ustvarjen v skladu s profesionalnimi, ideološkimi in narativnimi kodi. Prvi element novic je njihova selektivnost – kaj novinarji dojemajo kot vredno objave – ali t. i. novičarski faktorji⁷. Kot pišeta Perovič in Šipek (1998: 50), so temeljna pravila, ki vplivajo na odločitev o pomembnosti oziroma nepomembnosti posameznega dogodka, torej o tem, ali bomo dogodek **spremenili** (poudarki dodani) v televizijsko poročilo ali v novico, naslednja: povezanost dogodka z elitnimi osebami, povezanost dogodka z velikimi narodi, geografska oddaljenost od dogodka, »negativnost« novice – slaba novica je dobra novica –, vloga in vpliv medija v okolici, kompozicija informativne oddaje, jasnost in enostavnost dogodka, nepričakovanost, kontinuiteta, atraktivnost televizijskega posnetka, posebljenost, konfliktnost ter lastništvo nad medijem. Dodajata pa tudi napredek, dramatičnost, ljubezen in seks ter čustva. Podobno meni Fowler (1991: 12), ki piše, da novice niso nekaj, kar se zgodi, temveč le tisto, kar mediji ocenijo in predstavljajo kot vredno objave. Galtung in Ruge (v Fowler, 1991: 13-14) kot novičarske faktorje navajata: pogostost dogodka, začetna meja dogodka (intenzivnost in napetost), nedvoumnost, polnopomenskost (kulturno bližino in relevantnost), konsonanco (napovedljivost in zahtevo), nepričakovanost (nenapovedljivost in redkost), kontinuiteto, kompozicijo, sklicevanje na elitne narode, sklicevanje na elitne ljudi, sklicevanje na ljudi ter sklicevanje na nekaj negativnega. Ferguson (1998: 176) pa navaja dvanajst faktorjev, ki določajo, kaj je zanimivo in vredno objave (newsworthy): pravočasnost (novica je to, kar je novo), nenavadna kvaliteta, možni vpliv na prihodnost, prominentnost, konflikt, število ljudi, ki so vključeni v dogodek, ali ta vpliva nanje, posledice, človeški interes (human interest), patos, vrednota šoka in žgečkljiva vsebina.

Novinarji tako s sklicevanjem na novičarske faktorje izvajajo določeno cenzuro, ne da bi se tega sploh zavedali. V informativno oddajo vključijo le tisto, kar zadovoljuje znane kriterije, kar zbudi zanimanje gledalcev, kar pritegne pozornost. Torej zgolj tisto, kar ustreza kalupu novičarskih faktorjev. Tudi zato določene ideje in mnenja, ki bi jih bilo vredno slišati, (p)ostajajo nema. Poročanje o slovensko-hrvaških odnosih se je med prispevke dnevnoinformativnih oddaj uvrstilo večinoma le v primerih, ko se je zgodil incident na morju, ko je katera od držav drugi poslala protestno noto, ko se je na to odzval kakšen politik itd. Kot ugotavlja Bourdieu (2001: 21), so novinarjem – in posledično gledalcem – teme, o katerih bodo poročali zaradi tako imenovanih

⁷ Perovič in Šipek (1998: 45) kot splošne značilnosti televizijskega poročila navajata tudi jasnost, jedrnatost, objektivnost in slikovitost.

profesionalnih standardov in novičarskih vrednot, vsiljene. Vsiljuje jih namreč konkurenca drugih novinarjev. Ta navzkrižni pritisk in medsebojno zrcaljenje pa seveda vpliva tudi na izbiro, kaj bodo novinarji prikazali in kaj bodo izpustili. Toda na koncu, očitno zaradi učinka novinarskega polja, novinarji prikažejo in obenem izpustijo podobne dogodke, podobe, izjave itd.

Tudi Fiske (2004: 153) se sicer strinja, da TV novice osmišljajo realnost in nadzorujejo njeno polisemijo s paradigmatično in sintagmatično osjo. Prva deluje s pomočjo procesa selekcije in kategorizacije, druga s pomočjo kombinacije in narativizacije. Pri selekciji so pomembne norme aktualnosti dogodka, povezanosti z elitnimi osebami, negativnosti, konfliktnosti in presenetljivosti. Kategorizacija pomeni razdeljevanje novic v kategorije: politika, gospodarstvo, zunanje zadeve, domače novice, priložnostne zgodbe, kronika in šport. Zavedamo se, da te kategorije niso trdne, vendarle pa predstavljajo neko konceptualno omrežje, v katerem lahko takoj lociramo dogodke in jih vstavimo v *naša* konceptualna razmerja. Kot meni Fiske (2004: 156), so ta razvrščanja del strategije, s katero novice zamaskirajo svoj družbeni postopek reprezentacije in se predstavijo kot objektivne, kot da jih vodijo dogodki v realnosti. Narativizacija novic pomeni upovedovanje novic z uporabo konvencionalnih vizualnih in verbalnih kodov, ki omejujejo možne interpretacije. V vsaki novinarski zgodbi naj bi se porušilo ravnotežje. Sile rušenja naj bi se predelale in ob koncu novinarskega poročila naj bi se zgodba razrešila in vzpostavilo bi se novo ravnovesje. Novinarska poročila tako že s svojo pripovedno strukturo obvladujejo mnogoznačnost realnosti. Določajo, katerim glasovom bodo dovolile spregovoriti in kateri bodo morali ostati nemi.

»Te norme so kajpada prej predpisujoče kot opisne, torej vsebujejo mnenje o tem, kaj naj bi naše družbeno življenje bilo, in ne o tem, kaj to življenje dejansko je, pri tem pa utelešajo ideologijo dominantnih razredov. Ta nenavadna kategorija »abnormalnosti« na primer pomeni, da lahko vidimo umor in gospodarski spor kot enako disruptivna; konceptualne strategije, ki omogočajo, da poročila (TV novice, op. a.) in njihovi bralci na podobne načine konstruirajo razumevanje tako očitno različnih dogodkov, so pomembni del njihovih ideoloških praks.«

(Fiske, 2004: 154)

Vendar pa je pri vseh naštetih novičarskih faktorji, ki se med seboj bistveno ne razlikujejo, pomembna ugotovitev, da jih moramo »meriti« glede na neke sprejete norme. In prav te neizgovorjene ideološke norme, so norme naše družbe, opozarja Fiske (2004: 154). Kot ugotavlja Ferguson (1998: 179), novinarji te norme dojemajo kot samoumevne – in prav to nas opomni na

pomembnost diskurzivnega presežka. Neizprosen lov in boj za gledalce namreč vse prevečkrat privede do tega, da novinarji med dogodki, ki bi se sicer »uvrstili« na plan dnevnoinformativne oddaje, izberejo tiste, ki so *»oblečeni v najbolj grobe demagoške konstrukte, sprožajo ogromno zanimanje z igranjem na najbolj elementarne nagibe in strasti ali tudi povsem sentimentalno in karitativno mobilizacijo, včasih celo strastno, vendar agresivno, tako da spominjajo na simbolni linč«* (Bourdieu, 2001: 46). Tudi Fowler (1991: 2) se strinja, da dogodki, o katerih poročajo mediji, nikakor niso refleksija notranjega pomena teh dogodkov, temveč izraz operacije kompleksnega in umetnega niza kriterijev za selekcijo. Dogodke, o katerih poročajo, v skladu z novinarskimi »standardi« transformirajo in zakodirajo. Selekcijo in transformacijo pa vodi sklicevanje na – velikokrat popolnoma samoumevne – ideje in prepričanja. Novičarske vrednote torej novinarji obravnavajo kot intersubjektivne mentalne kategorije. V določanju pomena dogodkov se eksplicitno (vedno pogosteje pa tudi implicitno) sklicujejo na v kognitivni psihologiji in semantiki imenovane »okvire«, »paradigme«, »stereotipe«, »sheme« in »obče trditve«.

Prav zahteva po objektivnosti – vrhovna boginja in neizogibni del samopredstave novinarskega poklica, strateška podlaga novinarske prakse in merilo dobrega novinarstva – implicira izogibanje moralni tematizaciji njihovega delovanja: novinarskega poročanja. Nevtralna obravnava stvari pomeni, da dogodek izvzamemo iz historičnega konteksta, je prepričana Lutharjeva (2001: 207), in s tem historične situacije obravnavamo kot ahistorične, kot da so zunaj zgodovine in družbenega sveta, utemeljene v naravi stvari in torej nespremenljive⁸.

Novinarji se pri poročanju o slovensko-hrvaških odnosih zaradi časovne omejenosti novinarskega poročila (le ob izjemnih dogodkih je to daljše od dveh minut) niso poglobljali v sporazum Drnovšek-Račan, sporazum o meji, ribolovni sporazum ali sporazum o nasledstvu. Vsakdanjosti, ki so sicer rezultat (ne)sprejetja teh sporazumov, so interpretirali v vsakdanjosti, brez navezave na zgodovino in družbeni svet, brez utemeljitev v pravu in politiki. Tudi zaradi te značilnosti novinarskega polja so ustvarjali vtis, da so določene pravice Slovenije utemeljene v naravi in nespremenljive. Slovenskemu gledalcu se je ob spremljanju novic POP TV in TV Slovenija zdelo samoumevno, da ima Slovenija prost dostop do morja, da hoče Hrvaška to »spremeniti«, da se slovenski politiki trudijo nesoglasja omiliti v skladu z normami evropske

⁸ Ali kot piše Barthes (v Fiske, 2004: 158): *»Objektivnost je neavtorizirani glas buržoazije.«*

petindvajseterice, katere članica je Slovenija. Hrvaška pa skuša to nespremenljivost s sklicevanjem na neke sebi lastne norme, vrednote in pravila, ki so za Slovenijo nesprejemljiva, spremeniti.

Novičarski faktorji vedno bolj kot zgolj t. i. check-list značilnosti dogodkov, na katere se novinarji nanašajo pri odločanju o tem, ali naj o nekem dogodku poročajo ali ne, postajajo kvalitete potencialnega poročanja. Niso torej le značilnost selekcije, temveč predvsem značilnost reprezentacije: določen dogodek je izbran le, če ga lahko vidimo v določeni luči reprezentacije – selekcija torej vključuje ideološko dejanje interpretacije⁹. (Fowler, 1991: 19)

»Mediji torej interpretirajo realnost že s tem, ko izbirajo, o čem bodo poročali, pri čemer je pomen novic določen tako s tem, kar je vanje vključeno, kot s tistim, kar je izključeno in diskurzivno potlačeno.«

(Luthar, 2004: 148)

Ali kot piše Bourdieu (2001: 17), imajo novinarji posebna »očala«, skozi katera nekatere stvari in dogodke vidijo, drugih pa spet ne. Tiste, ki jih vidijo, pa vidijo le na določen način. Tako opravijo izbor – v skladu z novičarskimi faktorji izberejo določen dogodek – in nato izbrano spet sestavijo. Vendarle pa želijo novinarji le sodelovati pri oblikovanju medijskega in javnega diskurza, toda na način, s katerim lahko ostanejo zvesti proceduralnim pravilom legitimne novinarske prakse in kolektivni profesionalni identiteti, ki temelji na objektivnosti. In ravno zato uporabljajo različne oblike upovedovanja kot načina impliciranega izjavljanja. (Luthar, 2001: 207)

⁹ O ideološkem dejanju interpretacije več v nadaljevanju diplomske naloge.

3.2 Reprezentacija in konstrukcija realnosti

»The reality of news takes precedence over the news of reality«

(Nichols v Ferguson, 1998: 176)

»The world of the Press is not the real world, but a world skewed and judged.«

(Fowler, 1991: 11)

Za ustvarjalce novic ima resnica status profesionalne ideologije. Resnica je to, kar izpovedujejo in zagovarjajo. Resnica je proizvod boja; borbe med tehnologijo in subjektom. Resnica je proizvod vojne – za srca in misli, za dolarje in glasove. (Hartley, 1992: 46-55)

Splošen koncept dojemanja TV novic – tako med gledalci kot med ustvarjalci – je, da so te okno v svet. Tudi zato gledalcem ideologija v popularnih novicah, kot slovenske dnevnoinformativne oddaje imenuje Lutharjeva (1998: 13), ni očitna. Novice nam vendarle ne lažejo in ne manipulirajo z nami. Večinoma nam ne govorijo neresnic, temveč *zgolj* kolonizirajo naš zdravi razum. Novice so vedno bolj poetski in vedno manj kognitivni diskurz, ki je vsenavzoč in prežemajoč ter zato z njim ne soglašamo in ga ne zavračamo. Ideologijo lahko torej definiramo kot zdravorazumsko interpretacijo o svetu ali kot sugestivni pomen v retoriki novice, ne pa kot neresničnost informacije ali deklarativno izjavo. Toda, meni Lutharjeva (1992: 17), zunanja realnost ne določa vsebine televizijske informativne oddaje, temveč obratno, televizijska informativna oddaja določa, kaj bo predstavljalo »zunanjo, golo resničnost.«

»Poročanje o aktualnih dogodkih, ta funkcija televizije, ki je najbolj podvržena ideologiji televizijske objektivnosti, ni posredovanje obstoječe realnosti, temveč njena rekreacija, družbeni proces njene reprezentacije. Proces reprezentiranja realnosti pa pomeni tudi kontrolo meja in pomenov družbenega življenja prek konvencij in strategij predstavitve aktualnih novic.«

(Luthar, 1992: 17)

Novice so, piše Fowler (1991: 4), reprezentacija sveta v jeziku. In ker je jezik semiotični kod, vsiljuje strukturo družbenih in ekonomskih vrednot tistemu, kar je reprezentirano. Zato novice, kakor vsi drugi diskurzi, konstruktivno krojijo tisto, o čemer govorijo. Novice so torej

reprezentacija v smislu konstrukcije, nikakor pa ne refleksija dejstev brez vrednot. Tudi Hall priznava, da mediji razvrščajo in predstavljajo množstvo realnosti in resnic, ki niso »povezane« z enim samim diskurzom, temveč s pluralnostjo dominantnih diskurzov. Posledica diskurzov pa je, da vzdržujejo določene zaključke, uveljavljajo določene sisteme (ne)enakosti med tem, kar domnevamo o svetu, in tem, kar naj bi bila resnica. (Ferguson, 1998: 41-42)

»Nekateri poznavalci pa drzne napovedi Račanove vlade vidijo v precej bolj jasni luči: povezujejo jih z nabiranjem točk pred za jeseni napovedanimi predčasnimi parlamentarnimi volitvami.«

(24 ur, 5. 8. 2003)

»Slovenija se tudi ne namerava odreči dogovoru Drnovšek-Račan o državni meji.«

(TV Dnevnik, 3. 9. 2003)

»Zato – čeprav vem, da so s tem težave – govorim o medijih kot o kraju ideološke reprodukcije, ne produkcije, saj ne mislim, da mediji generirajo pomen v prazen prostor, ampak da organizirajo obstoječe polje pomenov na določen način, da imajo določen učinek. Čez daljše obdobje tako konsenzualizirajo določene okvire kot naravne, normalne, ustrezne načine pojasnjevanja ... «

(Hall v Vogrinc, 1995: 52)

Lutharjeva (2001: 204) ugotavlja, da o delovanju medijev nikakor ne moremo razmišljati samo kot o boju političnih interesov. Analiza medijske hegemonije mora vključevati tudi zapleteno mrežo reprodukcije popularnih mitologij ter cele vrste sedimentarnih institucionaliziranih diskurzivnih sistemov, novinarske samopercepcije in profesionalne ideologije. Dejstvo je torej, da obstajajo različne interpretacije v vsakem tekstu in da lahko te različna občinstva različno aktualizirajo ali dekodirajo, odvisno od njihovih interpretativnih konvencij in kulturnega ozadja. V nekaterih delih prav polisemija¹⁰ vpliva tudi na popularnost enakega medijskega teksta pri različnih občinstvih. Kot meni Bruhn Jensen (1992: 218-219), v političnih terminih polisemija omogoča občinstvom, da se gibljejo za prioritetenim branjem ter

¹⁰ Kot polisemijo razumemo Hallovo ugotovitev, da ima televizijsko sporočilo več pomenov, ki pa jih vendarle ni neskončno veliko. Vsako sporočilo je namreč zakodirano, in prav tako, kot je to kreativen, interpretativen in družben dogodek, je tudi odkodiranje (Hall v Stankovič, 2002: 37). Več v: Stankovič, Peter (2002) Kulturne študije: pregled zgodovine, teorij in metod. V: Debeljak, A., Stankovič, P., Tomc, G. in Velikonja, M. (ur.). *Cooltura: uvod v kulturne študije*. Ljubljana: Študentska založba.

tako oblikujejo svoje branje. To pa lahko v širši perspektivi definiramo kot izražanje opozicij dominantnim oblikam razumevanja, ki jih namigujejo mediji. Polisemija je torej politični koncept, recepcijo kot njen del pa lahko razumemo kot politično dejanje.

Lutharjeva (1998: 7) ugotavlja, da je informiranje drugotnega pomena za gledalce televizijskih (zabavnih) novic. Celotna ikonografska podoba, vizualna stilizacija, parasocialni odnos voditeljev z gledalci in zdravorazumske retorične figure namreč definirajo novice kot družabno priložnost. Pri novicah ni pomembna logika argumenta kot ene od oblik utemeljevanja. Dogodki so namreč upovedeni kot moralna dilema, glavna naloga novic pa postane moralna sodba o svetu.

»Kdo je good guy, kdo je bad guy, kdo je zmagal? Te novice svet fatalistično moralizirajo, ne pa moralno tematizirajo. Nič drugače od drugih melodramatskih žanrov. Dogodki so upovedeni znotraj referenčnega okvira osebne izkušnje in zdravega razuma. Zdrav razum je seveda ideološki pogled, ki je vzpostavljen kot naraven. Temelji na predpostavki o temeljnih univerzalnih resnicah, ki jih ne moremo zanikati.«

(Luthar, 1998: 7-8)

Vendar pa, še opozarja Lutharjeva (1998: 8), to ne pomeni, da so realistične »informativne novice« manj ideološke. Novice o družbi, družinskem nasilju, družbenem življenju lokalne elite, malih ljudi v izjemnih situacijah od novic vzvišene sfere državne in strankarske politike razlikuje le vrsta vrednostnih predpostavk in reprezentacij, na podlagi katerih je proizvedena posebna verzija dogodka.

»Lepo pozdravljeni. Hrvaška namera o razglasitvi izključnega gospodarskega območja na Jadranskem morju postaja prvovrstna politična tema.«

(TV Dnevnik, 11. 8. 2003)

»Pozdravljeni. Zapleti v odnosih s Hrvaško so danes popolnoma zaposlili domačo politiko.«

(24 ur, 11. 8. 2003)

Gledalci so tako poleti leta 2003 z gledanjem slovenskih informativnih oddaj dobili občutek, da so slovensko-hrvaški odnosi najpomembnejša notranje in zunanjepolitična tema v Sloveniji. Da je naša prihodnost, naš izhod na odprto morje – naša naravna pravica, ki nam jo s

svojimi enostranskimi, neutemeljenimi dejanji, kratijo hrvaški politiki – tema, s katero se slovenski politiki ukvarjajo 24 ur na dan. In da bi se zato morali z njo ukvarjati tudi gledalci. Ne glede na to, ali se je v odnosih med državama zgodilo kaj novega in usodnega tako za Slovenijo kot za Hrvaško, so bili že najmanjši premiki v meddržavnih odnosih dovolj tehten razlog za poročanje. Sama tematika, predvsem pa problematika meddržavnih odnosov, je postala »novičarski faktor«, zaradi katerega sta televiziji o slovensko-hrvaških odnosih poročali. Kot je razvidno iz zgoraj predstavljenih primerov, so že začetki dnevnoinformativnih oddaj nakazovali pomembnost meddržavnih odnosov. Meddržavni odnosi so torej v dobrih štirih meseci poletja 2003 postali prvovrstna politična tema, ki je popolnoma zaposlila domačo politiko, se prek zapletov razvili v diplomatsko vojno, vse dokler rožljanje s političnim orožjem na slovensko-hrvaški fronti ni potihnilo.

Precej jasno je, da TV novice izražajo nekaj več kot le golo informacijo in, kar je še pomembneje, ta druga (dodatna) sporočila gledalcu niso nujno očitna. Zato resničnega pomena TV novic ni mogoče poiskati zgolj na empirično očitni ravni, temveč ga moramo – zato, ker je latenten – preveriti z interpretativno analizo. (Dahlgren, 1992: 203)

3.2.1 Načini delovanja ideologije v TV novicah

»Ideologija je vedno, po definiciji, ideologija ideologije.«

(Žižek, 1994: 17)

»Ideology is the neutralization of a particular historical cultural articulation.«

(Grossberg, 1996: 159)

V tem poglavju želimo predstaviti nekatere konkretne elemente reprezentacije in konstrukcije realnosti, naturalizacije določenih diksurzov (kar smo sicer teoretično prikazali v prejšnjih poglavjih) ter razkriti in utemeljiti nekatere elemente in načine delovanja ideologije v TV novicah; temelječe na predpostavkah Thompsona, Fergusona in Faircloughja.

V nenehni konstrukciji subjekta in odnosov med subjekti, s katerimi se nanašamo na nenehno reprodukcijo ideologije, igrajo pomembno vlogo mediji, predvsem pa medijski jezik. Vsak jezik je namreč del družbenih odnosov, v komuniciranju pa reproduciramo družbene

odnose. Kot piše Fiske (1987: 258), z jezikom identificiramo in konstruiramo družbeni položaj naslovnika. Interpretacijo pa označuje kot širši družbeni proces, kjer z jezikom konstruiramo družbene odnose obeh strani ter določimo njihovo mesto na širšem zemljevidu družbe in odnosov. (Fiske, 1987: 258-259)

Pri poskusu prikaza načinov, na katere v medijskih tekstih deluje ideologija, se opiramo na koncept Thompsona, ki je prepoznal pet načinov delovanja ideologije: legitimacijo, prikrivanje, unifikacijo (poenotenje), fragmentacijo (razdrobitev) in konkretizacijo.

Tabela 1: Načini delovanja ideologije v medijskih tekstih

<i>Splošni načini</i>	<i>Nekatere tipične strategije simbolične konstrukcije</i>
Legitimacija	Racionalizacija Univerzalizacija Narativizacija
Prikrivanje	Premestitev Evfemizacija Tropi (sinekdohe, metonimije, metafore)
Unifikacija	Standardizacija Simbolizacija enote
Fragmentacija	Diferenciacija Izločanje drugih
Konkretizacija	Naturalizacija Eternalizacija Nominalizacija / pasivizacija

vir: Thompson v Ferguson, 1998: 50

Kot piše Thompson (v Ferguson, 1998: 50), je vsak od teh načinov delovanja povezan s specifično strategijo simbolične konstrukcije.

Legitimizacija se nanaša na predstavljanje določenega načina delovanja, naroda, jezika itd. kot edinega pravega. Znotraj medijskih sporočil pa skušajo njihovi ustvarjalci konstruirati verigo mišljenja, oblikovanega za pridobivanje podpore določenemu ustvarjanju pomenov. *Narativizacija* pomeni, da je za »pripovedovanje« dobro zgodbe pomembna, če ne celo ključna, legitimizacija asimetričnih odnosov moči. (Ferguson, 1998: 50-51) V poročanju o slovensko-hrvaških odnosih državi nista bili enakovredni. Medtem ko je Slovenija ravnala »evropsko, v skladu z mednarodnim pravom«, so bile namere Hrvaške »slabonamerne, enostranske, v

nasprotju z evropskimi standardi«. Kot je razvidno iz primerov predstavljenih v nadaljevanju, so slovenski novinarji predpostavljali, da so odnosi moči med državama nesorazmerni. In ker so dejanja Slovenije legitimizirali kot nadrejena, so Slovenci pričakovali, da bo nerešena vprašanja med državama tudi Hrvaška reševala na podoben, slovenski način. Slovenija je imela konec leta 2003 za razglašanje morskih pasov mednarodno pravico, medtem ko so slovenski politiki v medijih še nekaj mesecev pred tem zagotavljali, da je hrvaška razglasitev ekološko-ribolovne cone v nasprotju z mednarodnim pravom. Sta za dobro novinarsko zgodbo res pomembna zgolj dva: zmagovalec in poraženec?

»Slovenija je pripravljena urejati nerešena vprašanja, enako pričakuje od Hrvaške.«

(TV Dnevnik, 1. 9. 2003)

»Stališče Zagreba je, da Slovenija ne more razširiti svoje jurisdikcije čez mejo ozemeljskih voda, ker bi tako posegala na območja hrvaške in italijanske suverenosti. Hrvaška je tudi prepričana, da je Slovenija posredno potrdila, da je geografsko prikrajšana država. Po novem, popravljenem zakoniku ima Slovenija urejeno pravno podlago, ki ji omogoča razglašanje morskih pasov. Do tega ima po mednarodnem pravu tudi pravico, zatrjujejo v Ljubljani, poleg tega pa je slovenska stran že večkrat poudarila, da dopolnitve zakonika ne pomenijo razglasitve kakršnih koli con. Omogočajo pa verodostojno sodelovanje pri oblikovanju ribiških zaščitnih pasov, ki bi pomenili učinkovito varovanje morja in skupni boj proti nezakonitemu ribolovu.«

(24 ur, 20. 12. 2003)

Slovenska odločitev dopolniti pomorski zakonik, kar posledično omogoča tudi razglasitev morskih pasov, je torej popolnoma v skladu z mednarodnim pravom. Hrvaška, sicer enostranska razglasitev izključne gospodarske cone pa bi (oz. je) močno ogrozila odnose med državama in za Slovenijo ni sprejemljiva, so še slabe štiri mesece pred decembrsko dopolnitvijo slovenskega pomorskega zakonika zagotavljali slovenski politiki.

Disimulacija oz. prikrivanje predstavlja razlikovanje med dejanskimi družbenimi odnosi in fenomenalnimi (pojavnimi) formami. Vključuje tudi proces, kjer so odnosi dominacije prikriti ali namerno napačno prikazani, da bi tako opravičili status quo. Ko je Slovenija konec leta 2003 z dopolnitvijo pomorskega zakonika priznala, da je bila vse do te spremembe geografsko prikrajšana država, ki ne more razglasiti gospodarskih con in pasov, se odnosi moči med državama, predstavljeni v slovenskih medijih, niso spremenili. Kljub precej ostrim hrvaškim

protestom se namreč v poročanju o meddržavnih odnosih izpostavi predvsem slovenski vidik omenjene dopolnitve pomorskega zakonika. Slovenija ima do tega po mednarodnem pravu pravico. In tega ni storila zaradi lastne zaščite in poseganja na področja pod hrvaško jurisdikcijo, temveč zaradi »verodostojnega sodelovanja pri oblikovanju ribiških zaščitnih pasov, varovanja morja in skupnega boja proti nezakonitemu ribolovu«. Čeprav so se odnosi moči med državama konec leta 2003 spremenili, so novinarji v poročanju o slovensko-hrvaških odnosih »vztrajali« na reprezentacijah, ki so se izoblikovale poleti, med hrvaško razglasitvijo ekološko-ribolovne cone.

Evfemizacija se nanaša na ponovno selektivno opisovanje odnosov moči, s čimer skušajo izvabiti pozitivno oceno tega, kar je opisano. (Ferguson, 1998: 51)

»Takojšnjo razpravo o slovensko-hrvaških odnosih so poslanci utemeljevali z oceno, da so ti odnosi na najnižji točki doslej.

Damir Kajin – poslanec IDS: Hrvaško-slovenski odnosi so slabi. Tako slabi so, da imajo Slovenci Hrvate za najslabše sosed. In nasprotno. Zdaj imamo tudi mi Slovence za najslabše sosed.«

(TV Dnevnik, 3. 9. 2003)

O stopnji slovensko-hrvaških odnosov so torej politiki in posledično tudi gledalci sklepali zgolj na osnovi trenutne politične situacije, izmenjave protestnih not, političnih groženj itd. Zaradi nesoglasij o morski meji in o razglasitvi morskih pasov, so na dan privrela tudi druga nerešena vprašanja med državama. V luči ERC-ja pa so se ta vprašanja potencirala in tako s pomočjo politikov in medijev odsevala domnevne odnose med državama in državljani, kar je razvidno tudi iz zgoraj predstavljenih primerov. Z utemeljevanjem tako slovenskih kot hrvaških politikov na slovenskih televizijah, da so slovensko-hrvaški odnosi na najnižji točki, so novinarji opisovali odnose moči med državama. Gledalci so se tako najverjetneje strinjali z oceno hrvaškega poslanca, da so hrvaško-slovenski odnosi slabi. Toda krivca za to so gotovo videli drugje kot sosed.

Unifikacija oz. poenotenje se nanaša na občutek enotnosti, ki jo predstavljajo mediji, na tak način, da zamolčijo določene razlike družbene ali finančne moči. Unifikacija zajema veliko možnosti, od popolnega laganja do subtilnih form sugestije ali sklepanja. (Ferguson, 1998: 51-52)

»No, sklepe vlade in ukrepe zunanjega ministrstva v zvezi s Hrvaško so podprle tako rekoč vse politične stranke. Imamo izjavi predsednikov obeh največjih koalicijskih partnerjev.«

(24 ur, 3. 9. 2003)

» ... vse politične stranke podpirajo odločitev zunanjega ministrstva, da za nedoločen čas pokliče na posvet veleposlanika v Zagrebu.«

(TV Dnevnik, 1. 9. 2003)

»Politiko vlade in njenega predsednika so odločno podprli vsi trije koalicijski partnerji. Sicer pa je rešitev najnovejšega zapleta s Hrvaško možna, če bosta na dialog pripravljeni obe strani. Slovenska je, je zatrdil predsednik vlade.«

(TV Dnevnik, 3. 9. 2003)

S poročanjem, da so slovenske stranke enotnega mnenja o določenih potezah slovenske diplomacije (kar je razvidno tudi iz zgoraj predstavljenih primerov), so slovenski gledalci dobili vtis, da je torej vsa slovenska politika združena v odnosu do Hrvaške. In ker vse politične stranke, vsi koalicijski partnerji podpirajo vladne poteze, bi bilo dobro, da bi bili tudi Slovenci enotni in združeni. Zagotovo so tudi takrat, ko so bili slovensko-hrvaški odnosi »najbolj vroča notranje in zunanje politična tema«, člani določenih strank menili, da nekatere poteze slovenske diplomacije niso dobre. Vendar ta mnenja v slovenskih medijih večinoma niso bila predstavljena¹¹. Če bi bila, bi se namreč predstavljeni in usidrani odnosi moči med državama popolnoma porušili. Novinarji torej ne predstavljajo opozicijskih mnenj v slovenskem političnem prostoru. Ta so rezervirana za hrvaške politike. Kljub temu da novinarji poročajo o enotnosti slovenske politike, pa v dnevnoinformativnih oddajah predstavijo zgolj nekatere izjave slovenskih politikov, kar je predstavljeno tudi v zgornjih primerih. Zaradi selekcije, ene temeljnih značilnosti novinarskega polja, so novinarji izbrali zgolj dele določenih izjav in jih v luči določene reprezentacije tudi objavili. Na podlagi izbranih izjav pa strinjanje zgolj določenega dela slovenskega političnega spektra posplošili na celotno slovensko notranjo in zunanjo politiko ter posledično seveda tudi na slovenske gledalce.

»Slovenija zdaj nima druge izbire kot da tudi sama z lastno zakonodajo zaščiti lastne nacionalne interese in določi suverenost nad našim delom Jadranskega morja. Glede na prve reakcije ne kaže,

¹¹ Razen v primerih, ko je prikazovanje razlik znotraj slovenskega političnega prostora služilo legitimizaciji splošno sprejetih odnosov med državama, kar predstavljamo v nadaljevanju.

da bi slovenska vlada pripravljala kakšne takšne ukrepe, zato bo SDS v nekaj dneh vložila takšno strankarsko pobudo.«

(Janez Janša, predsednik SDS, 24 ur, 4. 10. 2003)

Fragmentacija je mikaven fenomen, družabnik unifikacije. Včasih pa ga lahko prepoznamo tudi kot vzporeden ideološki način učinkovanja. Vsebuje poudarjanje razlik in ne podobnosti. V medijih se največkrat prikaže kot prikazovanje odsekov ali podskupin, ki so izolirane od (ostanka) svoje skupine. Ideologija pa se lahko jasno pokaže skozi proces reprezentacije, kjer je fragmentacija zgolj prva stopnja rekonstrukcije javnosti, mladine, naroda itd. S prikazovanjem fragmentacije v slovenskem političnem prostoru se torej ustvarja vtis, da slovenska politična elita vendarle ni enotna. Tako so novinarji najverjetneje skušali zadovoljiti kritike, da nasprotno, opozicijsko mnenje v medijih ostaja nemo. Toda zgolj navidezna nasprotna mnenje le še dodatno utrjujejo in potrjujejo v slovenskih medijih že uveljavljene razlike med državama ter neutemeljenost hrvaške odločitve. Izjave predsednika slovenske demokratske stranke (predstavljene v nadaljevanju), ki sicer kritizira nekatere poteze slovenske vlade, tako zgolj legitimizira že utemeljene odnose med državama; namreč, da je treba odprta vprašanja s Hrvaško reševati bolj ofenzivno in radikalno. Vendar se s fragmentacijo slovenskega političnega prostora v odnosih med državama ne zgodi nekaj radikalnega. Slovenski televiziji namreč poteze in odločitve Hrvaške – reprezentirane s pomočjo izjav slovenskih in hrvaških politikov – še naprej utemeljujeta kot neevropske, enostranske, škodljive. Slovenske pa so kljub fragmentaciji notranjepolitičnega prostora in kritik slovenske politike pri urejanju vprašanj s Hrvaško, predstavljene kot evropske, civilizirane in v skladu s pravili ter pravom mednarodnih odnosov. Nedvomno pa so precej ostre izjave voditeljev opozicijskih strank tudi priprave na parlamentarno bitko. Prav to, kar so v slovenskih medijih očitali hrvaškim politikom in s čemer so utemeljevali »precej hitro« razglasitev morske cone.

»Predsednik največje opozicijske stranke ni zadovoljen z defenzivno politiko vlade pri urejanju vprašanj s Hrvaško, ki je pripeljala do tega, da se lahko Slovenija le brani. Poteza zunanjega ministrstva je primerna, čeprav je bolj kot prevzemanje pobude znamenje protesta. Socialdemokrati predlagajo zamenjavo veleposlanika.«

(TV Dnevnik, 1. 9. 2003)

»Socialdemokrati, ki so vladno politiko kritizirali kot defenzivno, pa predlagajo celo njegovo (Bekešev op. a.) zamenjavo. / ... / Janša ugotavlja, da so v Sloveniji in na Hrvaškem na oblasti

stranke podobnega političnega profila, ki so v času vladavine HDZ-ja obljubljale hitre rešitve. Začasni odpoklic veleposlanika se mu zdi primerna, vendar ne dovolj radikalna poteza. / ... / Janez Janša je predlagal tudi, da naj vlada in zunanje ministrstvo zamenjata vse ljudi, ki so do sedaj delali na urejanju odnosov s Hrvaško in so bili očitno neuspešni. Nekateri politiki, recimo Zmago Jelinčič, pa predlagajo še bolj radikalno potezo, ki bi prizadela hrvaški turizem in preprečila njen vstop v Evropsko unijo.«

(24 ur, 1. 9. 2003)

Kot zadnjega Thomposon prepozna koncept *konkretizacije*, ki nakazuje, kako

» ... so odnosi dominacije osnovani in vzdrževani z reprezentacijo prehodnega, zgodovinskega stanja stvari, kot da bi bile trajne, naravne, neminljive. Procesi so prikazani kot stvari ali dogodki kvazi naravnega stanja, na tak način, da je njihov družbeni in zgodovinski karakter zasenčen.«

(Thompson v Ferguson, 1998: 52-53)

Kot je prikazano v sledečih primerih, se v slovenskih medijih legitimizira slovenski dostop do odprtega morja, slovenska razglasitev izključnega gospodarskega pasu. Šele konec leta 2003 pa se izkaže, da Slovenija v pomorskem zakoniku nima člena, ki bi ji to dovoljeval, saj priznava, da je geografsko prikrajšana država. Odločitve Slovenije so torej prikaz naravnega stanja, utemeljenega na osnovi nekaterih zgodovinskih kvazi dejstev, ki so za Slovenijo naravna, neminljiva, neizpodbitna. V slovenskih medijih se namreč tudi t. i. sporazum Drnovšek-Račan predstavlja kot obvezujoč za obe državi, čeprav ga je parafirala le Slovenija in torej ni veljaven in obvezen ne za eno, ne za drugo državo.

»Ne glede na to pa bo slovenska stran jutri hrvaško seznanila z znanimi izhodišči, nasprotnimi hrvaškim. Slovenija ima teritorialni dostop do odprtega morja, torej tudi pravico do razglasitve izključnega gospodarskega pasu. Hrvaška enostranska odločitev bi lahko prejudicirala mejo na morju med Slovenijo in Hrvaško.«

(24 ur, 15. 9. 2003)

Slovenija se tudi ne namerava odreči dogovoru Drnovšek – Račan.

Anton Rop – predsednik vlade Republike Slovenije: Ta sporazum ostaja, je bil dogovorjen in bo vedno del naše diskusije. Seveda pa se bomo morali, se bomo morali pogovarjati o meji še naprej.«

(TV Dnevnik, 3. 9. 2003)

»Tudi če bi bil Piranski zaliv nekoč tako razdeljen, da bi ga Hrvaška dobila 1 %, Slovenija pa 99 %, tudi takrat Slovenija ne bi imela izhoda na odprto morje in možnosti za razglasitev izključne ekonomske cone. Vse torej izhaja iz te ugotovitve. Zaradi nje naše države ne morejo izsiljevati tako, kot nas izsiljuje Slovenija.«

(Zlatko Tomčić, predsednik sabora R Hrvaške, TV Dnevnik, 1. 9. 2003)

Fiske (2004: 162) opozarja, da v novinarskih zgodbah prvotno ravnoesje opravlja svojo ideološko delo s svojo odsotnostjo. Tako namreč zavrača vsako potrebo po njenem artikuliranju in je kot ideološko delo forme novinarske zgodbe pomembnejše od katerega koli vidika vsebine. Forma je veliko pomembnejša kot zgolj ločevanje med formo in vsebino; forma dejansko predstavlja del vsebine tega, o čemer novinar poroča. (Hall v Fiske, 2004: 162) Pomeni, ki jih s svojim poročanjem posredujejo novinarji, so na določen način vpeti v samo formo novinarskih zgodb, ki predvideva konstruiranje razumljive in avtentične različice realnosti skozi dejanja, besede ter reakcije vpletenih posameznikov. O družbenih in političnih problemih se tako prav zaradi forme poroča tudi s pomočjo utelešenja v individualnem (ribiči), družbeni konflikti pa so v bistvu personificirani konflikti med posamezniki (Rupel-Žužul, slovensko zunanje ministrstvo-hrvaško zunanje ministrstvo, Janša-Rupel itd.). V formo novinarskih zgodb pa je vpeto tudi vpisovanje prisvojenih glasov v pripoved. Kljub temu da so izjave »last« posameznih oseb, politikov, strokovnjakov, jih v televizijska poročila zaradi forme novinarske zgodbe umešča novinar. Ne glede na to, kaj posameznik izjavi, pomen tega, kar je povedal, določi sama umeščenost izjave v kontekst celotne novinarjeve zgodbe. Te zgodbe so torej do odločujoče mere napisane že vnaprej. Te zgodbe pišejo novinarje. Z uporabo form novinarskih zgodb novinarji nove in presenetljive dogodke vstavljajo v že znano pripoved in obliko.

Fowler (1991: 4) meni, da ima vsaka izjemna forma lingvističnega izražanja v tekstu – besedilnem, slikovnem, sintaktični izbiri itd. – svoj razlog in namen. Vedno namreč obstajajo različni načini povedati enako stvar, to pa nikoli niso naključne, slučajne alternative. Razlike v izražanju so vedno posledica ideoloških razlik.

3.2.2 Lingvistična reprezentacija in konstrukcija realnosti v televizijskih tekstih

»Language is not a clear window, but a refracting, structuring medium.«

(Fowler, 1991: 10)

»Each group in essence refracts the ideological dimension through its own prism and, by implication, would potentially resist ideology also from its own angles of vision.«

(Fiske v Dahlgren, 1992: 215)

Znaki so organizirani v jezik, ta pa nam omogoča pretvarjanje misli v besede, zvoke in podobe. Vendar je odnos med indeksičnim znakom – pisnim ali govorjenim – konceptom in predmetom, na katerega se znaki nanašajo, povsem arbitraren. Pomen namreč konstruiramo mi sami s pomočjo sistema reprezentacije in koda, ki določa odnos med širšim konceptualnim in jezikovnim sistemom. (Hall, 2004)

»Imeti vse to skupno pomeni videti svet s pomočjo istega konceptualnega zemljevida in ga osmisлити z istimi jezikovnimi sredstvi.«

(Hall, 2004: 42)

Kot piše Fowler (1991: 25) in smo ugotovili že v prejšnjih poglavjih, je reprezentacija konstruktivna praksa. O dogodkih in idejah se namreč ne komunicira nevtrarno, v njihovi naravni strukturi; torej tako, kot so se zgodili. Preneseni so skozi določen medij, ki ima svoje strukturne oblike. Te pa so nasičene z družbenimi vrednotami, ki oblikujejo potencialno perspektivo določenega dogodka. Kako medij uporabljaj(m)o, nakazujejo izbire producenta, urednika ali novinarja, je prepričan Fowler. Ti namreč izbirajo glede na sistematično pravilnost v skladu z okoliščinami, ki tako postanejo povezane z določenimi pomeni.

Toda, ugotavlja Fowler (1991: 41), lingvistično konstruirana reprezentacija vendarle ni namenski proces, ki bi bil popolnoma pod kontrolo medija – televizije. Ta namreč ne izbere le dogodkov in jih zapakira v jezik vrednot, ki ga občinstvo skupaj z ideologijo pasivno absorbira. Takšna teorija zarote bi dala mediju preveč in občinstvu premalo moči. Prakse selekcije in (re)prezentacije novic so enako navadne in konvencionalne, kot so premišljene in kontrolirane.

Vrednote, ki jih mediji širijo, pa so v jeziku, neodvisne tako od novinarjev kot od občinstva. Ideologija je že vtisnjena v razpoložljivi diskurz, ki pisca (novinarja) določa. Diskurz je torej ideologija, ki izhaja iz družbe in institucij ter je vkodirana v jezik. (Fowler, 1991: 41-42) Ideologija je torej vpeta in vkodirana v medijski diskurz, v jezik, ki ga novinarji uporabljajo, v reprezentacijske kode, ki jih uporabljajo. Tako kot novinar s svojimi teksti prenaša določene zdravorazumske predpostavke, tudi sama ideologija medijskega diskurza določa novinarja. Proces ustvarjanja ideoloških predpostavk novinarja je torej posledica ideoloških predpostavk, ki jih novinarji jemljejo za samoumevne in nesporne resnice svojega novinarskega poslanstva.

Tudi Fairclough (1989: 2) dokazuje, da so ideologije tesno povezane z jezikom, saj je uporaba jezika najbolj vsakdanja forma družbenega vedenja. Hkrati je tudi forma, kjer se najbolj zanašamo na predpostavke zdravega razuma (*»common-sense« assumptions*). Odnos med jezikom in družbo je torej notranji in dialektičen, saj je jezik del družbe. Lingvistični fenomeni so namreč posebne vrste družbenih fenomenov; družbeni fenomeni pa so v določenem delu tudi lingvistični fenomeni. Kot še opozarja Fairclough (1989: 80), imata tako produkcija kot interpretacija teksta interpretacijski karakter. Izdelovalec teksta konstruira tekst kot interpretacijo sveta; formalne poteze teksta so torej sledi te interpretacije. Te sledi konstruirajo namige za razlagalca, na podlagi katerih konstruira svojo interpretacijo teksta. Torej, poudarja Fairclough, je *»interpretacija teksta interpretacija interpretacije.«*

Hall (2004: 35) razlikuje med tremi različnimi teorijami koncepta reprezentacije: *reflektivno*, *intencionalno* in *konstruktivistično*. Prva se nanaša na predpostavko, da jezik preprosto odslikava pomen, ki že obstaja. Druga na to, da želi govorec posredovati pomen, ki ga je sam načrtoval. Tretja pa predpostavlja, da pomen konstruiramo v jeziku in z njegovo pomočjo. V tej diplomski nalogi se, tako kot Hall v svojem besedilu o reprezentacijah, ukvarjamo predvsem s konstruktivističnim pristopom¹². Ta torej predvideva, da pomena ne izraža svet, temveč jezikovni in drugi sistemi, ki jih uporabljamo za reprezentacijo svojih konceptov. Družbeni akterji – tudi novinarji s svojimi profesionalnimi praksami sporočanja – pa so tisti, ki za konstruiranje pomena, za osmišljanje sveta in za smiselno komuniciranje o tem svetu z drugimi uporabljajo konceptualne, jezikovne in druge reprezentacijske sisteme.

¹² Ta temelji tudi na delu in vplivu švicarskega lingvista Ferdinanda de Saussurja, ki je znak razdelil v označevalec in označenec, sam jezik pa na langue (jezikovni sistem) in parole (dejanski govor, govorno dejanja, ki jih jezik omogoča) (Hall, 2004: 51-53).

Prav zaradi profesionalnega kanona novinarske objektivnosti, uravnoteženosti, aktualnosti in nevtralnosti novinarji uporabljajo celo vrsto retoričnih orodij, s katerimi posredujejo sporočilo – od t. i. zunanjih glasov intervjujancev, ki jih v prispevke umeščajo tako, da skozi njihova usta posredujejo svoja sporočila, do retoričnih orodij implicitnega izjavljanja. Argumentacija kot oblika utemeljevanja, ki bi morala vzpostavljati eksplicitne zveze med trditvami, pa zato postane popolnoma marginalizirana oblika novinarskega upovedovanja. (Luthar, 2001: 208)

Sicer ne trdimo, da so novinarji s poročanjem o slovensko-hrvaških odnosih zaradi znanih kanonov novinarske objektivnosti in uporabe retoričnih orodij v novinarske prispevke namenoma posredovali svoje zemljevide pomenov, svoja sporočila. Toda dejstvo je, da so vanje zaradi značilnosti novinarskega polja (največkrat povsem nezavedno) umeščali včasih precej sporne izjave tako slovenskih kot seveda tudi hrvaških politikov in strokovnjakov. Oboji pa so pod pretvezo argumentacije služili zgolj za potrditev nekega sicer zdravorazumsko uveljavljenega pogleda in mnenja¹³. Kot je razvidno v spodaj predstavljenih primerih, so novinarji objavili izjave slovenskih politikov, ki utemeljujejo, da je slovenski izhod na odprto morje slovenska pravica ter da je Hrvaška tista, ki zaostruje meddržavne odnose, ki ravna neverodostojno in nedobronamerno. Kljub pomislekom, da so izjave slovenskih politikov le (slovenski) del pogleda na meddržavne odnose, predvidevamo, da so slovenski gledalci tudi na temelju takšnih izjav, ki so bile v prispevke umeščene prav pod pretvezo argumentacije in potrditve novinarjevega besedila, slovenska dejanja dojemali kot dobra, hrvaška pa kot slaba.

»Izhod, teritorialni izhod Slovenije na odprto morje ni stvar hrvaške politične volje. Je naša pravica in od tega ne menimo odstopiti. To vprašanje pa je seveda potrebno rešiti tako, da ne bo nepotrebnih zaostrovanj dvostranskih odnosov. Smo sosednje države. Potrebno je priti do ureditve vseh obmejnih in drugih vprašanj po mirni, diplomatski poti.«

(Borut Pahor, predsednik DZ R Slovenije, 24 ur, 3. 9. 2003)

»Vidimo, da gre za ponavljajoče se dogodke, ki vsi po vrsti kažejo na nedobronamernost in celo na neverodostojnost zunanje politike Republike Hrvaške.«

(Dimitrij Rupel, minister za zunanje zadeve R Slovenije, TV dnevnik, 1. 9. 2003)

¹³ Mogoče najbolj nazorna ilustracija takšnega novinarskega razmišljanja je soočenje predsednikov dveh strank: Zmaga Jelinčiča iz Slovenske nacionalne stranke (SNS) in Anteja Džapiča iz Hrvaške stranke prava (HSP).

Televizijski jezik torej vse bolj postaja populistična podoba političnega diskurza, ki nakazuje, da lahko o stvareh govorimo v sporočanju običajnih ljudi in so zato dostopne običajnemu izkustvu. In to kljub temu, da se tičejo elitnih posameznikov in da so dogodki precej bolj zapleteni, kot jih predstavljajo na televiziji. Prav zato večino časa obravnavamo pomen besed kot preprosta dejstva, kot da o dejstvih ni nobenih dvomov. Slovenski televiziji sta meddržavne odnose prikazovali kot samoumevna dejstva. Na eni strani, da ima Slovenija prost dostop do odprtega morja, da priznava t. i. sporazum Drnovšek-Račan, da bi hrvaška razglasitev ekološko-ribolovne cone pomenila *»stanjšanje že tako pretanjene in presušene skorjice kruha«* slovenskih ribičev itd. In na drugi strani, da Hrvaška ne priznava slovenskega dostopa do odprtega morja, sporazuma Drnovšek-Račan ter želi namenoma škodovati Sloveniji in slovenskim ribičem.

Zdi se nam torej samoumevno, zdravorazumsko, da besede pomenijo, kar pač pomenijo. Vendarle pa pomeni besed niso izolirani in samostojni predmeti. Pomen določene besede je namreč v veliki meri odvisen prav od odnosa te besede do katerekoli druge besede. Zato je treba pomene besed analizirati tudi v skladu s pomenskimi sistemi. (Fairclough, 1989: 80- 94)

Že samo označevanje slovensko-hrvaških odnosov kot *»fronte, bitke, diplomatske vojne, teme, ki še dodatno pregreva že tako vroče poletje, ene ključnih tem tega poletja, teme, ki bo zagotovo še glasno odmevala in tudi kot rožljanja s političnim orožjem«*, nakazuje pomenski sistem, ki torej meddržavne odnose v veliki meri enači z vojaškimi spopadi. Ti pa se še po definicijo končajo s poraženci na eni in zmagovalci na drugi strani.

Fiske (2004: 159) opozarja, da obstaja veliko tekstualnih mehanizmov, s pomočjo katerih se uporabljajo strategije obvladovanja. Izpostavi predvsem neosebno objektivnost novinarskega diskurza, ki jamči resničnost – eksnominacija¹⁴ – in njeno nasprotje, nominacijo. Stališče, ki ga novinarji predstavijo v svojem besedilu, je torej eksnominirano, saj je predstavljeno kot objektivna resnica. Medtem ko so stališča, ki jih izražajo posamezniki v svojih izjavah, nonimirana, saj dopuščajo obstoj alternativnih stališč in diskreditacijo lastnega statusa. Vendarle pa ugotavljamo, da so v novicah o slovensko-hrvaških odnosih stališča obeh držav predstavljena eksnominirano in nominirano ter niso v skladu s Fiskejevimi tezami. Sicer pa Fiske opozarja tudi na taktiko inokulacije, ki se nanaša na konvencijo novice, da radikalnim glasovom dopušča

¹⁴ »Za to, kar je eksnominirano, se izkaže, da nima alternative, in ima zagotovljen status naravnega, univerzalnega ali tega-česar-ne-moremo izpodbijati.« (Fiske, 2004: 159)

govoriti pod nadzorom, pri tem pa so nominirani in vključeni v novinarski prispevek tako, da zagotovijo okrepitev družbenega telesa, in ne ogroženosti zaradi nasprotja med njim in radikalnim. (Fiske, 2004: 160) Vendarle ne moremo poenostavljeno trditi, da so izjave slovenskih politikov v prispevke vključene zgolj zato, da bi vcepljale radikalne glasove. Toda dejstvo je, da se pri samem izboru mnoštva izjav, ki jih bo novinar vključil v prispevek navadno izberejo po njihovi presoji najbolj »zanimive«, kar je razvidno tudi v spodnjih primerih.

»Kljub jasnim opozorilom Unije, da bi morali ribiške in druge cone ustanavljati postopoma z enakopravnim dialogom vseh zainteresiranih držav, se je Hrvaška odločila po svoje.

Izjava – Jelko Kacin: Hrvaška nima okrog sebe sovražnikov, ima partnerje, ki pa jih zaenkrat v tej razvojni stopnji preprosto ne razume. In dokazuje, da ni zrela za začetek pogajanj z Evropsko unijo.«

(24 ur, 4. 10. 2003)

»Slovensko stališče je jasno. Vsaka enostranska odločitev bi bila skrajno neprimerna.

Izjava – Borut Pahor: Slovenija ima svoje pravice, tudi po mednarodnem pravu. Ima pravico do izhoda na odprto morje in te pravice bo branila z vsemi sredstvi, ki so v skladu s tem mednarodnim pravom.«

(TV Dnevnik, 18. 8. 2003)

Predpostavljamo, da je ena glavnih značilnosti novinarskega diskurza način, na katerega stke reprezentacije govora in pisanja kompleksnega niza glasov v mrežo, ki predstavlja določen red in interpretacijo. Velik delež medijskega izkupička namreč vsebuje posredovan govor ali sestavek »pomembnih« ljudi iz različnih domen javnega življenja – politikov, policistov, odvetnikov, direktorjev, strokovnjakov itd.

Določene njihove izjave novinarji vključijo tudi v svoje besedilo, poročilo, tako pa zabrišejo mejo med lastnim (novinarskim) tekstom in izjavami sogovornika. Te so namreč velikokrat predstavljene kot besedilo novinarja brez reference sogovornika. Kot take pa dobijo status neizpodbitnega dejstva, splošno veljavne, zdravorazumske resnice.

V nadaljevanju sledi eden od prispevkov iz oddaje 24 ur o slovensko-hrvaški odnosih, ki prikazuje, kako eno samo novinarsko poročilo stke reprezentacije diskurzov različnih sogovornikov.

Besedilo	Slika	Opombe
Dober dan! <i>Hrvaške napovedi o vzpostavitvi gospodarskega pasu v Jadranu so postale najpomembnejša zunanje-politična tema tega poletja. Na slovenskem zunanjem ministrstvu so protestirali zaradi trditve hrvaških ministrstev za kmetijstvo in okolje, da Slovenija nima izhoda na odprto morje in zato nima pravice sodelovati pri pogovorih o gospodarskem pasu. Premier Rop pa je v prvem javnem nastopu po prihodu s počitnic na Pagu Hrvaški posredno zagrozil, da ji Slovenija ne bo pomagala pri vstopu v Evropsko unijo, če se z njo prej ne posvetuje o vzpostavitvi gospodarskega pasu.</i>		<i>Voditeljeva napoved</i>
Hrvaška je včeraj sicer stopila korak nazaj: premier Račan je namreč opozoril, da vzpostavitev gospodarskega pasu ne sme ogroziti hrvaškega vključevanja v Evropsko unijo. Prav s tem adutom igra Slovenija.		Novinarjevo besedilo – Miha Plementaš
<i>Mi smo trdno prepričani, da bi enostransko dejanje Hrvaške v tem primeru bilo v nasprotju s standardi Evropske unije, kamor si želi tudi Hrvaška in pri čemer ji je Slovenija pripravljena pomagati.</i>		<i>Izjava – Anton Rop (predsednik vlade RS)</i>
Odnose s Slovenijo kvarijo izjave, kakršno je dal za petkov Večernji list predstavnik hrvaškega ministrstva za kmetijstvo in gozdarstvo: namreč, "da Slovenija ne more sodelovati pri širjenju jurisdikcije na Jadranu, ker nima dostopa do mednarodnih voda." Slovensko zunanje ministrstvo je zato danes na hrvaškem veleposlaništvu v Ljubljani protestiralo, ker "Slovenija ima teritorialni stik z odprtim morjem in s tem posledično pravico do izključne ekonomske cone."		Novinarjevo besedilo
<i>Želim poudariti, da se doslej uradno s Slovenijo nihče s hrvaške strani ni posvetoval o vzpostavitvi izključne ekonomske cone.</i>		<i>Izjava – Anton Rop</i>
<i>Slovenija je vsekakor vseskozi imela v času bivše SFRJ in tudi še danes ima neposredni teritorialni dostop na odprto morje. Seveda skladno s tem pa ima tudi pravico do razglasitve svojega dela izključne ekonomske cone in pa avtomatično pravico do uveljavljanja pravic, ki grejo iz epikontinentalnega pasu.</i>		<i>Izjava – Miha Pogačnik (strokovnjak za pomorsko pravo)</i>
Kako zavajajoče znajo biti interpretacije predstavnikov hrvaških oblasti, kaže včerajšnji pogovor hrvaškega ministra za okolje Banaca za Večernji list glede povečanega prometa težkih tankerjev, ki bodo rusko nafto iz novega naftovoda iz luke Omišalj vozili v svet: "razglasitev gospodarskega pasu bo izjemno pomembna, saj bi tako lahko Hrvaška ukrepala tudi v primeru poškodbe plovila, še preden bi se začelo potapljati. V sedanjih razmerah se tankerjem ne smemo približati do takrat, ko se začnejo potapljati."		Novinarjevo besedilo
<i>No, kar zadeva vprašanje eventualnega reševanja je treba povedati, da pravzaprav režim plovbe skozi izključno ekonomsko cono je za trgovske in druge ladje, ki ne lovijo oziroma ne izkoriščajo resursov ali pa ne opravljajo znanstveno-raziskovalnih dejavnosti, se pravi tistih dejavnosti, ki so v izključni pristojnosti države, ki je razglasila izključno ekonomsko cono, je tak režim popolnoma enak kot na odprtem morju.</i>		<i>Izjava – Miha Pogačnik</i>
Vse manj torej drži, da sta za razpihovanje žerjavice okoli gospodarskega pasu kriva vročina in pomanjkanje drugih vsebin pri novinarjih.		Novinarjevo besedilo

V predstavljenem prispevku lahko prepoznamo naslednje glasove tistih, ki govorijo, ali pa je njihov govor reprezentiran: napovedovalec, novinar, slovensko zunanje ministrstvo, hrvaška ministrstva za okolje in prostor, predsednik vlade Republike Hrvaške, predsednik vlade Republike Slovenije, predstavnik hrvaškega ministrstva za kmetijstvo in gozdarstvo, strokovnjak za pomorsko pravo in hrvaški minister za okolje. Dejansko govorijo zgolj napovedovalec, novinar, predsednik vlade Republike Slovenije in slovenski strokovnjak za pomorsko pravo. Večji del prispevka je torej grajen na reprezentaciji izjav (premema govoru) nekaterih slovenskih in hrvaških politikov ter strokovnjakov. Ena od značilnosti takšnega govora pa je, da je kljub pričakovanjem, da bo natančno predstavil vsebino tega, kar je bilo povedano, nenatančen v

predstavitvi besed, ki so bile izrečene. Besede namreč zgolj reproducira, preoblikuje ali prevede v diskurze, ki se (naj)bolje prilegajo novinarjevemu besedilu.

Zanimivo je, da v zadnjem delu novinarjevega poročila prevladuje slovenski pogled na meddržavne odnose. Zadnji stavek, ki pravzaprav ni v nikakršni zvezi s preostalim besedilom, celo implicira, da so za »razpihovanje žerjavice okoli gospodarskega pasu« krivi Hrvati. Kljub videzu ravnotežja, ki je pomembno za ustvarjanje vtisa objektivnosti, je tako navadno zelo lahko ločiti glasove na protagoniste in antagoniste.

Kot ugotavlja Fairclough (1989: 114) in kot dokazujemo v študiji primerov, so nekatere besede same po sebi ideološko sporne, kar pomeni, da je žarišče ideološkega boja očitno v samem tekstu. Izbira besed v tekstih je odvisna od družbenih odnosov med udeleženci, ki jih sicer obenem tudi pomaga ustvarjati. Piščevo negativno vrednotenje določenih praks je lahko v izbiri besed implicitno – ideološko pomembne pa so tudi razlike med diskurzivnimi tipi v ekspresivnih vrednostih besedah. Tudi metafore lahko imajo določene ideološke priponke, s tem ko dominantne interese reprezentirajo kot interese celotne družbe. Pomembni pa so seveda tudi, meni Fairclough, zaimki (mi-vi-oni ...), modalnost glagolov, povezanost posameznih stavkov v celoto (vezljivost namreč nakazuje, da so vzročni in posledični odnosi med stavki, ki jih dojemamo kot zdravorazumske, v bistvu ideološki zdravi razum), vzajemne konvencije formalne organiziranosti teksta, širše strukture teksta itd.¹⁵

TV novice so pogosto izražene v jeziku, ki je metaforičen in ne dobeseden. Novinarske zgodbe so polne metafor, ki so tako konvencionalne, da so postali klišeji, in zato njihove metaforične narave sploh ne opazimo in prepoznamo. Kot piše Fiske (2004: 160), so metafore široko razširjeni temeljni mehanizmi, ki tvorijo pomen in razložijo neznano v primerjavi z znanim¹⁶.

*»Hrvaška je včeraj sicer stopila korak nazaj: premier Račan je namreč opozoril, da vzpostavitev gospodarskega pasu ne sme ogroziti hrvaškega vključevanja v Evropsko unijo. Prav s tem **adutom** igra Slovenija.«*

¹⁵ Podrobnejša deskriptivna diskurzivna analiza: Fairclough, Norman (1989) *Language and Power*. London and New York: Longman, 109-168.

¹⁶ Podrobnejša analiza metafor v jeziku TV novic: Fiske, John (2004) *Televizijska kultura: branje poročil, bralci poročil*. V: Luthar, B., Zei, V., Hardt, H. (ur.). *Medijska kultura: kako brati medijske tekste*. Ljubljana: Študentska založba.

(24 ur, 11. 8. 2003)

*»Čeprav velja vsaj pri nas prepričanje, da ima Slovenija v prepiranju z južno sosedo v rokah močnejše **adute** zaradi skorajšnjega članstva v Uniji, to ne drži povsem. V nekatere težave držav članic se Unija pač ne spušča.«*

(24 ur, 3. 9. 2003)

*»Tudi to poletje še dodatno pregrevajo odnosi med Slovenijo in Hrvaško. Pred nekaj tedni se je **temperatura začela dvigovati**, ko je postalo jasno, da Hrvaška resno razmišlja o razglasitvi izključne gospodarske cone na Jadranskem morju. Kar bi naši državi lahko preprečilo neposreden dostop do mednarodnih voda. Ta teden pa je napetost povečala tudi objava mnenja skupine slovenskih pravnikov, da za devizne vloge varčevalcev Ljubljanske banke v Zagrebu po teritorialnem načelu odgovarja Hrvaška. Niti diplomatske note med Ljubljano in Zagrebom niso **prinesle sadov**. V tokratnem žarišču torej o hrvaško-slovenskih razmerjih.«*

(TV Dnevnik, 23. 8. 2003)

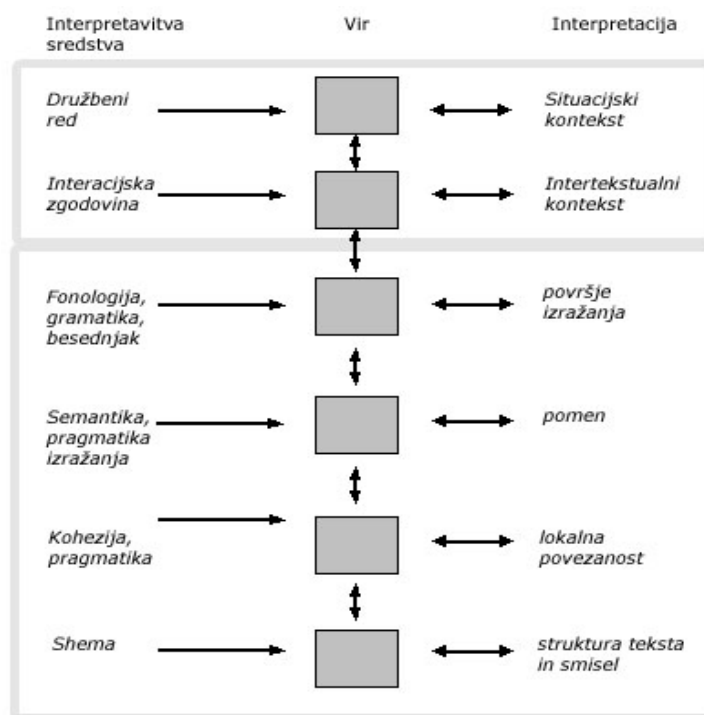
Z uporabo igralne metafore aduta novinarji torej nakazujejo, da naj bi imela Slovenija v meddržavnih odnosih boljša pogajalska izhodišča ter da je v tem dvoboju nadrejena. Hrvaška naj bi bila krivec za dvigovanje temperature v odnosih Slovenija-Hrvaška in za pregrevanje že tako vročega poletja. Meddržavni odnosi pa naj bi bili že dlje časa na povsem enaki točki kot ob napovedi Hrvaške, da bo razglasila ekološko-ribolovno cono. Stanje, ki se je vzpostavilo po poročanju slovenskih medijev, ostaja na enaki ravni več mesecev.

Metafore tako postanejo sredstvo, s pomočjo katerega nekaj abstraktnega metaforično upodobijo v dejanske izkušnje. Tako postanejo orodja, s pomočjo katerih razmišljamo. Obenem pa tudi del predpostavk, o katerih se ne sprašujemo in ne dvomimo; imamo jih za samoumevne in splošno sprejete v neki družbi. Kot opozarja Fiske (2004: 103), se taka zdrava pamet zdi naravna, pa vendar ni: vedno je arbitrarna in vedno je proizvod družbe. In tudi zato je ideološka: moč dominantnih razredov se namreč delno vzdržuje tudi s tem, da postanejo njihovi nazori zdravorazumski pogled celotne družbe.

Branje določenega medijskega teksta – TV novic – okrepi bralčev ideološki okvir, skozi katerega vidi svet in ki daje smisel tako njemu kot njegovemu družbenemu izkustvu (Fiske, 1987: 267). Morley (v Fiske, 1987: 267) meni, da je branje televizije moment, v katerem se diskurzi bralca srečajo z diskurzi teksta. Branje tako postane pogajanje med pomenom, vpisanim v tekst, in pomenom družbenega izkustva, povezanim z različnostjo bralcev. Tekst – TV novice – so v tem primeru torej potencial pomenov, ki se aktivirajo na različne načine.

Pri lingvistični analizi teksta pa so pomembni tudi odnosi med tekstem in družbenimi strukturami. Nesporno je, da je ta odnos posredovan, saj ga posreduje tako diskurz, katerega del je tekst (odvisnost teksta od družbenih predpostavk Fairclough imenuje *interpretacija*), kot družbeni kontekst diskurza – te odnose diskurza do potekov boja in do odnosov moči Fairclough imenuje *pojasnjevanje*. (Fairclough, 1989: 140-141) Pri analizi tekstov je namreč pomembno upoštevati, da je interpretacija odvisna od kombinacije tega, kar je v tekstu, in tega, kar je v razlagalcu teksta. Interpretacija teksta naj bi torej izgledala nekako takole:

Shema 2: Odvisnost teksta od družbenih predpostavk

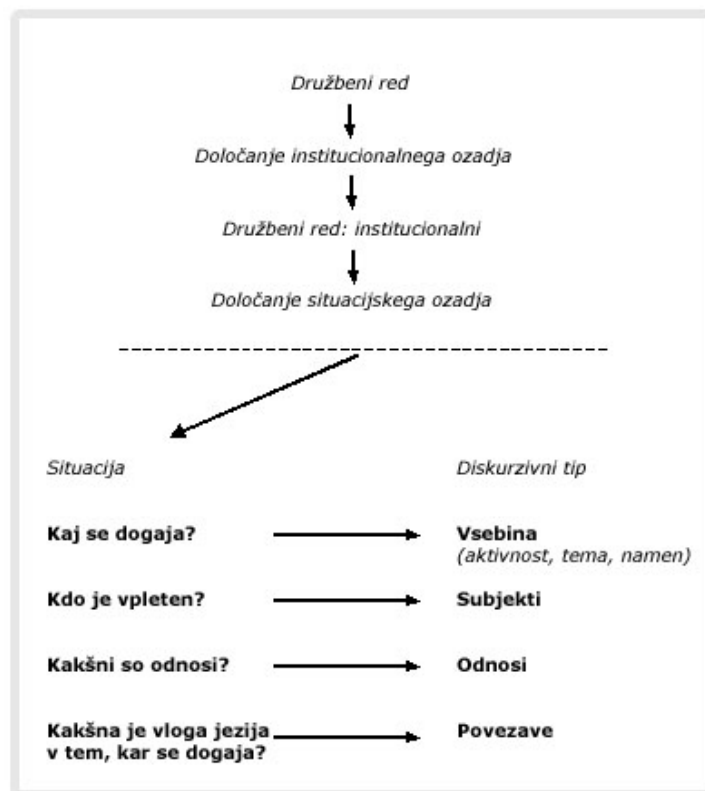
vir: Fairclough, 1989: 142

» ... ugotovili smo, da se lahko interpretacija, »smisel« vsake zgodbe, med nami celo po ponovni analizi precej spremeni. To ni povezano le z referenčnimi okvirji, na katere smo se sklicevali, z različnimi zalogami znanja, dispozicij, asociativnih verig in tako naprej, ampak tudi z »držo«, s katero se približamo zgodbi. Če je bil na primer eden izmed nas pozoren na njeno sporočilno razsežnost, drugi pa se je usmerjal k doživljanju vizualnega, so bila naša »branja« precej različna.«

(Dahlgren v Fiske, 2004: 171)

V skladu s Faircloughjevo shemo nameravamo v nadaljevanju analizirati poročanje TV Slovenija in POP TV o slovensko-hrvaških odnosih. Želimo namreč dokazati, da so interpretacije in analize televizijskih tekstov odvisne tako od izražanja novinarjev (njihovih novinarskih besedil), znanja jezika ter sposobnosti občinstva povezati določene dele prispevkov v celoto. Vse to pa je seveda treba analizirati tudi v širšem družbenem in situacijskem kontekstu. Poročanje slovenskih televizij o slovensko-hrvaških odnosih nameravamo analizirati le na t. i. diskurzivni ravni, kar nakazuje tudi spodnji del naslednje sheme.

Shema 3: Situacijski kontekst in diskurzivni tipi

vir: Fairclough, 1989: 146

Prav reprodukcija realnosti povezuje interpretacijo in razlago. Cilj slednje pa je, da opiše in prikaže diskurz kot del družbenega procesa, kot družbeno prakso (kar smo teoretično že predstavili), ki jo determinirajo družbene strukture, ter razloži reproduktivne učinke, ki jih imajo diskurzi na te strukture. (Fairclough, 1989: 163)

Fiske (2004: 172) je prepričan, da je forma TV novic ideološko močnejša zaradi svoje stalnosti in osnovnih pravil, ki nas vodijo do interpretacije vsakdanjih razlik, in ne zaradi individualnih razlik v branju. Ob tem se nanaša tudi na ugotovitve Dahlgrena ter Katza in Liebesa, ki sta uporabila Jakobsonovo razlikovanje med referencialno in poetično funkcijo. Medtem ko prva ustreza nanašanju teksta na zunanjeteksualno realnost, se druga zateka k referiranju teksta na svojo lastno tekstualnost, strukturo in konvencije.

Razlika med obema funkcijama pa ustreza tudi razlikovanju med konvencijami TV novic in realnostjo, ki jo te konstruirajo, reprezentirajo in nadzorujejo. Ena od precej očitnih konvencij je značilnost televizijskega besedila, ki sledi predpostavki, da mora vsaka zgodba doseči točko zapore, da mora biti spor razrešen, življenje pa se mora normalizirati. Čeprav v ozadju konflikt še naprej ostaja.

3.2.3 Vizualna reprezentacija in konstrukcija realnosti v televizijskih tekstih

»Naš svet je posledično posredovana podoba, podvržena interpretaciji, rekonstrukciji in spreminjanju. Z drugimi besedami, videnje je postalo več kot verovanje.«

(Hardt, 2002: 316)

Moč televizije je prav v prenašanju gibljive slike, ki pa mora biti uporabljena pravilno in v sozvočju z besedilom. Televizijski novinar mora zato najprej dobiti občutek za konstrukcijo pisanih poročil, da se slika in besedilo ujemata ter dopolnjujeta. Seveda je tudi uporaba slike vrsta jezika, ki se ga mora televizijski novinar naučiti, *»če želi, da bo poročilo kvalitetno in učinkovito.«* Perovič in Šipkova (1998: 23-25) priznavata – sicer na temelju razumevanja TV novic kot ogledala realnosti – da lahko s televizijsko sliko razložimo in pokažemo zgolj manjši del realnosti.

»Zato je zelo pomembno, da vemo, kaj je za dogajanje, o katerem poročamo, pomembno in kaj ne. Treba je vedeti, katere informacije so pomembne in brez katerih povzetek dogajanja ne bo popoln ali pa bo nejasen, in katere informacije so za gledalca in za razumevanje dogodka nepomembne.«

(Perovič, Šipek, 1998: 25)

Tako ugotavljamo, da tudi pri vizualizaciji poročanja stopi v ospredje selekcija, ki sicer ne temelji na osnovnih novičarskih faktorjih. Novinar namreč v svojem poročilu objavi le slike, *»ki so za razumevanje dogodka najpomembnejše in jih kasneje na logičen, razumljiv način razvrstili eno za drugo«* (Perovič, Šipek, 1998: 25).

Vizualne komunikacije so, ugotavlja Hardt (2002: 322), postale najbolj priljubljeno sredstvo sugeriranja pomena in prenosa informacij, medtem ko jezik v svoji tiskani obliki še vedno uspeva, četudi resda znotraj drugačnih družbenih okvirov. Slike so simboli industrijske dobe in predstavljajo potencial tehnologije in napore družbe, da bi pri iskanju univerzalnega razumevanja prek podob reproducirala izkušnje ter prakse. Slike vsekakor ostajajo najprepričljivejši mediji dokazovanja in še naprej vzdržujejo sloves zelo kredibilnih upodobitev realnosti. (Hardt, 2002: 323)

Kot piše Hartley (2004: 182), osmišljevalni del procesa vizualizacije in nadzora ni poročanje, temveč discipliniranje družbenega delovanja s pomočjo diskurza. Družbena funkcija novinarstva nima torej nič opraviti z realnostjo in resnico tam zunaj, temveč zgolj z zvokom, ki je posnet hkrati s sliko. Novinarji so vpleteni v proizvodnjo realizma v smislu: *»Saj lahko vidimo, da ...«* Toda to, kar je na ekranu mogoče videti, je zgolj poročilo, selekcija, različica, ne pa realnost. (Hartley, 2004: 183)

Slika je s svojo značilnostjo predstavljanja zgodb kot resničnih veliko močnejša kot dejanska praksa zbiranja novic. *»Raport«* pred določeno stavbo na primer ne pomeni, da je bil novinar na kraju dogajanja, označuje pa, kot da je bil tam. Sam dogodek se odvija za njegovim hrbtom, medtem ko mi spremljamo dnevnoinformativno oddajo. Obrazi slavnih oseb (politikov, gospodarstvenikov, pevcev, igralcev ...) so prikazani, kadarkoli se omeni njihovo ime, z uporabo posnetka, ki je na voljo in je lahko star tudi več mesecev ali let, poleg tega pa je bil posnet v popolnoma drugem kontekstu. (Hartley, 2004: 185) Podoben primer je seveda tudi metonimija, kjer določen del predstavlja celoto. Že v samo osnovo novinarstva je vpeta metonimija: novinarji namreč izberejo del realnosti, ki ga predstavijo kot celoto. Izbor metonima pa določa preostanek podobe o dogodku, ki si jo ustvarimo. Metonim torej deluje podobno kot mit: izkoristi dejavnik resnice naravnega indeksa in ga dogradi tako, da prikrije njegovo indeksno naravo. (Fiske, 2004: 104-106)

Podoba morja, ki so jo v prispevkih o slovensko-hrvaških odnosih prikazovali, je torej postal metonim za meddržavne odnose. Podobe ribiških incidentov, ki so se dogajali tudi nekaj

mesecev pred poročanjem o hrvaški razglasitvi ekološko-ribolovnega območja, so služili za prikazovanje domnevnih nesoglasij med državama. Gledalec pa seveda – kadar to ni bilo posebej označeno – ni vedel, da so posnetki arhivski. Kadar je novinar omenil slovensko zunanje ministrstvo, se je na ekranu pojavila stavba Mladike. Kadar so zgolj povzemali komentarje tako slovenskih kot hrvaških časnikov, so ob omembi določenega politika prikazali tudi njegovo sliko. Ki pa s tem, kaj je izrekel ta politik in kar so na televiziji povzeli, ni imela prav nobene zveze.

» ... istih petnajst sekund se uporablja večer za večerom v aktualni zgodbi, ki ponavadi kaže nesrečno osebo, ki nenehno vstopa v zgradbo ali pa jo zapušča, ujeta na stičišču javnega in zasebnega prostora. Posnetek ni časovno umeščen, zato je novica vedno »novica«, v sedanjiku, tudi kadar to ni.«

(Hartley, 2004: 185)

Ločeni komponenti slike in zvoka (v televizijskem poročilu so to tako novinarski teksti, izjave sogovornikov, kot tako imenovani mednarodni ton – international tone (IT)) delujeta vsaka na svoj način. Toda na koncu delujeta skupaj. V splošnem se namreč TV novice prilagajajo realističnemu odnosu med sliko in zvokom. Vsak od njiju je tukaj, da »motivira« drugega, obenem pa sta seveda sinhronizirana. (Hartley, 1992: 83)

Chion (1986: 7) je prepričan, da je slika del diskurza, medtem ko je zvok nekaj neizgovorjenega, neimenovanega; slika je asociacija dneva, zvok noči; slika ustvarja praznino, zvok pa stalnost in celovitost te praznine¹⁷. Hartley (1992: 83) pa ugotavlja, da je vzajemen odnos med sliko in zvokom v TV novicah, tudi ideološko zelo pomemben. Ne zato, ker se dejansko pojavlja, temveč zato, ker se ne. Paradoks namreč ustvarja t. i. glas novinarja, ki nadgradi mednarodni ton (voice-over commentary). Prav ta paradoks (zaradi pričakovanja samega žanra TV novic) gledalcem namreč daje občutek, da sta zvok (novinarsko besedilo) in slika usklajena, čeprav v bistvu nista. Zato je zvok v pomoč pri razlagi slike, to spodbuja gledalčevo prepričanje o enosti slike in zvoka. In prav ta enost je moč ideologije. (Hartley, 1992: 83)

Osnovna zveza med sliko in zvokom leži v njunih statusih: slika je povezana s samim subjektom, zvok pa razumemo kot zvok nečesa, kar ni subjekt. Podobe interpretiramo medtem ko

¹⁷ Razlog je zagotovo tudi v zgodovini filma, je prepričan Chion (1986: 8). Njegovi začetki so bili namreč nemi.

jih gledamo, zvok takoj, neposredno. Interpretacija zvoka pa je odvisna tudi od njegovega tipa (če je govor, ga dešifriramo; če je kaj drugega, ga pripišemo določenemu viru). Toda pomembna je ugotovitev, da te kategorije niso specifične ne za film, ne za TV novice. Temeljijo namreč na našem vsakodnevem izkustvu. (Chion, 1986: 8)

Babac (2000: 376) prepozna pet tehnik montaže zvoka s sliko. Pri paralelni montaži zvok sporoča natančno to, kar nam prikazuje slika. Z rezom slike se spremeni tudi zvok. Pri retrospektivni montaži se pretekli zvok pomeša s sedanjim zvokom (nekdo poje ob predvajanju plošče). Analogna montaža se uporablja, kadar je zvok edina vez med dvema scenama. Antitezna montaža združuje dva protislovna zvoka. Montaža lahkih motivov pa se uporablja za označevanje določene tranzicije (na primer, določena mirna glasba, ki se pojavi vsakič, ko se nek lik spomni nečesa iz svoje preteklosti).

V televizijskih novicah se pravzaprav uporabljajo prve tri tehnike montaže. Besedilo novinarskega prispevka se namreč velikokrat »gradi« na sliki (paralelna montaža), pretekli zvok (t. i. mednarodni ton) se pomeša z novinarjevim besedilom (retrospektivna montaža), zvok je v bistvu edina vez med dvema scenama (analogna montaža).

4. Analiza primerov

V praktičnem delu diplomske naloge s kritično diskurzivno analizo, temelječo na predpostavkah Thompsona, Fergusona, predvsem pa Faircloughja, dokazujemo vpetost ideologije v poročanje Televizije Slovenija in POP TV o slovensko-hrvaških odnosih. Skušali bomo dokazati, da je poročanje polno stereotipizacij in predsodkov¹⁸, naturalizacije in etnične hegemonizacije, ki temelji na navidezno legitimnih ideologijah in družbenih odnosih, ki so jih prevzeli člani dominantne večinske skupine. (van Dijk v Cottle, 2000: 34)

Skušali bomo ugotoviti, kako je predstavljen, reprezentiran svet, kako so predstavljeni ljudje, ki so vključeni v zgodbo in kakšne so njihove identitete ter medsebojni odnosi. Zavedamo se, da intertekstualna analiza vključuje tako lingvistično analizo, analizo produkcijske in potrošniške rutine, kakor tudi družbenokulturno analizo, s pomočjo katere skuša izpostaviti odnose moči.

Primerjali bomo poročila o hrvaški razglasitvi ekološko-ribolovnega območja, predstavljena na POP TV in TV Slovenija, 4. 10. 2003. Predvidevamo, da sta televiziji prav zaradi lastnosti televizijskega poročanja ter novinarskega polja in vpetosti novinarjev vanj, poročali podobno. Čeprav je poslanstvo javne televizije precej drugačno od komercialne, vendarle menimo, da sta televiziji o slovensko-hrvaških odnosih poročali podobno. To je posledica novinarskega polja, profesionalnih novinarskih standardov ter profesionalnih norm novinarskega poročanja, ki temeljijo na kulturno specifičnih mitih o pomembnih oz. zanimivih dogodkih.

Najprej pa bomo razdelali strukturo televizijskega poročila. To je poenostavljeno prikazano sestavljeno nekako takole: Napoved voditelja + novinarjevo besedilo + izjava + novinarjevo besedilo. Seveda je novinarjevih besedil in izjav v prispevku lahko poljubno število. Shematično analizo pa tukaj predstavljamo zgolj zato, da pokažemo na rutinsko naravo medijskega izdelka in opozorimo na načine, s katerimi se ogromna raznolikost dogodkov v svetu upove znotraj togega formata dnevnoinformativnih novic. V skladu s Faircloughjevo shemo

¹⁸ Kot predsodek razumemo vrsto stališč, ki niso upravičena, argumentirana in preverjena, a jih spremljajo intenzivne emocije in so odporna na spremembe. (Rot v Nastran Ule, 1992: 120)

skušamo ugotoviti, kako je predstavljen, reprezentiran svet, kako so predstavljeni ljudje, vključeni v zgodbo ter kakšni so njihovi medsebojni odnosi.

POP TV		TV SLOVENIJA	
Besedilo	Opombe	Besedilo	Opombe
Dober večer. Pozdravljeni. Hrvaški sabor je pozno sinoči kljub opozorilom Evropske unije in Slovenije sprejel predlog Račanove vlade o razglasitvi zaščitne ekološke in ribolovne cone na Jadranskem morju. Odločitev bo začela veljati čez leto dni. Uradni Zagreb je prepričan, da ima tako dovolj časa za usklajevanje s sosedi in Brusljem.	Voditeljeva napoved	Dober večer! Pozno sinoči se je zgodilo natanko to, kar si je slovenska diplomacija prizadevala preprečiti skoraj dva meseca. Hrvaški sabor je s 70-imi glasovi ZA in 44-imi PROTI izglasoval širjenje hrvaških pristojnosti na Jadranskem morju. V zvezi s to odločitvijo, ki bo začela veljati čez leto dni, je še ogromno neznank, saj še ni natančnega odgovora na vprašanje, kaj pomeni razglasitev ekološko-ribolovnega območja z vsebinami izključnega gospodarskega pasu. Poglejmo drobce iz sinočnje dramatične razprave v hrvaškem parlamentu.	Voditeljeva napoved
Kar enajst ur je trajala burna razprava v hrvaškem saboru o širitvi jurisdikcije na Jadranu. Čeprav je sprva kazalo, da bodo poslanci podprli razglasitev izključnega gospodarskega pasu, na koncu ta predlog opozicijskih pravašev ni dobil zadostne podpore.	Novinarsko besedilo – Tanja Borčić Bernard	<i>Ugotavljam, da je z večino glasov – 70 za, 44 proti – sprejet sklep o razširitvi jurisdikcije Republike Hrvaške na Jadranskem morju.</i>	Izjava – Zlatko Tomčić (predsednik sabora)
Po številnih dramatičnih preobratih se je razprava okrog desete ure zvečer sprevrgla v medsebojno obtoževanje poslancev o tem, kdo je bolj dvoličen od drugega.	Raport	Tako so hrvaški poslanci po več kot 10 urni razpravi vendarle potrdili Račanov predlog z dopolnili kmečke stranke, ki naj bi bil za Evropsko unijo sprejemljivejši. Ni pa ves čas kazalo tako.	Novinarjevo besedilo – Marta Razboršek
Vzrok temu je bila odločitev koalicijske kmečke stranke, ki je do avgusta pa vse do pozno sinoči glasno podpirali izključni gospodarski pas, da ob majhnih kozmetičnih spremembah le podpre predlog vlade.	Novinarjevo besedilo	<i>Če so številne članice Evropske unije razglasile gospodarski pas, zakaj ga ne bi tudi Hrvaška?</i>	Izjava – Ivo Sanader (HDZ)
<i>Glasovanje, dokaj izenačeno, je pokazalo, da so prevladovali ozki strankarski interesi in oportunistem vlade nad razglasitvijo izključnega gospodarskega pasu.</i>	Izjava – Ante Džapić (Hrvaška stranka prava)	<i>Kazalo je, da ne bo sprejet noben akt. To bi bila tragedija za Hrvaško. Zato sem zadovoljen.</i>	Izjava – Zlatko Tomčić (predsednik sabora)
<i>V saboru se je odigrala prava farsa, ki je pokazala, da je bilo v ozadju celotne zgodbe tekmovanje med SDP in HSS, kdo bo zbral več predvolilnih točk.</i>	Izjava – Draško Krpina (HDZ)	Snovalec vladnega predloga, namestnik zunanjega ministra Šimunović je pojasnil, da med izključno ekonomsko cono in zaščitno ekološko-ribolovno pravzaprav ni razlik.	Novinarjevo besedilo
<i>To je blamaža za Hrvaško in vsa ta zgodba, od začetka do konca, res ni bila potrebna.</i>	Izjava – Ivo Sanader (HDZ)	<i>Razlika je zares majhna. Očitno računajo z naivnostjo naših sosedov, hkrati pa o tem jasno in glasno govorijo v neposrednem prenosu HTV-ja.</i>	Izjava – dr. Tonči Tadić (HSP)
<i>Na koncu smo sprejeli dobro odločitev, najboljšo v danih okoliščinah.</i>	Izjava – Jozo Radoš (Libra)	Riba na petkovem saborskem jedilniku dobesedno in v prenesenem pomenu je sinoči poročala hrvaška televizija. Mnogi so opozarjali na nujnost posodobitve ribiške flote, težava je tudi majhna poraba rib doma, največ 8 kilogramov na osebo letno.	Novinarjevo besedilo
<i>Mislim, da smo uspeli zaščititi svoje nacionalne interese na Jadranu, hkrati pa najti, ki bo najmanj motila EU. Naš predlog je uspel.</i>	Izjava – Ivan Šimonović (hrvaško zunanje ministrstvo)	<i>Treba bi bilo storiti kaj, da bi te ribe čimprej prodali, nič več.</i>	Ribič
Hrvaška naj bi tako čez leto dni vzpostavila ekološko-ribolovno cono, ki ima vsebine izključnega gospodarskega pasu kot so: suvereno pravico raziskovanja, izkoriščanja, ohranjanja in gospodarjenja živega naravnega bogastva. Prihodnji tedni bodo pokazali, komu je takšna odločitev prinesla največ glasov hrvaških volivcev oziroma koliko drago bo stala Hrvaško na njeni poti v Evropsko unijo.	Novinarjevo besedilo	<i>S tem pravzaprav ničesar ne dobimo. Ostaja, kakor je.</i>	Ribič
		Kmetijsko ministrstvo vladni predlog razume kot ekonomsko cono, saj poleg izkoriščanja morskega dna v podzemlju – kar omogoča epikontinentalni	Novinarjevo besedilo

pas – predvideva še ...	
... suverene pravice raziskovanja, izkoriščanja, varovanja in gospodarjenja z vsemi živimi in neživimi naravnimi bogastvi.	Izjava – Ivan Katavič (namestnik hrvaškega kmetijskega ministra)
Zaščitna ekološko-ribolovna cona naj bi začela veljati čez leto dni, do takrat pa naj bi Hrvaška dosegla dogovore s sosedi in pripravila vse potrebno za izvajanje razširjenih pooblastil.	Novinarjevo besedilo

Besedilo	Opombe	Besedilo	Opombe
V studiu pozdravlja predsednika slovenske vlade Antona Ropa, ki se je pravkar vrnil z medvladne konference o reformi Evropske unije v Rimu. Dober večer. Najprej vaš komentar odločitve hrvaškega sabora, da razširi jurisdikcijo na Jadranu?	Voditeljeva napoved	Slovenija je Hrvaški že sinoči poslala protestno noto. Izrazila je globoko zaskrbljenost in obžalovanje zaradi enostranske odločitve, ki je v izrazitem nasprotju z evropskim načinom dogovarjanja. V hrvaškem studiu je zdaj naš dopisnik Drago Balažič. Drago, dober večer.	Voditeljeva napoved
Moje mnenje je, da gre za neprimerno dejanje, da gre za dejanje, ki je v nasprotju s temeljnimi načeli evropske politike. Gre za enostranski ukrep, ki bo seveda povzročil veliko problemov. Problemov tistim, ki so se za to odločili, pa seveda tudi vsem državam okoli jadranskega morja. In s tem problemom se žal moramo soočiti.	Odgovor – Anton Rop (predsednik vlade RS)	Dober večer.	Vklop – Drago Balažič
V Rimu ste se o tem pogovarjali tudi s predsednikom Evropske komisije Prodiem in italijanskim premierom Berlusconiem. Kakšna je njihova ocena hrvaškega dejanja?	Vprašanje	Je na to noto, s katero Slovenija najostreje protestira proti odločitvi, že kakšen odziv?	Vprašanje
Pogovarjal sem se z večimi državniki. Tako s Prodiem, Berlusconiem, gospodom Solano, tudi gospodom Simonitisom. Pravzaprav so vsi zelo razočarani nad tem dejanjem Hrvaške. Po drugi strani pa vsi poudarjajo evropske principe in potrebo, da se dogovarjamo. In seveda mi vsi skupaj računamo, da se bo tudi Hrvaška na koncu vendarle začela pogovarjati, dogovarjati in da bomo našli skupne rešitve. Drugače pač ne gre v tem življenju.	Odgovor	Ne še, odzive – uradne vsaj – je pričakovati v ponedeljek ali torek. Tukajšnji mediji so vse te reakcije sicer povzeli, ampak kakšnih komentarjev na to temo še ni.	Drago Balažič
Ali je res, kar pravi hrvaška vlada, da je razglasitev ekološko-ribolovne cone za Evropo nekako sprejemljiva, za razliko od gospodarskega pasu?	Vprašanje	Ali lahko podrobneje pojasniš, kakšna je pravzaprav odločitev hrvaškega sabora? Kaj pomeni?	Vprašanje
Za Evropo je vsaka enostranska razglasitev kakršne koli cone nesprejemljiva, je slabo dejanje in seveda Evropa bo in poziva Hrvaško, da se pogovarja, dogovarja in seveda razmisli to svoje dejanje.	Odgovor	Ja, pravzaprav kot že rečeno, so sprejeli gospodarski pas, vendar pod nekoliko drugačnim imenom. Razlika je morda samo v tem, da s to odločitvijo Hrvaška ne bo imela jurisdikcije na področju izkoriščanja neživih potencialov, gradnje umetnih otokov in pridobivanja energije na podlagi morskega valovanja. Ampak, drugače bo seveda čez leto dni bo Hrvaška lahko določila najvišjo možno količino ulova rib. Dogovorila se bo z ostalimi državami, koliko bodo drugi ribiči lahko nalovili in pa se uvedla bo strožji nadzor, ekološki nadzor, se pravi, lahko bo nadzirala promet, ladje in njihove ekološke standarde teh ladij.	Drago Balažič
Kaj pa za Slovenijo? Ali za Slovenijo sploh obstaja ta razlika gospodarski pas in ekološko-ribolovna cona?	Vprašanje	Torej si Hrvati obetajo od te zaščitne ekološko-ribolovne cone veliko. Kakšni pa so odzivi hrvaške javnosti, ki je v veliki meri pričakovala izključni gospodarski pas?	Vprašanje
Jaz menim, da bistvene razlike sicer ni, kljub temu pa ekološko-ribolovna cona vsaj na tej političnem, simboličnem nivoju pomeni neko možnost dogovarjanja, pogovarjanja in iskanja rešitev in mi bomo v to smer tudi delovali.	Odgovor	Hrvaška javnost ni zadovoljna, zlasti ribiči – tisti, ki so že dolgo zahtevali gospodarski pas – pravijo, da je vlada pokleknila. Bojijo se, da bi lahko pokleknila tudi v naslednjem letu dni, torej v tem času, ko naj bi pripravili vse potrebno za uveljavitev sinočnje odločitve in pa seveda tudi v pogajanjih o ribolovnih kvotah.	Drago Balažič

Hrvaška naj bi ekološko-ribolovno cono uveljavila čez leto dni, do takrat naj bi se sodeč po razpravah v saboru s sosedi še pogajali. Pa se je Slovenija sploh pripravljena pogajati, potem ko jo je Hrvaška že postavila pred izvršeno dejstvo?	Vprašanje	Drago, hvala za pogovor in le pozdrav v Zagreb.	Voditelj
Torej, ne gre samo za Slovenijo, gre za vse države ob Jadranskem morju. Mi smo se danes pogovarjali z evropskimi politiki, kako v tej situaciji nastopati. Dogovorili smo se konkretno s predsednikom vlade Italije Berlusconiem, da že v naslednjem tednu začnemo skupaj pripravljati naša skupna stališča. V ponedeljek se srečata zunanja ministra Italije in Slovenije. Začeli bomo delati in Slovenija meni, da lahko iščemo rešitev znotraj skupne cone, tako ribiške kot ekološke, vendar morajo te razglasiti vse države ob jadranskem morju in skupaj se moramo dogovoriti za rešitve in načine urejanja tega. Vendar bo zdaj to bistveno težje, ker so seveda na hrvaški strani nekatere stvari prejudicirali in bo težko stopiti korak nazaj.	Odgovor	Hvala tudi vam. Nasvidenje.	Drago Balažič
Ali razmišljate morda o kakšnih povračilnih ukrepih? Poslanec Jelinčič je pred časom predlagal poostreitev oziroma celo spremembo mejnega režima, tako da bi Hrvaško dejansko odrezali od Evrope. Kaj pravite?	Vprašanje		
V tem momentu je za nas ključno, da ne pademo v konfliktne situacije in da pravzaprav ne gremo po poti Hrvaške, da ne gremo po poti enostranskih ukrepov, zaostrovanja in konfliktov. Za nas je ključna evropska politika, evropske rešitve. To smo začeli delati skupaj z Italijo, pogovarjali smo se tudi z Grki in mi bomo znotraj evropske politike, znotraj tudi evropske komisije iskali rešitve. Med drugim sem se danes dogovoril tudi s predsednikom Evropske komisije, da se koncem novembra dobimo, da se srečamo, da pogledamo naše predloge in potem skupaj nastopimo kot Evropska unija. Tako bomo bistveno močnejši in tako bomo bistveno lažje iskali primerne in bolj sprejemljive rešitve.	Odgovor		
Premier Rop, hvala za pogovor.	Voditelj		

Besedilo	Opombe	Besedilo	Opombe
Ministrstvo za zunanje zadeve je hrvaškemu veleposlaništvu v Ljubljani takoj po odločitvi sabora posredovalo noto, s katero Slovenija najostreje protestira proti razglasitvi ekološko-ribolovne cone. Na ministrstvu tudi opozarjajo, da Hrvaška s svojo odločitvijo prejudicira mejo na morju ter tako posega v suverenost Slovenije.	Voditeljeva napoved	Hrvaška odločitev o razglasitvi zaščitnega ekološko-ribolovnega območja zelo odmeva v slovenski politični javnosti. Parlamentarne stranke jo obsojajo in izražajo zaskrbljenost nad enostranskim ravnanjem južne sosede.	Voditeljeva napoved
Kljub jasnim opozorilom Unije, da bi morali ribiške in druge cone ustanavljati postopoma z enakopravnim dialogom vseh zainteresiranih držav, se je Hrvaška odločila po svoje.	Novinarjevo besedilo – Tina Reberšek	Najprej predsednik države dr. Janez Drnovšek v svojem sporočilu za javnost izraža presenečenje in obžalovanje zaradi hrvaške enostranske odločitve.	Novinarjevo besedilo – M. J. Ambrožič in N. Kumer
Hrvaška nima okrog sebe sovražnikov, ima partnerje, ki pa jih zaenkrat v tej razvojni stopnji preprosto ne razume. In dokazuje, da ni zrela za začetek pogajanj z Evropsko unijo.	Izjava – Jelko Kacin (predsednik odbora za zunanjo politiko)	Ne vem natančno ta hip, kaj pomeni včerajšnji pravni in politični kompromis, vendar v kolikor bo ta posegal v naše interese – tako gospodarske, kot tudi politične – tukaj mislim predvsem na dejstvo, da bi utegnil prejudicirati mejo v Piranskem zalivu oz. na morju. Predvsem pa – kar je za nas popolnoma nesprejemljivo – kakorkoli ovirati suvereno pravico Slovenije, da s teritorialnim odprtim morjem stik, potem Slovenija seveda mora na primeren način z uporabo vseh diplomatskih poti ta svoj interes zavarovati.	Izjava – Borut Pahor (predsednik DZ RS)
Glejte, Slovenija je že poslala protestno noto, Slovenija je že povedala svoje ostro in globoko	Izjava – Dimitrij Rupel	To se nam pa dogaja, ker naša vlada v vseh teh letih ni bila zmožna ali pa ni hotela, kar bi bilo še	Izjava – Andrej Bajuk (predsednik

<i>nestrinjanje s takšno politiko.</i>		<i>huje, dejansko se zavzeti za neko jasno stališče, kje so naše meje s Hrvaško.</i>	NSi)
Tudi predsednik Drnovšek je prepričan, da je dogovarjanje edini način urejanja odnosov med državami, zato: s presenečenjem in obžalovanjem ugotavlja, da Hrvaška nadaljuje svoje aktivnosti, ne da bi pri tem upoštevala priporočila Evropske komisije ter pričakovanja Italijanske republike in Republike Slovenije. Predsednik republike pričakuje, da bo Hrvaška zmogla dovolj politične modrosti v tem, za njo zelo pomembnem razvojnem obdobju, ter bo nadaljnje aktivnosti vodila v soglasju z drugimi jadranskimi državami, med katere sodi tudi Slovenija. Zunanji minister Rupel napoveduje, da je do začetka veljave ribolovno-ekološke cone še leto dni in ta čas bomo izkoristili za to, da odločitev spremenimo.	Novinarjevo besedilo	<i>Dejstvo je, da je Hrvaška sama sebi največja napota na poti v Evropsko unijo in toliko škode, kot si hrvaške politične stranke z razpravo in tudi končnim izidom glasovanja v zvezi z razglasitvijo takšne ali drugačne cone povzročajo same, jim ne more povzročiti nihče.</i>	Izjava – Jelko Kacin (predsednik odbora za zunanjo politiko)
<i>Mi mislimo, da je Hrvaška zaradi nekih svojih notranjih potreb naredila neko zunanjepolitično gesto, ki ni dobra.</i>	Izjava – Dimitrij Rupel (zunanji minister RS)	Predsednik Desusa Anton Rous je v pismu zapisal, da so metode izsiljevalskega uveljavljanja suverenih pravic v tem evropskem prostoru že terjale na milijone življenj.	Novinarjevo besedilo
<i>S tem, kar je hrvaški sabor včeraj storil, je dokazal, da je Hrvaška sama sebi največja ovira na poti v Evropsko unijo.</i>	Izjava – Jelko Kacin	<i>Upam, da slovenska politika ne bo nasedla Hrvatom in da bo pokazala zobe, tako da jim ne bo dovolila vstopa v EU pred letom 2020 ali še kasneje. Mislím, da bi bil skrajni čas, da Slovenija uvede vizume za hrvaške državljane in pa da uvede ekološko takso za prevoz vseh avtomobilov, ki gredo čez Slovenijo na Hrvaško in iz Hrvaške v Evropo.</i>	Izjava – Zmago Jelinčič Plemeniti (predsednik SNS)
Slovenija je kot sosedu vsekakor zainteresirana za približevanje Hrvaške Evropski uniji, dodaja Kacin. Zunanji minister pa opozarja, da južna sosedu s svojo odločitvijo prejudicira morsko mejo.	Novinarjevo besedilo	<i>Nesporno je potrebno ponovno zelo jasno zahtevati izvajanje ribiškega sporazuma iz leta 1994, na osnovi katerega ima Slovenija pravico, da letno lovi 1500 ton plave ribe tudi v teh vodah, ki jih zdaj Hrvaška razglša.</i>	Izjava – Franci But (predsednik SLS in minister za kmetijstvo)
<i>Mogoče bo navsezadnje prišlo do tega, da se bomo zatekli k arbitraži. Slovenija je že zdavnaj rekla, da ta možnost ni izključena. Gotovo so Hrvati definitivno imeli namen razveljaviti sporazum Drnovšek-Račan.</i>	Izjava – Dimitrij Rupel	<i>Za Slovenijo je najprimerneje, da se vzdržimo kakršnih koli pretiranih reakcij, ampak s premišljeno uporabo vseh sredstev in vzvodom, ki so nam na voljo, Evropi in svetu jasno povemo, zakaj bo Slovenija že čez nekaj mesecev de facto članica EU, Hrvaška pa očitno še dolgo ne bo.</i>	Izjava – Dominik S. Černjak (predsednik SMS)
O tem, ali so Hrvati pri tem uspeli ali ne, pa minister ni želel soditi.	Novinarjevo besedilo	<i>Slovenija zdaj nima druge izbire, kot da tudi sama z lastno zakonodajo zaščiti lastne nacionalne interese in določi suverenost nad našim delom Jadranskega morja. Glede na prve reakcije ne kaže, da bi slovenska vlada pripravljala kakšne takšne ukrepe, zato bo SDS v nekaj dneh vložila takšno strankarsko pobudo.</i>	Izjava – Janez Janša (predsednik SDS)
		Stranka bo zakonsko pobudo predstavila v ponedeljek.	Novinarsko besedilo

Besedilo	Opombe	Besedilo	Opombe
Poglejmo še nekaj komentarjev o hrvaški odločitvi.	Voditeljeva napoved	Sinočnja odločitev Hrvaške je odjeknila tudi v mednarodnih krogih. Bila je v ospredju slovenskih dvostranskih razprav ob robu rimske medvladne konference sedanjih in bodočih članic Evropske unije.	Voditeljeva napoved
<i>Slovenija zdaj nima druge izbire, kot da tudi sama, z lastno zakonodajo, zaščiti lastne nacionalne interese in določi suverenost nad našim delom Jadranskega morja. Glede na prve reakcije ne kaže, da bi slovenska vlada pripravljala kakšne takšne ukrepe zato bo SDS v nekaj dneh vložila takšno zakonsko pobudo.</i>	Izjava – Janez Janša (predsednik SDS)	Komisije in njeni predstavniki so se precej ostro odzvali na odločitev hrvaškega sabora in tudi Prodi, ki se je danes na hitro srečal z Ropom, je izrazil zaskrbljenost in začudenje nad hrvaško potezo. Predsednika sta se dogovorila, da se bosta na to temo ponovno srečala konec novembra, Rop pa bo do takrat poskušal stopiti v stik z vsemi jadranskimi državami. Predsednik vlade se je popoldne srečal še z italijanskim premierom Silvijem Berlusconiem. Tudi ta ni skiraval zaskrbljenosti nad enostransko odločitvijo Zagreba, ki bo imela poleg političnih tudi ekonomske posledice za italijanske ribiče. Dogovorila sta se,	Novinarjevo besedilo – Sebastjan Šik

		da bosta zunanja ministra prihodnji teden navezala stike in poskušala oblikovati skupno stališče. Minister Rupel je k temu dodal, da bo sicer potrebno počakati na hrvaške volitve in šele potem ponovno vzpostaviti dialog s sosedo.	
<i>Gre za dejstvo, da je hrvaška politika podlegla predvolilnemu dogajanju in Hrvaška v bistvu dokazala, da na nek način še vedno ne zmore razmišljati povsem po evropsko. V SLS smo isto prepričani, da je Hrvaška verjetno na ta način komuniciranja svoje članstvo v Evropski uniji kar odmaknila za nekaj let.</i>	Izjava – Franci But (predsednik SLS in minister za kmetijstvo)	<i>Mislino, da je potrebno v teh zadevah ukrepat multilaterarno, ne pa enostransko. Seveda imamo zdaj približno eno leto časa, da najdemo kakšne rešitve</i>	Izjava – Dimitrij Rupel (zunanj minister RS)
<i>Jaz mislim, da je seveda Hrvaška, se je na nek način sama potiska v Zahodni Balkan, čeravno ima vse predispozicije evropske države.</i>	Izjava – Roman Jakič (LDS)	V kolikšni meri si je Hrvaška zavrta pot v EU bo znano že kmalu. Čez slab teden bo namreč hrvaški premier Račan odnesel v Bruselj poročilo o napredku, ki je eden od pogojev za dodelitev statusa kandidatke.	Novinarjevo besedilo
<i>Nekaj stvari je ključnih. Najprej, da je šlo za enostransko odločitev. Da je šlo za odločitev, ki je bila izven okvira nekega evropskega dialoga. Da bi se bilo moč tej odločitvi izmaknili, če bi šlo le za dovolj preudarnosti in bi se dalo novi hrvaški vladi ...</i>	Izjava – Borut Pahor (predsednik DZ RS)		

Besedilo	Opombe
Zdaj pa se bomo v našem studiu v živo pogovarjali s predsednikom vlade gospodom Antonom Ropom. Dober večer.	Voditeljeva napoved
<i>Dober večer.</i>	Anton Rop – predsednik vlade RS
Gospod Rop, Hrvaška je storila to, kar si je Slovenija ves čas prizadevala, da se ne bi zgodilo. Tudi z odpoklicem veleposlanika iz Zagreba. Kaj zdaj, kako bo Slovenija zaščitila svoje interese?	Vprašanje
<i>Torej, Slovenija bo zaščitila svoje interese s tistimi sredstvi, ki so primerna in to so evropska sredstva. Danes smo že začeli razgovore in pogovore z nekaterimi predsedniki vlad, ki so predsedniki vlad držav ob Jadranskem morju. Tako smo se dobili tudi z gospodom Berlusconiem, Simonitisom. In seveda bodo ti razgovori še tekli. Naš namen je že v ponedeljek začeti na nivoju zunanjih ministrov začeti razgovore z Italijo, pripraviti skupna izhodišča za beneško konferenco. Slovenija bo pripravila tudi svoja posebna izhodišča za bodočo skupno cono, tako ribiško kot ekološko, vseh držav, ki soobkrožajo Jadransko morje. Skratka, mi se zavzemamo za evropsko rešitev, multilaterarno rešitev, za razgovore. Seveda pa bomo sočasno izvedli tudi vse tisto, kar je nujno, da tudi siceršnje interese ohranimo in zaščitimo.</i>	Odgovor
Kaj pa sicer menita gospoda Prodi in Berlusconi o tej enostranski odločitvi Hrvaške?	Vprašanje
<i>Torej, danes smo opravili veliko razgovorov in na splošno velja, da so vsi razočarani nad tem, kar je Hrvaška storila. Ne samo te dva, kot je na primer predsednik evropskega parlamenta Pat Cox, ki je govoril ravno o tem pred dnevi v saboru na Hrvaškem, je bil izjemno razočaran in presenečen nad tem, kar se je zgodilo. Skratka velja, da je splošno razočaranje nad tem, kar se je zgodilo. Pravzaprav nihče ni pričakoval, da bodo šli do konca in sprejeli takšno odločitev, ki je predvsem zelo slaba za Hrvaško, za njeno prihodnost in za njeno uveljavitev v mednarodnem okolju.</i>	Odgovor
No, v Rimu ste predstavili oziroma povedali, da boste v kratkem že na beneški konferenci	Vprašanje

predstavili svoje slovenske predloge za rešitev tega problema. Kakšni so?	
<i>Torej, bistvo teh naših predlogov je, da se vse jadranske države dogovorijo in pogovorijo ter uskladijo glede skupne ribolovne in ekološke cone in da znotraj tega dosežemo tudi dogovor o načinu upravljanja. Seveda po tem, ko je Hrvaška enostransko izvedla ta ukrep, toliko bolj komplicirano in bistveno težje. Kot pa je bilo danes že povedano, mi imamo sedaj eno leto časa, da se te stvari pripravijo, možnosti je bistveno manj kot je bilo pred tem ukrepom, vendar naša dolžnost je, da storimo vse kar je možno, da pridemo do tega dogovora. Sicer pa sam ocenjujem, da Hrvaška na dolgi rok s tem ukrepom ne bo mogla obstati, ne bo mogla ga izvajati in da bo pravzaprav prisiljena, da se bo pogovarjala in dogovarjala. Nenezadnje je Hrvaška del Evrope in jaz verjamem, da vsaj na dolgi rok in jaz mislim, da je zdaj boljše dolgi rok, si želi vstopa v EU.</i>	Odgovor
No, pomen te zaščitne cone ni povsem jasen. Kaj menite oziroma ali lahko ocenite, kako bo to vplivalo na slovensko gospodarstvo? Kolikšna bo škoda?	Vprašanje
<i>Torej, moja ocena je, da imajo prav tisti, ki pravijo, da ni zelo bistvene in pomembne razlike med eno in drugo cono. Kljub temu pa je iz tega videti neko minimalno politično pripravljenost za dogovore, vendar to ne spremeni bistveno problema. Problem je tukaj in je zelo težak. Tako da, jaz menim, da bodo v prvi fazi, v prvem obdobju te škode ne bo, v kolikor bo prišlo do enostranske uveljavitve po enem letu te cone, pa lahko pričakujemo tudi težave. Ampak naloga politike seveda je, da v tem obdobju poskušamo vendarle najti rešitve, in da ta ni odvisna samo od nas, odvisna je od ostalih držav ob Jadranu, predvsem tudi evropske komisije, med se bomo s predsednikom Prodiem smo se dogovorili, da se dobimo konec novembra, da bomo skupaj preučili naše pripombe in skupaj z Evropsko komisijo bomo potem nastopili in iskali skupne rešitve.</i>	Odgovor
No, kot ste rekli, ste se ravnokar vrnili iz Rima, kamor ste pravzaprav odšli zato, da bi govorili o novi evropski ustavi. Pred nadaljevanjem pogovora s premierom si poglejmo, kako so predsedniki vlad zdajšnjih članic EU in pristopnic na 6. mednarodni nadvladni konferenci v Rimu reševali probleme reforme Evropske unije.	Voditeljeva odpoved

4.1 Poročanje POP TV in TV Slovenija o slovensko-hrvaških odnosih

Obe televiziji sta torej ob hrvaški razglasitvi zaščitnega ekološko-ribolovnega območja poročali o enakih dogodkih. Sprva je sledilo poročilo dogajanja v hrvaškem saboru, nato pa poročila odzivov slovenskih politikov ter pogovor s predsednikom slovenske vlade Antonom Ropom. Na TV Slovenija so se voditelji pogovarjali tudi z dopisnikom v Zagrebu. Televiziji sta sicer o dogodku poročali v nekoliko drugačnem vrstnem redu. Obe sta na začetku predstavili samo glasovanje v hrvaškem saboru, z izjavami nekaterih hrvaških politikov in ribičev. Nato pa je POP TV v studiu gostil slovenskega premiera Antona Ropa, na TV Slovenija pa je odločitev hrvaških poslancev komentiral dopisnik Drago Balažič. Televiziji sta nato predstavili odzive Slovenije na hrvaško razglasitev ekološko-ribolovne cone na Jadranu. Medtem ko je POP TV ločeno poročal o komentarjih slovenskega zunanjega ministrstva in slovenskih političnih strank, je TV Slovenija četrti prispevek namenila odzivom iz mednarodnih krogov. Nato pa so se tudi v studiu TV Slovenija v živo pogovarjali s predsednikom slovenske vlade Antonom Ropom.

V analizi omenjenih novinarskih prispevkov skušamo torej ugotoviti, kaj je v besedila vključeno in kaj izključeno, kaj je predstavljeno jasno in kaj zgolj implicirano, kaj je postavljeno v ospredje in kaj v ozadje, kaj je tematizirano in kaj netematizirano ter seveda, katere procesne tipe in kategorije novinarji uporabljajo za reprezentacijo dogodkov. Zavedamo se, da je analiza reprezentacije osredotočena na analizo tega, kar je v tekstu. Toda pri tem je treba upoštevati tudi to, česar v tekstu ni. Še posebej pomembna je zgodovinska odsotnost, na katero smo opozorili že v prvem delu diplomske naloge. Večina novinarskih zgodb je namreč konstruirana na osnovi dogodkov, o kateri novinarji razmišljajo izolirano od preteklih ali morebitnih kasnejših dogodkov. Tako pa so seveda izločeni tudi iz zgodovine. Televiziji se namreč ob hrvaški razglasitvi ekološko-ribolovnega območja nista opirali na nerešena vprašanja med državama, na sporazum Drnovšek-Račan, na slovenski pomorski zakonik. Osredotočili sta se zgolj na eksplicitne pomene – kar je nekdo v resnici izrekel – in implicitne pomene – kar sicer ostaja neizgovorjeno. Kar so izrekli slovenski politiki, je bilo velikokrat predstavljeno kot dano, predpostavljeno: *»Kljub jasnim opozorilom, da bi morali ribiške in druge cone ustanavljati postopoma z enakopravnim dialogom zainteresiranih držav, se je Hrvaška odločila po svoje«, » ... Hrvaška je storila to, kar si je Slovenija ves čas prizadevala, da se ne bi zgodilo«* itd. Tudi takšne domneve, ki sicer temeljijo na izjavah slovenskih politikov, čeprav so v novinarskih poročili predstavljene kot

dejstvo, gledalcem pomagajo osnovati reprezentirane realnosti kot prepričevalne. (Fairclough, 1995: 106-108)

4.1.1 Vizija resnice

Začetki televizijskih novic obeh oddaj (24-ih ur in TV Dnevnika) pomagajo gledalcem ustvariti realnost, svet, ki skuša prepričati kot avtentičen.

»Dober večer. Pozno sinoči se je zgodilo natanko to, kar si je slovenska diplomacija prizadevala preprečiti skoraj dva meseca. Hrvaški sabor je s 70-imi glasovi za in 44-imi proti izglasoval širjenje hrvaških pristojnosti na Jadranskem morju. V zvezi s to odločitvijo, ki bo začela veljati čez leto dni, je še ogromno neznank, saj še ni natančnega odgovora na vprašanje, kaj pomeni razglasitev ekološko-ribolovnega območja z vsebinami izključnega gospodarskega pasu. Poglejmo drobce iz sinočnje dramatične razprave v hrvaškem saboru.«

(TV Dnevnik, 4. 10. 2003)

»Dober večer. Pozdravljeni. Hrvaški sabor je pozno sinoči kljub opozorilom Evropske unije in Slovenije sprejel predlog Račanove vlade o razglasitvi zaščitne ekološke in ribolovne cone na Jadranskem morju. Odločitev bo začela veljati čez leto dni. Uradni Zagreb je prepričan, da ima tako dovolj časa za usklajevanje s sosedi in Brusljem.«

(24 ur, 4. 10. 2003)

Začetki informativnih oddaj obeh televizij, ki so predstavljeni, torej gledalca vpeljejo v »realnost«. Hrvaška je razglasila ekološko-ribolovno cono na Jadranskem morju, cono, ki ima sicer lastnosti izključnega gospodarskega pasu. Televiziji predpostavljata, da je Hrvaška storila nekaj, čemur sta nasprotovala tako Slovenija kot Evropska unija. Toda to, da sta temu nasprotovali Slovenija in Evropska unija, je v tekstu prisotno zgolj implicitno. Res je sicer, da sta obe televiziji v preteklosti o tem sicer poročali, toda v predstavljenih prispevkih je ta domneva iztrgana iz zgodovinskega okvirja in predstavljena kot splošno sprejeto, vsem skupno dejstvo.

Obe televiziji namreč poročata tudi o tem, da je bila razprava v hrvaškem saboru dolga in burna. Domnevata torej, da niti hrvaški poslanci niso enotni, razglasitev katere od con bi bila boljša. Kljub ostri kritiki tako Slovenije kot Evropske unije, pa naj bi hrvaški poslanci vendarle podprli predlog, ki naj bi bil za obe sprejemljivejši.

»Tako so hrvaški poslanci po več kot 10 urni razpravi vendarle potrdili Račanov predlog z dopolnili kmečke stranke, ki naj bi bil za Evropsko unijo sprejemljivejši. Ni pa ves čas kazalo tako.«

(TV Dnevnik, 4. 10. 2003)

»Prihodnji tedni bodo pokazali, komu je takšna odločitev prinesla največ glasov hrvaških volivcev oziroma koliko drago bo stala hrvaško na njeni poti v Evropsko unijo.«

(24 ur, 4. 10. 2003)

Obe televiziji poročata, kakšne pristojnosti naj bi razglasitev ekološko-ribolovnega območja prinesla Hrvaški: suverene pravice raziskovanja, izkoriščanja, ohranjanja ter gospodarjenja z vsemi živimi in neživimi naravnimi bogastvi. Ker bo odločitev sabora začela veljati čez leto dni, ima torej po predpostavljajanju slovenskih novinarjev Hrvaška še čas, da svojo odločitev uskladi s sosedami in Evropsko unijo. Kar torej nakazuje na to, da širitev jurisdikcije na Jadranu ni v skladu z mednarodnim pravom. Toda tega »dejstva« ne na POP TV, ne na TV Sloveniji niso argumentirali.

Neizrečeno – neskladnost s mednarodnim pravom – torej nakazuje na pomembnost ideološke analize novinarskih poročil. Ideologija je namreč v novinarska besedila vpeta zgolj implicitno, tako pa pripomore tudi k vzpostavljanju odnosov nadvlade Slovenije, kot članice Evropske unije, nad Hrvaško. Novinarji namreč predpostavljajo, da med državama ni konsenza o razglasitvi morskih pasov, posledično pa torej tudi ne o sami meji med državama.

Obe televiziji v nadaljevanju oddaj za komentar hrvaške odločitve povprašata tudi predsednika slovenske vlade, Antona Ropa. Vprašanja so sicer precej podobna: komentar hrvaške odločitve, kakšen bo slovenski protiukrep, kako bo Slovenija zaščitila svoje interese, kaj o hrvaški odločitvi menijo tuji politiki itd. S povzemanjem in objavljanjem komentarjev tujih državljanov pa skušata slovenski televiziji najverjetneje prikazati, da daje to mednarodno nasprotovanje enostranskim odločitvam Sloveniji vso legitimno pravico, da z določenimi protiukrepi zaščiti svoj interes. Obenem pa tudi, da se je Slovenija (za razliko od Hrvaške) pripravljena pogajati, da ne bo šla *»po poti Hrvaške, / ... / po poti enostranskih ukrepov, zaostrovanja in konfliktov«*, kot je v oddaji 24 ur dejal Anton Rop. Novinarji torej poudarjajo razlike med državama, ki, kot omenjeno, prispevajo k neenakosti med Slovenijo in Hrvaško.

Televiziji predstavita tudi prve odzive slovenskih politikov, ki obsojajo hrvaško odločitev razglasitve zaščitnega ekološko-ribolovnega območja. In čeprav so v prispevkih vpete izjave slovenskih politikov, so določeni deli izvzeti iz zgodovinskega konteksta meddržavnih odnosov in predstavljeni kot gola, zdravorazumska, vsem Slovencem skupna dejstva. Prav tukaj se pokaže sama posledica izbire slovenskih politikov in strokovnjakov. Razumljivo je namreč, da bodo ti zagovarjali slovensko zunanjo politiko in obsodili hrvaško razglasitev. Kar seveda vpliva tudi na nadaljnje poročanje o slovensko-hrvaških odnosih. Tudi če so se ob začetku meddržavnih odnosov pojavila opozicijska mnenja slovenske politike, ki v hrvaških namerah niso videla grožnje, je teh v kasnejših poročanjih o odnosih med državama vedno manj.

»Kljub jasnim opozorilom Unije, da bi morali ribiške in druge cone ustanavljati postopoma z enakopravnim dialogom vseh zainteresiranih držav, se je Hrvaška odločila po svoje.«

(24 ur, 4. 10. 2003)

»V kolikšni meri si je Hrvaška zavrla pot v EU bo znano že kmalu. Čez slab teden bo namreč hrvaški premier Račan odnesel v Bruselj poročilo o napredku, ki je eden od pogojev za dodelitev statusa kandidatke.«

(TV Dnevnik, 4. 10. 2003)

Kot se je izkazalo naslednje leto, hrvaška razglasitev ekološko-ribolovne cone ni vplivala na morebitni začetek pristopnih pogajanj z Evropsko unijo. Precej bolj je bilo pomembno sodelovanje Republike Hrvaške z Mednarodnim sodiščem za vojne zločine storjene na območju nekdanje Jugoslavije v Haagu in z izročitvijo hrvaškega generala Anteja Gotovine. To je bil tudi glavni razlog, da Hrvaška z Unijo ni začela pristopnih pogajanj za vstop v EU.

4.1.2 Reprezentacija v povedih in besedah

Tukaj se osredotočimo na analizo nekaterih besed, besednih zvez, stavkov in povedi, ki nakazujejo odnose moči v družbi. Da bi novinarjevo besedilo doseglo kar največji izrazni učinek, si sposojajo izrazna sredstva tudi iz drugih sistemov slovenskega jezika (pogovorni jezik, narečje) in uporabljajo leksiko, ki kaže neposredno vrednotenje poimenovanega in čustveno aktivnost:

»Hrvaški sabor je pozno sinoči kljub opozorilom Evropske unije in Slovenije sprejel predlog Račanove vlade o razglasitvi zaščitne ekološke in ribolovne cone na Jadranskem morju« in »Pozno sinoči se je zgodilo natanko to, kar si je slovenska diplomacija prizadevala preprečiti skoraj dva meseca,« nakazujeta, da je Slovenija v meddržavnih odnosih poraženec, žrtev nediplomatskega in zlonamernega dejanja Hrvaške. Slovenija ni predstavljena kot enakopravna država v meddržavnih odnosih. Hrvaška je tista, ki sprejema določene odločitve, Slovenijo ta dejanja zgolj prizadenejo. Kljub nekaterim jasnim znakom, da se s takšno odločitvijo ne strinja, pa v bistvu na meddržavni ravni, kljub siceršnji nadrejenosti, ni imela možnosti, da bi jo preprečila.

»Hrvaška naj bi ekološko-ribolovno cono uveljavila čez leto dni, do takrat naj bi se sodeč po razpravah v saboru s sosedi še pogajali. Pa se je Slovenija sploh pripravljena pogajati, potem ko jo je Hrvaška že postavila pred izvršeno dejstvo?«

(24 ur, 4. 10. 2003)

»Predsednik Republike pričakuje, da bo Hrvaška zmogla dovolj politične modrosti v tem, za njo pomembnem razvojnem obdobju, ter da bo nadaljnje aktivnosti vodila v soglasju z drugimi jadranskimi državami, med katere sodi tudi Slovenija.«

(24 ur, 4. 10. 2003)

»Gospod Rop, Hrvaška je storila to, kar si je Slovenija ves čas prizadevala, da se ne bi zgodilo. Tudi z odpoklicem veleposlanika iz Zagreba. Kaj zdaj, kako bo Slovenija zaščitila svoje interese?«

(TV Dnevnik, 4. 10. 2003)

Spodaj predstavljene besede in besedne zveze nakazujejo, da takšna kategorizacija meddržavnih odnosov izvaja naloge določenega diskurza – diskurza neenakosti med Slovenijo in Hrvaško. Nikjer niso omenjena slovenska dejanja, slovenske odločitve, slovenski ukrepi, aktivnosti in poteze, temveč zgolj protesti, diplomatske note, zaskrbljenost, pričakovanja, obžalovanja itd.:

- *hrvaško dejanje,*
- *hrvaška odločitev,*
- *izvršeno dejstvo,*
- *povračilni ukrepi,*

- *Slovenija najostreje protestira,*
- *odločitev, ki prejudicira mejo na morju ter tako posega v suverenost Slovenije,*
- *da Hrvaška nadaljuje svoje aktivnosti, ne da bi pri tem upoštevala priporočila Evropske komisije ter pričakovanja Italijanske republike in Republike Slovenije,*
- *izrazila je globoko zaskrbljenost in obžalovanje zaradi enostranske odločitve, ki je v izrazitem nasprotju z evropskim načinom dogovarjanja,*
- *odločitev Hrvaške je odjeknila tudi v mednarodnih krogih,*
- *hrvaška poteza,*
- *enostranska odločitev Zagreba itd.*

Kot ugotavlja že Fairclough (1995: 117), so eden od aspektov družbenih praks, ki niso nujno povsem vidne, tudi t. i. reakcije – načini, na katere udeleženci reagirajo na dejanja ali besede drugih udeležencev. Obe televiziji sta najmanj en prispevek namenili reakcijam slovenskih politikov na Hrvaško razglasitev ekološko-ribolovnega območja. POP TV se je sicer osredotočil na odzive slovenskega Ministrstva za zunanje zadeve in predstavnikov nekaterih parlamentarnih strank, medtem ko je TV Slovenija predstavila odzive *»slovenske politične javnosti«* in *»mednarodnih krogov«*. Razumljivo je, da izjave slovenskih politikov ne temeljijo zgolj na komentiranju hrvaške odločitve, temveč predvsem napovedujejo, kaj naj bi ta odločitev pomenila za Slovenijo.

»Za Slovenijo je najprimerneje, da se vzdržimo kakršnih koli pretiranih reakcij, ampak s premišljeno uporabo vseh sredstev in vzvodom, ki so nam na voljo, Evropi in svetu jasno povemo, zakaj bo Slovenija že čez nekaj mesecev de facto članica EU, Hrvaška pa očitno še dolgo ne bo.«

(Dominik S. Černjak predsednik SMS, TV Dnevnik, 4. 10. 2003)

»Nekaj stvari je ključnih. Najprej, da je šlo za enostransko odločitev. Da je šlo za odločitev, ki je bila izven okvira nekega evropskega dialoga. Da bi se bilo moč tej odločitvi izmakniti, če bi šlo če za dovolj preudarnosti in bi se dalo novi hrvaški vladi ... «

(Borut Pahor, predsednik DZ R Slovenije, 24 ur, 4. 10. 2003)

Opozoriti želimo tudi na same odnose med stavki in povedmi. Kot dokazuje Fairclough (1995: 122), odnosi koherence med stavčnimi členi in stavki niso objektivne karakteristike teksta, temveč odnosi, ki jih vzpostavljajo ljudje, ki tekste interpretirajo. Povezovalne besede in vezniki med povedmi so torej zaznamovalci ureditve glasov v novinarskih poročilih. *Vendar* na primer uvaja kontrast med tem, kar slovenski politiki menijo, da delajo Hrvati, in med tem, kar Hrvati prikazujejo, da delajo. »*Kljub jasnim opozorilom ...*« kaže na to, da je Hrvaška storila nekaj, kljub nasprotovanju Slovenije. »*Tudi predsednik Drnovšek ...*« implicira, da je Janez Drnovšek zgolj eden iz množice slovenskih politikov, ki nasprotujejo hrvaški razglasitvi.

»Predsednik vlade se je popoldne srečal še z italijanskim premierom Silvijem Berlusconiem. Tudi ta ni skrival zaskrbljenosti nad enostransko odločitvijo Zagreba, ki bo imela poleg političnih tudi ekonomske posledice za italijanske ribiče.«

(TV Dnevnik, 4. 10. 2003)

»Izjava – Jelko Kacin: S tem, kar je hrvaški včeraj storil, je dokazal, da je Hrvaška sama sebi največja ovira na poti v Evropsko unijo.

Slovenija je kot soseda vsekakor zainteresirana za približevanje Hrvaške Evropski uniji, dodaja Kacin.«

(24 ur, 4. 10. 2003)

V zgoraj predstavljenem primeru nikakor ni možno potrditi, da je druga poved (ki je sicer povzetek izjave Jelka Kacina) resnično sledila njegovi izjavi. Povsem možno je, da je bila izrečena v popolnoma drugem kontekstu, toda novinarji tega ne omenijo in tako prikažejo, da Slovenija kljub neevropski potezi Hrvaške deluje evropsko. Četudi Slovenija ni enakovredna na meddržavni ravni, »*ima v rokavih druge adute*.« Zavedamo se sicer, da gledalci informativnih oddaj ne spremljajo s takšno zbranostjo, da bi lahko prepoznali vse diskurzivne elemente ideologije v TV novicah. Vendar pa ti zato kljub temu delujejo in določajo pomen. Posamezni elementi ideologije so že tako vpeti v novinarski diskurz, da so samoumevni tako za novinarje kot za gledalce.

4.2 Družbeni odnosi in identitete v poročanju o slovensko-hrvaških odnosih

Medijski diskurz temelji na interakciji med tremi pomembnejšimi kategorijami udeležencev v novinarskih besedilih: novinarji, občinstvi in različnimi kategorijami »drugih udeležencev«, predvsem iz t. i. javne domene (politiki, predstavniki sindikatov, verskimi voditelji, znanstveniki, analitiki, drugimi strokovnjaki itd.). Novinarji na določen način reprezentirajo realnost, občinstva te reprezentacije dojemajo kot ogledala realnosti. Drugi udeleženci pa so – tudi z anketami – v novinarska poročila vključeni zato, da bi TV novicam vtisnili pečat dejanskosti in neizpodbitnosti, da bi s svojimi izjavami potrdili novinarjeve domneve in predpostavke. Seveda ne trdimo, da vsa novinarska besedila temeljijo zgolj na novinarjevih mnenjih in prepričanjih, ki jih »drugi udeleženci« le podpirajo. Predpostavljamo pa, da takrat, ko so v poročanju o določeni temi že izoblikovani družbeni odnosi in identitete ter ideologijo sprejema že večina družbe – kar je razvidno tudi v poročanju o slovensko-hrvaških odnosih –, izjave služijo prav temu namenu. Velja torej načelo vzajemnosti. Prav tako kot izjave določajo novinarjevo besedilo, so ta oblikovana v skladu s tem, kaj je izbrani sogovornik povedal. Konstrukcije družbenih odnosov in identitet so, meni Fairclough (1995: 126), sicer analitično ločene, toda v praksi neločljive. Kako je konstruirana identiteta novinarja, je namreč v odločujoči meri odvisno od vprašanja, v kakšnem odnosu do javnosti je ta novinar. Nesporno je, da gledalci bolj zaupajo novinarjem, ki se na televizijskih ekranih pojavljajo pogosteje, in takim, ki določeno temo spremljajo vse od njenega začetka.

Pri analizi družbenih odnosov in identitet v poročanju o slovensko-hrvaških odnosih izpostavljamo niz lingvističnih potez teksta, ki so povezane z medosebnimi funkcijami: glagolskim načinom in modalnostjo. Torej tudi z razlikami med trditnimi, vprašalnimi in velelnimi stavčnimi zvezami in stavki. Obenem pa tudi z odnosom novinarja do sporočila – stopnjo razumevanja ali zavezanosti do izraženega predloga. Podobno kot Fairclough (1995: 128) pa bomo skušali ugotoviti tudi način izmenjave sogovornikov, vprašanj in odgovorov v intervjujih ter nadzorovanje tem in njihovo spreminjanje. Tako izpraševalec kot izpraševanec namreč nadzorujeta tok pogovora ter vanj, morda nenamerno, vpletata določene pomene.

Najprej se osredotočimo na napovedovalce, voditelje novic in novinarje. Napovedovalci in novinarji v obeh predstavljenih izsekih iz poročanja o hrvaški razglasitvi ekološko-ribolovnega območja zavzemajo več vlog.

4.2.1 Tolmači realnosti

Novinarji in napovedovalci razlagajo in komentirajo realnost, zbirajo informacije, jih poenostavljajo in kot take posredujejo občinstvom. To je razvidno tudi v spodaj predstavljenih primerih, kjer novinar oz. voditelj predstavi, kaj, kdaj, kje, kako in zakaj se je nekaj zgodilo. Obenem občinstvom sporočajo, da so posledice hrvaške razglasitve ekološko-ribolovne cone še neznane ter predpostavljajo, da se bo uradni Zagreb o tem še zagotovo uskladil s sosednjimi državami in Evropsko unijo. Hrvaška razglasitev ekološko-ribolovne cone je predstavljena v luči tega, kar se je dogajalo v Zagrebu. Na vprašanja, zakaj je Slovenija nasprotovala tej odločitvi, kakšne naj bi bile posledice, ali so hrvaški razglasitvi nasprotovale tudi druge države itd. vsaj v prvih novinarskih prispevkih televiziji ne odgovorita.

»Pozno sinoči se je zgodilo natanko to, kar si je slovenska diplomacija prizadevala preprečiti skoraj dva meseca. Hrvaški sabor je s 70-imi glasovi ZA in 44-imi PROTI izglasoval širjenje hrvaških pristojnosti na Jadranskem morju. V zvezi s to odločitvijo, ki bo začela veljati čez leto dni, je še ogromno neznank, saj še ni natančnega odgovora na vprašanje, kaj pomeni razglasitev ekološko-ribolovnega območja z vsebinami izključnega gospodarskega pasu. Poglejmo drobce iz sinočnje dramatične razprave v hrvaškem parlamentu.«

(TV Dnevnik, 4. 10. 2003)

»Hrvaški sabor je pozno sinoči kljub opozorilom Evropske unije in Slovenije sprejel predlog Račanove vlade o razglasitvi zaščitne ekološke in ribolovne cone na Jadranskem morju. Odločitev bo začela veljati čez leto dni. Uradni Zagreb je prepričan, da ima tako dovolj časa za usklajevanje s sosedi in Brusljem.«

(24 ur, 4. 10. 2003)

4.2.2 V imenu občinstva

V nadaljevanju informativnih oddaj novinarji in voditelji nastopajo v vlogi izpraševalcev. Goste sprašujejo o temah, ki naj bi zanimale slovensko javnost. Voditelja TV Dnevnika se pogovarjata z dopisnikom iz Zagreba in kasneje tudi s predsednikom slovenske vlade, medtem ko na POP TV gostijo slednjega.

»V hrvaškem studiu je zdaj naš dopisnik Drago Balažič. Drago, dober večer. / .. / Je na to noto, s katero Slovenija najostreje protestira proti odločitvi že kakšen odziv?«

(TV Dnevnik, 4. 10. 2003)

»V studiu pozdravlja predsednika slovenske vlade Antona Ropa, ki se je pravkar vrnil z medvladne konference o reformi Evropske unije v Rimu. Dober večer. Najprej vaš komentar odločitve hrvaškega sabora, da razširi jurisdikcijo na Jadranu?.«

(24 ur, 4. 10. 2003)

4.2.3 Eden za vse ...

Novinarji in voditelji so tudi vodniki med množico informacij, ki jih televizije posredujejo med informativnimi oddajami. Gledalce vodijo med množstvom različnim tem, obenem pa skušajo prikazati, da je vrstni red novinarskih prispevkov povsem naraven in samoumeven. Kot je razvidno v spodaj predstavljenem primeru, v TV Dnevniku predstavljajo odmeve slovenske politične javnosti na hrvaško razglasitev ekološko-ribolovnega pasu. Nato pa sledijo odmevi mednarodne javnosti. Prehod med obema prispevkoma nakazuje naravnost obeh: nad enostranskih ravnanjem južne sosedice so zaskrbljeni v Sloveniji, povsem samoumevno pa je, da je odjeknila tudi v mednarodnih krogih.

»Hrvaška odločitev o razglasitvi zaščitnega ekološko-ribolovnega območja zelo odmeva v slovenski politični javnosti. Parlamentarne stranke jo obsojajo in izražajo zaskrbljenost nad enostranskim ravnanjem južne sosedice. / ... / Sinočnja odločitev Hrvaške je odjeknila tudi v mednarodnih krogih. Bila je v ospredju slovenskih dvostranskih razprav ob robu rimske medvladne konference sedanjih in bodočih članic Evropske unije.«

(TV Dnevnik, 4. 10. 2003)

»Poglejmo še nekaj komentarjev o hrvaški odločitvi.«

(24 ur, 4. 10. 2003)

Kot je razvidno iz predstavljenega prispevka iz 24-ih ur, napovedovalci novic oziroma voditelji tako bolj postajajo predstavniki gledalcev – eden izmed nas. Vse bolj je namreč pomemben osebni aspekt voditeljeve identitete, projekcija njegove atraktivne, prikupne osebnosti. (Fairclough, 1995: 128) Napovedovalec tako zavzame položaj naznanjevalca, gostitelja, ki je solidaren z občinstvom. V poročanju o slovensko-hrvaških odnosih so napovedovalci v večini primerov prevzemali institucionalne vloge. Kljub temu, da so novinarji in voditelji poročali za občinstva in spraševali v njihovem imenu, so se postavili na njihovo stran. Predstavljali so to, kar je zadevalo Slovenijo in spraševali tisto, kar naj bi zanimalo Slovence. Skupaj s gledalci so si ogledali prispevke, skupaj so se pogovarjali z gosti v studiu.

4.2.4 V skladu z realnostjo

Stavki napovedovalcev in novinarjev so v večini primerov trdilni, ne pogojni, ter zato avtoritativni. Pogosto namreč niso pripisani drugim, temveč temeljijo na napovedovalčevem, novinarjevem ugledu. Kot je razvidno v spodaj predstavljenem primeru, novinarka predvideva, da je hrvaška razglasitev ekološko-ribolovne cone zgolj predvolilna poteza hrvaških politikov, ki pa bo Hrvaško drago stala na njeni poti v Evropsko unijo. Toda mnenje novinarke tukaj ni pripisano hrvaškim ali slovenskim analitikom. Temelji na njenem lastnem poznavanju hrvaškega političnega prostora, na njenem ugledu kot dopisnici iz Zagreba.

»Prihodnji tedni bodo pokazali, komu je takšna odločitev prinesla največ glasov hrvaških volivcev oziroma koliko drago bo stala Hrvaško na njeni poti v Evropsko unijo.«

(24 ur, 4. 10. 2003)

4.2.5 Možno, zaželeno, potrebno ...

Če so stavki pogojni, to ne zmanjša avtorjeve avtoritativnosti, temveč opozori zgolj na previdnost, na označevanje verjetnosti. Kot je razvidno v spodnjem primeru, novinarji predvidevajo, da naj bi hrvaška odločitev začela veljati šele čez eno leto, v tem času pa se bo hrvaška vlada najverjetneje pogovorila in uskladila s sosednjimi državami.

»Zaščitna ekološko-ribolovna cona naj bi začela veljati čez leto dni, do takrat pa naj bi Hrvaška dosegla dogovore s sosedi in pripravila vse potrebno za izvajanje razširjenih pooblastil.«

(TV Dnevnik, 4. 10. 2003)

Jezik, ki so ga uporabljali novinarji pri poročanju o slovensko-hrvaških odnosih, ni bil tehničen, le mestoma so uporabili strokovno, sicer mednarodnopravno izrazoslovje (jurisdikcija, prejudicirati itd.). Predpostavljajo, da je javnost dobro obveščena o meddržavnih odnosih. Novinarji in voditelji pa so vpeti med strokovnost meddržavnih odnosov in nestrokovnost občinstva. Posedujejo namreč zgolj določeno ekspertno znanje, toda obenem jim manjka strokovnosti, da bi o meddržavnih odnosih razpravljali kot poznavalci. Zato sprejmejo vlogo posredovanja strokovnega znanja nestrokovnemu občinstvu. V prispevke vključujejo analitike, ki odnose med Slovenijo in Hrvaško razlagajo namesto njih. Novinarji so torej posredovalci določenih izjav, ki jih povežejo s t. i. veznim tekstom – novinarjevim besedilom. Tako v bistvu nadzorujejo tematski razvoj prispevka. Kot smo opozorili že v predhodnem poglavju, si lahko izjave sledijo v poljubnem vrstnem redu, ne nujno v takem, ki je predstavljen v prispevku. Novinarji imajo tako v rokah orodje, da izjave iztrgajo iz konteksta in jih spet zložijo v vrstnem redu, ki služi predvidenemu namenu novinarskega besedila.

4.2.6 Slovenski glas seže v deveto vas

Ključna je tudi izbira gosta, ki sta ga v studiu gostili televiziji. Jasno je namreč, da bo slovenski premier zavzel stališče, ki je značilno za slovenskega predsednika vlade. Glas, ki združuje strokovnost slovenske vlade na eni in nestrokovnost občinstva na drugi strani. Razumljivo je, da bo predsednik slovenske vlade obsodil dejanje Hrvaške, obenem pa zavzel

»nadrejeno evropsko« stališče. Njegovo mnenje pa je tako pomembno, da sta ga obe televiziji povabili v studio – le ena izmed njih tudi v živo.

*»In seveda **mi vsi skupaj** računamo, da se bo tudi Hrvaška na koncu vendarle začela pogovarjati, dogovarjati in da bomo našli skupne rešitve. Drugače pač ne gre v tem življenju.«*

(Anton Rop, predsednik vlade R Slovenije, 24 ur, 4. 10. 2003)

V predstavljenih prispevkih so tako novinarji kot politiki konstruirani kot strokovnjaki. Novinarji in voditelji kot profesionalci, katerih glavna skrb je pomoč občinstvu in ki so vpeti med strokovnost politikov in nestrokovnost občinstva. Politiki pa kot strokovnjaki, poznavalci mednarodnega prava in meddržavnih odnosov. (Fairclough, 1995: 135) Prispevki novinarjev obeh televizij torej temeljijo na tezah slovenskih strokovnjakov in politikov (*slovenski strokovnjaki se strinjajo, veliko strokovnjakov se strinja, mnogi menijo, analitiki so prepričani, slovenska politika meni ...*) Izjave hrvaških politikov so sicer vključene tudi v začetne prispevke televizij, vendar se ti ne opredelijo do ekološko-ribolovnega območja, temveč za razliko od slovenskih politikov, komentirajo dogajanje v hrvaškem saboru. Novinarji v svojih prispevkih govorijo nam – slovenskim gledalcem – o njih – hrvaški razglasitvi ekološko-ribolovnega območja. Novinarji so del slovenskih gledalcev in zato predstavljajo stališče Slovenije, medtem ko razlagajo dejanja Hrvaške.

*»Zunanji minister Rupel napoveduje, da je do začetka veljave ribolovno-ekološke cone še leto dni in ta čas **bomo** izkoristili za to, da odločitev spremenimo.«*

(24 ur, 4. 10. 2003)

*»No, pomen te zaščitne cone ni povsem jasen. Kaj menite oziroma ali lahko ocenite, kako bo to vplivalo na **slovensko** gospodarstvo. Kolikšna bo škoda?«*

(TV Dnevnik, 4. 10. 2003)

Izjave hrvaških politikov in ribičev v začetnih prispevkih POP TV in TV Slovenija nakazujejo, da naj tudi »hrvaška politika« ne bi bila enotna pri razglasitvi ekološko-ribolovnega območja.

»V saboru se je odigrala prava farsa, ki je pokazala, da je bilo v ozadju celotne zgodbe tekmovanje med SDP in HSS, kdo bo zbral več predvolilnih točk.«

(Drago Krpina, HDZ, 24 ur, 4. 10. 2003)

»To je blamaža za Hrvaško in vsa ta zgodba, od začetka do konca, res ni bila potrebna.«

(Ivo Sanader, HDZ, 24 ur, 4. 10. 2003)

»S tem pravzaprav ničesar ne dobimo. Ostaja, kakor je.«

(hrvaški ribič, TV Dnevnik, 4. 10. 2003)

Medtem ko naj bi slovenski politiki – njihovih izjav je v obeh oddajah bistveno več kot hrvaških – v en glas odgovarjali.

»Gre za dejstvo, da je hrvaška politika podlegla predvolilnemu dogajanju in Hrvaška v bistvu dokazala, da na nek način še vedno ne more razmišljati povsem evropsko. V SLS smo isto prepričani, da je Hrvaška verjetno na ta način komuniciranja svoje članstvo v Evropski uniji kar odmaknila za nekaj let.«

(Franci But, predsednik SLS, 24 ur, 4. 10. 2003)

»Upam, da slovenska politika ne bo nasedla Hrvatom in da bo pokazala zobe, tako da jim ne bo dovolila vstopa v EU pred letom 2020 ali še kasneje. Mislim, da bi bil skrajni čas, da Slovenija uvede vizume za hrvaške državljane in pa da uvede ekološko takso za prevoz vseh avtomobilov, ki gredo čez Slovenijo na Hrvaško in iz Hrvaške v Evropo.«

(Zmago Jelinčič Plemeniti, predsednik SNS, TV Dnevnik, 4. 10. 2003)

4.2.7 Evropa proti Hrvaški

Čeprav novinarji eksplicitno ne uporabijo diskurza razlikovanja, je ta prisoten implicitno. Iz predstavljenih prispevkov je namreč razvidno, da se slovenski način razmišljanja in delovanja bistveno razlikuje od hrvaškega. Hrvaška je delovala *»enostransko, sprejela je ukrep, ki bo povzročil veliko problemov, šla je po poti enostranskih ukrepov, zaostrovanja in konfliktov.«* Slovenija pa je in bo delovala *»evropsko, znotraj evropske politike, z enakopravnim dialogom vseh zainteresiranih držav, v soglasju z drugimi jadranskimi državami.«*

V poročanje o slovensko-hrvaških odnosih je torej vpeta konstrukcija gradnje dveh različnih identitet – slovenske in hrvaške. Prva je reprezentirana kot evropska, dovolj močna in načelna, da ne bo delovala enostransko. Druga kot slabonamerna, neevropska, problematična. Čeprav v predstavljanih prispevkih to ni nedoumno razvidno, sta obe televiziji med večmesečnim poročanjem o meddržavnih odnosih uporabili tudi t. i. vsakdanji diskurz. Domnevna nesoglasja med Slovenijo in Hrvaško so namreč komentirali tudi slovenski in hrvaški ribiči, čeprav je bila večina dogajanja predstavljena le v sferi meddržavne politike.

»Veste, to kar zdaj Hrvati si mislijo, mislim, to je noro, mislim, to ni normalno več, ne.«

(Alojz Srebot, slovenski ribič, 24 ur, 5. 8. 2003)

Novinarji delujejo s predpostavko, da imajo slovenski gledalci informativnih oddaj na POP TV in TV Slovenija skupen življenjski svet, skupna prepričanja, mnenja, običaje itd. Ta skupen svet pa obenem negira razlike v položajih, perspektivah in interesih, ki jih sicer izpostavljajo družbene prakse. Novice so torej vez, ki program povežejo z družbenokulturnimi praksami in posežejo v odnos med državo in ljudmi. Občinstva namreč naslavlja kot člane družbe, ki jih bodo odločitve politikov neposredno prizadele. V poročanju o slovensko-hrvaških odnosih niso bile predstavljene pozitivne in negativne posledice hrvaške razglasitve ekološko-ribolovnega območja, temveč le škoda, ki jo bodo utrpeli Slovenci. Tudi zato se je oblikovalo prepričanje, da Slovenija nasprotuje hrvaški odločitvi. Med slovensko politiko in Slovenci pa utrdilo odnos zaupanja.

Z izgradnjo t. i. medijskega političnega diskurza so novinarji odločali tudi o tem, kdo bo imel v njihovih prispevkih pravico »spregovoriti«, kdo bo imel zadnjo besedo. Zavedamo se sicer, da je v množstvu glasov, vključenih v prispevke, velikokrat težko določiti, kateri od glasov predstavlja kolektivni glas in kateri individualni. Je diskurz politikov, ki ga reprezentirajo novinarji, diskurz kolektivnih glasov (slovenske politike) ali individualni glas (Antona Ropa, Jelka Kacina, Zmaga Jelinčiča itd.)? Kljub temu, da ti glasovi ne izvirajo iz osebne razgovora, so vendarle (sicer izrečeni na novinarskih konferencah, parlamentarnih debatah itd.) reprezenatirani v medijih in zato zmeraj posledica selektivne rekontekstualizacije, v skladu z značilnostmi medijskega polja in žanrov. Tudi politiki svoje izjave velikokrat gradijo na t. i. diskurzu vsakdanjega življenja. Pri analizi medijskega diskurza je zato treba upoštevati tudi

dejstvo, da politiki kljub domnevi, da predstavljajo politični diskurz določene države, velikokrat izražajo tudi svoja, osebna mnenja.

*»Sicer pa **sam ocenjujem**, da Hrvaška na dolgi rok s tem ukrepom ne bo mogla obstat, ne bo mogla ga izvajati in da bo pravzaprav prisiljena, da se bo pogovarjala. Nenazadnje je Hrvaška del Evrope in **jaz verjamem**, da vsaj na dolgi rok in jaz mislim, da je zdaj bolje dolgi rok, si želi vstopa v EU.«*

(Anton Rop, predsednik vlade R Slovenije, TV Dnevnik, 5. 8. 2003)

Vprašanje, kakšen politični diskurz politiki producirajo, torej ni ločeno od vprašanja, kako politiki uskladijo svoje tradicije z neznanimi in venomer spreminjajočimi se zahtevami medijskih praks in žanrov. (Fairclough, 1995: 191) Seveda pa je pomembno tudi dejstvo, da se v reprezentaciji političnega diskurza velikokrat uporablja tudi zapleteni proces reciklaže v medijih: intervju, ki ga novinarji opravijo na nekem povsem neobičajnem mestu, lahko postane vodilna tema v časopisih in TV novicah prihodnjega dne. Sami novinarji torej ustvarjajo osrednje politične novice.

Pojav političnega v medijih je torej velikokrat proces medijske kolonizacije politike, kakor tudi politične kolonizacije medijev. Četudi politični aparat velikokrat diktira medijsko tematiziranje, sta v medsebojno odvisnem odnosu. Identitetni aspekti medijskih tekstov so namreč kompleksno polje pogajanj in tekmovanj, kjer se kompleksna, nasprotna in prekrivajoča se kulturna nagnjenja srečajo in so zgrajena. Kulturna in politična demokratizacija se dogaja v družbi, ki je grajena na odnosih reproducirane in legitimizirane dominacije ter izkoriščanja. Komunikacijski stil novinarstva pa leži prav na križišču te demokratizacije in legitimizacije. (Fairclough, 1995: 200)

5. Zaključek

Poročanje POP TV in TV Slovenija je v drugi polovici leta 2003 na določen način krojilo svet slovenskih gledalcev, ustvarilo skupnostni konsenz in objekte vedenja. Televiziji sta v poročanju o slovensko-hrvaških odnosih hrvaško namero razglasitve ekološko-ribolovne cone reprezentirali kot enostransko potezo, ki škodi Republiki Sloveniji. Zaradi nje pa bi ob pogajanjih za vstop v evropske integracije visoko ceno plačala tudi Republika Hrvaška. Slovenski dostop do mednarodnih voda sta televiziji reprezentirali kot slovensko naravno pravico, namere Hrvaške kot nedorasle odnosom v Evropski uniji, izjave hrvaških politikov pa kot *»nesprejemljive, neresnične, zavaajajoče, ostre«*. Slovenija si je po poročanju slovenskih televizij venomer *»prizadevala za dobrososedske odnose s Hrvaško, jo podpirala pri vključevanju v evroatlantske povezave, se skušala izogniti medijskim obračunavanjem in spor depolitizirati«*.

Pomen tega, kar so upovedovali slovenski novinarji, je bil odvisen od splošnega konceptualnega okvirja, v katerega so bili vpeti. Sporočila in mnenja, ki so jih posredovali, niso bile značilnosti posameznega novinarja, temveč razodevanje konceptualnega okvirja in rezultat reprezentacij dogodkov in ljudi, o katerih so poročali. Neenakosti v dejanjih držav, ki so bile predstavljene v novinarskih poročilih, pa so bile zagotovo povezane s prepričanji, ki so jih o sosedih imeli državljani ter novinarji ene in druge države. Obenem pa tudi s preteklimi *»incidenti«*, ki so zaznamovali odnose med Slovenijo in Hrvaško.

Slovenski televiziji nista zgolj odsevali dogodkov v slovensko-hrvaških odnosih, temveč sta jih predvsem določali. Tisto, česar ni bilo v dnevnoinformativnih oddajah, se ni zgodilo. Pa čeprav je bilo morda pomembnejše od tega, o čemer so novinarji v skladu s kriteriji, zbujanjem zanimanja gledalcev in pritegnitve pozornosti poročali. Tudi zato, ker sta televiziji med seboj tekmovali, obenem pa sta obe skušali poročati v skladu s splošno sprejetimi novinarskimi konvencijami in pravili, sta na koncu obe počeli enako. Slovensko-hrvaški odnosi so bili na obeh televizijah reprezentirani na podoben način, identitete Slovencev in Hrvatov so bile zgrajene na podobnih temeljih, ideologija, ki se je vpletla v poročanje, je temeljila na podobnih predpostavkah, mnenjih, stališčih. Obstoječa polja pomenov sta televiziji organizirali na določen način, ki je imel določen učinek. Čez čas pa so se prav ti načini izoblikovali v naravne, normalne in ustrezne načine reprezentacije slovensko-hrvaških odnosov, ki so temeljili na pogledih

zdravega razuma. Vse to, o čemer sta televiziji poročali, je bilo vsem slovenskim gledalcem tako zelo poznano, naravno, nevtrarno, da je le redko kdo podvomil v resničnost predstavljene realnosti.

Leto in pol po hrvaški razglasitvi ekološko-ribolovne cone je sledila presenetljiva novica: o razglasitvi ekološkega območja v Jadranskem morju razmišlja tudi Slovenija. Se je torej – sicer spremenjenimi vlogami – ponovil avgust 2003? Sploh ne. Kot so poročali slovenski mediji, se je Slovenija za potezo odločila, ker naj bi takšno politiko vzpodbujala tudi Evropska unija. Za razglasitev pa je imela po izjavah slovenskih politikov, ki so bile reprezentirane v slovenskih medijih, vso pravico.

6. Literatura in viri

- Babac, Marko (2000) *Jezik montaže pokretnih slika*. Beograd in Novi Sad: Clio.
- Bourdieu, Pierre (2001) *Na televiziji*. Ljubljana: Krtina.
- Butler, Jeremy G. (2002) *Television – Critical Methods and Applications*. New Jersey and London: Lawrence Erlbaum Associates.
- Cottle, Simon (2000) *Ethnic minorities and the media: changing cultural boundaries*. Buchingham and Philadelphia: Open University Press.
- Fairclough, Norman (1989) *Language and Power*. London and New York: Longman.
- Fairclough, Norman (1995) *Media discourse*. London: E. Arnold.
- Ferguson, Robert (1998) *Representing »Race« - Ideology, Identity and the Media*. London, New York, Sydney, Auckland: Arnold.
- Foucault, Michel (1991) *Vednost – oblast – subjekt*. Ljubljana: Krt.
- Fowler, Roger (1991) *Language in the News: Discourse and Ideology in the Press*. London and New York: Routledge.
- Hartley, John (1992) *Tele-ology: Studies in Television*. London and New York: Routledge.
- Himmelstein, Hal (1994) *Television Myth and the American Mind*. Westport, Connecticut, London: Praeger.
- Holland, Patricia (1997) *The Television Handbook*. London and New York: Routledge.
- Kellner, Douglas (1990) *Television and the Crisis of Democracy*. Colorado and Oxford: Westview Press.
- Langer, John (1998) *Tabloid Television: Popular Journalism and the »Other News«*. London in New York: Routledge.
- Luthar, Breda (1992) *Čas televizije*. Ljubljana: Znanstveno in publicistično središče.
- Luthar, Breda (1998) *Politika teletabloidov*. Ljubljana: Open Society Institute (Mediawatch).
- Perovič, Tomaž in Šipek, Špela (1998) *TV novice*. Ljubljana: Študentska organizacija univerze, Študentska založba.
- Poler, Melita (1997) *Novinarska etika*. Ljubljana: Magnolija.
- Tolson, Andrew (1996) *Mediations: text and discourse in media*. London: Arnold.
- Ule, Mirjana (2002) *Socialna psihologija*. Ljubljana: Znanstveno in publicistično središče.

- Van Dijk, Teun A. (1977) *Text and Context: Explorations in the Semantics and Pragmatics of Discourse*. London and New York: Longman.
- Vogrinc, Jože (1995) *Televizijski gledalec: Koncept televizijskega komunikacijskega razmerja kot izhodišče za teorijo televizije*. Ljubljana: ŠKUC: Znanstveni inštitut Filozofske fakultete.

Članki

- Chion, Michel (1987) Zvok in montaža v filmu. V: Vrdlovec, Z. (ur.). *Montaža: izbor predavanj z jesenske filmske šole*, 7-19. Ljubljana: Revija Ekran.
- Dahlgren, Peter (1992) What's the meaning of this? Viewers' plural Sense-making of TV News. V: Scannel, P., Schlesinger, P. in Sparks, C. (ur.). *Culture and Power: A Media, Culture & Society Reader*. London, Newbury Park in New Delhi: Sage Publications.
- Dnevnik, povzeto po STA. 2002. *Slovensko-hrvaški odnosi tudi v letu 2002 pred pomembnimi preizkušnjami*. V: Dnevnik, 3. 1. 2002
- Fiske, John (1987) British Cultural Studies and Television. V: Allen, R. C. (ur.). *Channels of Discourse*, 254-286. Chapel Hill in London: The University of North Carolina Press.
- Fiske, John (2004) Televizijska kultura: branje poročil, bralci poročil. V: Luthar, B., Zei, V., Hardt, H. (ur.). *Medijska kultura: kako brati medijske tekste*, 147-175. Ljubljana: Študentska založba.
- Grossberg, Lawrence (1996) History, Politics and Postmodernism: Stuart Hall and Cultural Studies. V: Morley, D. in Chen, Kuan-Hsing (ur.). *Stuart Hall: Critical Dialogues in Cultural Studies*, 151-170. London in New York: Routledge.
- Hall, Stuart (2004) Delo reprezentacije. V: Luthar, B., Zei, V., Hardt, H. (ur.). *Medijska kultura: kako brati medijske tekste*, 33-95. Ljubljana: Študentska založba.
- Hardt, Hanno (2002) Vizualna kultura v kulturnih študijah. V: Debeljak, A., Stankovič, P., Tomc, G. in Velikonja, M. (ur.). *Cooltura: uvod v kulturne študije*, 315-326. Ljubljana: Študentska založba.
- Hartley, John (2004) Novinarstvo in vizualizacija resnice. V: Luthar, B., Zei, V., Hardt, H. (ur.). *Medijska kultura: kako brati medijske tekste*, 179-191. Ljubljana: Študentska založba.
- Luthar, Breda (2001) Žurnalizem: poetika skupnosti pod krinko kronologije dogodkov. *Teorija in praksa*, let. 38, 2, 201-212.

- Petković, Brankica (2003) Lahko je nič vedeti o Romih. *Medijska preža*, let. 7, 16, 22.
- Pušnik, Maruša (1999) Konstrukcija slovenske nacije skozi medijsko naracijo. *Teorija in praksa*, let. 36, 5, 796-808.
- Richardson, Key in Corner, John (1992) Reading Reception: Mediation and Transparency in Viewers' Reception of a TV Programme. V: Scannel, P., Schlesinger, P. in Sparks, C. (ur.). *Culture and Power: A Media, Culture & Society Reader*, 158-180. London, Newbury Park in New Delhi: Sage Publications.
- Rizman, Rudi (1991) Teoretske strategije v študijah etnonacionalizma. V Rizman, Rudi (ur.). *Študije o etnonacionalizmu*, 15-34. Ljubljana: Knjižnica revolucionarne teorije.
- Stankovič, Peter (2002) Kulturne študije: pregled zgodovine, teorij in metod. V: Debeljak, A., Stankovič, P., Tomc, G. in Velikonja, M. (ur.). *Cooltura: uvod v kulturne študije*, 11-67. Ljubljana: Študentska založba.
- Velikonja, Mitja. 2000. *Balkanska kultura v Sloveniji po 1991*. Ljubljana: Časopis za kritiko znanosti, 189-207.
- Vukelič, Majda. 2003. *Otoki nejasnosti v morju pravil*. V: Sobotna priloga Dela (8-9), 6. 9. 2003.
- White, Mimi (1987) Ideological Analysis and Television. V: Allen, R. C. (ur.). *Channels of Discourse*, 134-153. Chapel Hill in London: The University of North Carolina Press.
- Žižek, Slavoj (1994) The Spectre of Ideology. V: Žižek, S. (ur.). *Mapping Ideology*, 1-30. London, New York: Verso.

Internetni viri

- Chandler, Daniel. Notes on the Construction of Reality in TV News Programmes. <http://www.aber.ac.uk/media/Modules/Tf33120/news.html#Top> (16. 5. 2004).
- Ekström, Mats. Information, storytelling and attractions: TV journalism in three modes of communication; <http://www.queensu.ca/politics/pols313/ekstrom.pdf> (21. 3. 2004)

Televizijski prispevki

- POP TV, 24 ur, 5. 8. 2003
- POP TV, 24 ur, 9. 8. 2003
- POP TV, 24 ur, 11. 8. 2003

- POP TV, 24 ur, 19. 8. 2003
 - POP TV, 24 ur, 1. 9. 2003
 - POP TV, 24 ur, 2. 9. 2003
 - POP TV, 24 ur, 3. 9. 2003
 - POP TV, 24 ur, 15. 9. 2003
 - POP TV, 24 ur, 2. 10. 2003
 - POP TV, 24 ur, 3. 10. 2003
 - POP TV, 24 ur, 4. 10. 2003
 - POP TV, 24 ur, 13. 10. 2003
 - POP TV, 24 ur, 20. 12. 2003
 - POP TV, 24 ur, 19. 2. 2005
-
- TV Slovenija, TV Dnevnik, 6. 8. 2003
 - TV Slovenija, TV Dnevnik, 10. 8. 2003
 - TV Slovenija, TV Dnevnik, 11. 8. 2003
 - TV Slovenija, TV Dnevnik, 18. 8. 2003
 - TV Slovenija, TV Dnevnik, 23. 8. 2003
 - TV Slovenija, TV Dnevnik, 28. 8. 2003
 - TV Slovenija, TV Dnevnik, 1. 9. 2003
 - TV Slovenija, TV Dnevnik, 3. 9. 2003
 - TV Slovenija, TV Dnevnik, 15. 9. 2003
 - TV Slovenija, TV Dnevnik, 2. 10. 2003
 - TV Slovenija, TV Dnevnik, 3. 10. 2003
 - TV Slovenija, TV Dnevnik, 4. 10. 2003
 - TV Slovenija, TV Dnevnik, 5. 10. 2003
 - TV Slovenija, TV Dnevnik, 20. 12. 2003
 - TV Slovenija, TV Dnevnik, 19. 2. 2005